

EN
STRAKS

“ **Van Nu & Straks** ” heeft een tweevoudig doel.

Het is vooral : het tijdschrift der jongeren uit Zuid-Nederland, eene uiting van het willen & denken der laatstgekomenen, — zonder æsthetische dogmata, zonder school-strekking — een vrij voorhoede-orgaan gewijd aan de kunst van Nu, nieuwsgierig naar de kunst-nog-in-wor- ding — die van Straks — hier en in 't buitenland.

Die uitgave vormt ook een werk van boek-kunst, door kunstenaars stoffelijk verzorgd, en waarin zoo weinig mogelijk aan 't werktuiglijk industriële zal worden overgelaten.

Er wordt van dit tijdschrift eene reeks van tien nummers uitgegeven.
Bestuur : Pachécostraat, 81, Brussel.

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

<https://archive.org/details/vannuenstraks110unse>

F. Aubert Brevellat

X. Mellery, Invent et Delineavit

van Geluk.

*Hooger dan schijn
van 't menschen-zijn
in grijze guurheid
droef neêrgebogen,
— vèr bóven logen
van levensbanden,
wilde ik gebouwd een hemel voor mijn puurheid,
als prinskind van langverloren landen.*

*O ijsglanzige wijde mijner landen,
ijslichtend licht doorschijnend als goudraggen bevend!
o recht, en bleek van kuifschheid, herléven
kind! mijn krystallen ziel in mijn handen!*

*Over mijn stille handen
gevouwd in offerande
glijden lichtwaduwingen...
— verre herinneringen
suizellen rond mijn oogen
volzalig neêrgeloken...*

*De zilvrige misten
langs 't uitgewishte
hel verregezicht,
en 't water, en 't maagdenaakt morgenlicht
dat bloesemt in hemelsche lelieperken,
het straalt al uit mij als innige bede,
't weerkaatst mijn ziel van zondagsvrede.
— stil opengeruischt, als engelenvlerken...*

*Stoeten blankvoetige droomen, zingend,
gaan voorbij naar omhoog, met lange gewiegel...*

*Zij schouwt, mijn Ziel, in de ziel aller dingen,
lachend en kalm, als in wondre Spiegels.*

Heimwee.

Hij werd wakker, zijn hoofd zwaar, als in watergefoes, onbewuft, half in dien droom nog, — met onbekende & onrustige vergezichten, wegen uitschuivend naar vèr-weg...

De flauwe morgen die in de kamer was ging vóór zijn oogen open. De dingen stonden in donkervaag gelijn, alles vast wezenlijk. Hij voelde zich zoo moê-beklemd, laf van zijn vleefch, heel zijn lichaam af-moê, & wendde zich nog eens om in fluimering, & bleef wat liggen op den rug lang-uit, starend. En een logge moeite om eindelijk uit het bed te glijden. Onzeker gemijmer, griezellig & verkleumd, in het hoofd.

Weer een dag die begon ! De morgen fchaduwde het lange kruis der vensterramen op de vaal afgetaande rolgordijnen, waaronder een licht oudwit, een matte mistlicht doorspleet, & vulde met diffuze bleekheid — glimmig op een fomber meubel — tuffchen het opgaan der wanden de héél-ftille & toeë tapijtkamer.

Die kamer fcheen hem zoo vreemd, alfof daar zoeven iets gebeurd ware, alfof daar nog een ontastbare aanwezigheid...

Hij ging kijken naar de pendule op de marmerschouw — een verouderde pendule met onuitstaanbare bijzonderheden, haar infektgetik cadanseerde het ftilzwijgen langdurig, in de holle kamer. Het was bijna zeven uur. Hij begon zich te kleeden, treuzelig, gedachtenijl.

Een dag als gisteren, als morgen ; alles wezenlijk, gewoon. En, toen hij de gordijnen optrok, hetzelfde licht — als gisteren, als morgen — dat zich op dezelfde zwaardonkere ladetafel, en glad op dien killen

spiegel, vastfelde — uitgefchenen op de afgegane bloemen der deurbehangfels, & wat gelend dien ivoren Chriflus boven 't bed, met een glantje op zijn puntige knieën.

Het fcheen hem dat hij zich iets moest herinneren... Er was iets gebeurd, het was hem alfof hij, in wie weet welk drama, een vergeten rol had gefpeeld, heel-en-al vergeten. .. Gedroomd.... hij had zeker gedroomd, dezen nacht....

En zijn geeft neêr in een korte duizeling... En, ineens, zoo hij voor den fpiegel ftond, deed dat fpiegelvlak hem denken aan een kalm breed water, ergens gezien, — elders... Maar 't was vergeten,... verloren!...

Neen, hij zag het nu terug in een vluggen fchijn: hij had gedroomd van een hoofd, een vrouwehoofd, een lang kwijnend gezichtje, heel dun de lippen & glimlachend vreemd. Maar in welk ingebeeld & geeftelijk land had hij dat gezien? in welke pleinen van droomen?... O ja, hij wift nu: een lange vlakke lag, van groenlichtend water, & weggedampt in horizonnen. Alles te fchoon, ontruftend fchoon. En hij was daar, vond alles heel natuurlijk. Hij zag hoe 't water ftil afemde, — & uit de flingeringen & de rappe groenglanfen was opengebloeid & gerezen, met de twee ovalen der oogen die waren als zeer vreemde zeebloemen, dat vrouwehoofd.

Hij wift dat het komen moest, & was eerft niet verwonderd. Het wiegelde langzaam in kringelingen van licht, & alleen bleef onbeweeglijk de blik der groenachtige kryftalooogen, de dichtgenepen lipjes wenkten met den glimlach van een verfmadend & pruilend kind. En men raadde het lichaam ftengelflank, & twee zeer kleine borften, met daarrond de zoutringen van 't water.

Hij werd nu bevreesd dat alles zoo bladftil bleef, rond dat geheimzinnig hoofdje dat onbekende, geduchte machten moest bezitten... Waarom daar ineens zoo opgeboren voor heur eigen fchoonheid, ach zoo tener? En wat fcheen dat hoofdje haar te zwaar, het broze meifje!... Het

wiegelde langzaam heen & weer boven het water in een onverschillig lui gedans... En toen was er iets gebeurd, handjes om zijn schouders gestrengeld als zegels op zijn vleesch, & die oogen, die breede oogen waren een licht in heel zijn vleesch... Hij wist niet meer, hij wist niet meer, maar hij was zoo bang & doodgelukkig, het was in hem een roodfombere schittering... Nochtans, alle dingen keken met zonderlinge ijle gezichten, in dat wijd & open & bijna pijnlijk stilzwijgen, buiten de tijden.

En daarna, wat?... Vergeten weer, verloren ! Hij kon zich niets meer bepaald herinneren, & bleef halfgekleed, met den elleboog geleund in het oorkussen, op den kant van 't bed zitten, — zoekend in zijn geheugen. Maar het waren alleen onafzienbare perspectieven, monumentaal, onverdraaglijk stom geheim, onzeker, in plechtigheid ontzettend... Hij had van dien droom een rilling behouden door zijn arme leden, een nasmaak van bevend geluk & leêge zwaarmoedigheid tevens, — den zoeten flimmen smaak van een wrange vrucht, — & dan, al dat ontbrekende, dat twijfelachtige...

« Ik heb toch wat anders gedroomd, mijmerde hij, er moet daar nog iets zijn, ergens in de kelders daar... in de terrae incognitae van mijn geeft... » & zijn gedachten aaneengeregen gleden ver door 't onzinnige, zonder aan te landen.

« Belachelijk, dat zoo te betreuren, een verloren droom... *iets dat men niet kent...* »

Maar terwijl hij zijn vest aantrok, vaarde zijn gepeins af in een ander richting : « Waarom heb *ik* dat gedroomd ? Passies misschien die 'k zelf niet bespeurde,... onderzeefche stroompjes... — Zoo'n hoofd moet ik nochtans ergens, ergens gezien... Ik heb er al veel gezien die mijn verlangen waren, maar ze zijn nu zoo ver reeds van mij, ze zijn zoo te loor geschemerd in de violette avonden, dat haar lippen en haar oogen als afgeschijnen... — Maar die lippen, die oogen !... Hoe ver

van al mijn schamele liefdegevalletjes ! Mijn arme popliefjes, met haar niet te dulden hoerengevoelerigheid, kunnen zoo'n onmogelijk raadfeltje niet weerkaatsen op mijn droomen, zoo'n absurde kindje... »

« Droomen... en slapen... Mysteries toch !... Al ons daden zijn schrikkelijke mysteries... » En hij draaide nu weer rond de Geheimenis, die hij sedert eenigen tijd in alles terugvond, & rond zich overal zag. En iedermaal dat hij de oogen floot & over zijn eigen ziel boog, zag hij ze weer in den somberen spiegel van die diepte.

Onbewuft was hij uit de kamer getreden. En dat nutteloos gemijmer langzaam klaarde weg, & nu het werktuiglijke van daden der gewoonte.

De breede trap daalde in 't onbewogen morgenstilzwijgen. Van omhoog uit een glazen dak scheen als door een laag sneeuw wat koude dag neêr, ryzend op het mahoniehout der rampen. Maar op de helft der treden tegen den muur, & van treê tot treê degradeerend, & onder de trap, schaarde nog halfduister, dat verging beneden in groote rechte schaduwen. En al dat zoo eenzaam droef, in zijn kalme ernstige rijkheid,— & de roode tapijten verdoofden de stappen.

Slechts kwam van beneden uit de keuken opfuisen een zachte zingzang van kokend water, als de stem van een goed oudje, & men hoorde de meid rondgaan, zonder haast in haar bezigheden.

Het geheele huis was altijd stil, — in die doodafgelegen patriciërs-wijk van woningen met dichtgeloken oogen. De breede plechtigheid van de trap fliep, soms kraakte een trede onder den voet. En de stucwanden die blind opvlakten stonden in twijfeligen morgenschemer & hooge filte.

In de eetzaal ook, benêen, alle dingen stom. Als een kamer sedert

lang gefloten, alles op zijn plaats gebleven sedert lang. Alle dingen daarin duifter, hoekig met enge lichtfchijnen ; donkergefmoord de oude fchilderijen in oudvergulde lijften ; & de groote fchaduwen der behangfels, & de eiken meubelen maffief, ongemakkelijk. Door groenachtige loodruitjes zag men op een weinig tuin, een smal grijs afgepeld grafplekje.

De meid, binnengekomen met een goeiendag-gemompel, bracht de koffie & de melk, die ze voorzichtig fchonk met haar bloedlooze handen, verteerde kwezelhanden.

« Geen brief voor mij ? » vroeg hij, even opkijkend (Miffchien een vriend... wat nieuws...)

— Nee, meneer. — Ze fprak de woorden onverfchillig koel weg, & bleef daar ftaan met haar ronde oogen, wachtend, de twee handen op tafel gekneukeld. En na een oogenblik ging ze weêr uit, met een gefchuif van haar muiltjes.

Hij nam de courant die voor hem lag & begon, den mond vol, iets te lezen over vooruitgang. Maar hij vond het artikel walgelijk, fchoof weldra het papier weg. En hij bleef voorteten, over het kopje koffie, fterend vóór zich.

Die courant deed hem denken aan de verveelde mediocriteit die hij meêleefde — aan zijn fudentenleven, een leven als van een ambtenaar, een fadhuifklerk — het telkens weêrkomen derzelfde uren, alles ingefchikt & geregeld — altoos draaien in den circus der nuttelooze daden — ironifch, zoo droef ironifch praten met onverfchilligen & hatelijken, &, met de liefde voor het miffchien nooit te verwezenlijken in zich overeind, met die paffie van 't onmogelijke als een rechtoplange vlam in zich overeind, gaan door het gekrielt der kudde-menfchjes, met

gebaren, en in dat gedrang moeten meêloopen, & zijn droomen moeten opfchorfen, van dag tot dag & van jaar tot jaar altoos opfchorfen. dat was nog het droefft...

O zich opfluiten om eens duchtig te werken, met zijn plannen & zijn kunft alleen, & al de kleinzielige vrienden loflaten die toch niets willen verftaan van uw innig leven, & geen wijven meer...

En in ééns herinnerde hij zich weer dat vrouwkindje uit den droom... Het was hem vreemd te moede, alles te twijfelachtig, al die gedachtewafems verfchaald, in de limben van zijn geeft.

Hij had toch méér gedroomd, er was nóg iets gebeurd... Maar dat was allemaal onzichtbaar geworden, hij zou het nooit meer zien miſſchien, nooit meer... — En hij bleef daar zitten, met zijn nutlooze handen.

Dat wiegelend hoofdje ! als een lichtvleefch geworden rytmus, als een kryſtallifatie in dagglorie !... Daar opgerezen alleen voor zijn verliefde oogen... En daarbij de perverfiteit van dat onnatuurlijke, — het groote myfterie van al wat volledig ſchoon is...

En zijn gedachten nu gingen op in licht lijnengedein : o beminnen zoo een kind in de twijfelige dagen van het vrouw-worden, wanneer de broze ziel geheimzinnig openbloeit van verlangen ! Ô beminnen zoo een vreemde kind met een onſchuldig & aandachtig voorhoofdje, vol ſchikfels die 't zelf niet kent & als verwonderd van zijn eigen leven... Spreken tot die ſtil dichtgelaten oogen, & met een zacht gekreun heel-en-al willen vergaan in dat lang donker haar dat is als een trage ſtroom in den avond...

Hij wreef zich de moeë oogen, & ſchoof zijne taffe wat verder' & leunde zich op : « Ba ! onnógelijke dingen... — En indien ik dát moeft zien, hoe leêg miſſchien die liefde, hoe onzeker, hoe ingebeeld... Weer alles door mijn verftand alleen... En waarfchijnlijk zou ik nog te lui zijn om de handen uit te reiken naar zoo iets... »

Hij had zooveel liefde nochtans in zich, zooveel liefde die nutteloos bleef! En zelfs niet weten wat men verlangt, & zelfs niet kunnen lijden... Zijn ziel was als een somber en oud winkeltje, waarin men, met de wintermisten, reeds 's middags gas moet ontsteken.

En plots in hem de neiging om zich los te scheuren uit het stilzwijgen rondom en boven, om luid te lachen, veel lachen of weenen, hij wist niet... Hij bleef staan voor 't open piano, & liet zijn duim glijden over de ivoren toetsen van 't een einde der schaal tot het andere. De klanken volgden opeen, wakkergetokkeld, in rap gedribbel loopend op tot den witsten discant, om van daar weêr af te rijzen in een fleep van geluiden tot de laagste langzware noten, waarop hij bleef staan, eentonig hardnekkig staan op dezelfde sombere noten staan, al de vingers op de toetsen vallend opengeperd...

Het barbaarsch geklank vloog & toefde wat in trillingen, & ademde langzaam uit tegen de wanden, — terwijl hij mijmeren ging vóór de smalle ruitjes — waardoor hij het alleenig tuintje kon zien, met de dorre blâren op den grond geplakt en roestend onder de dunne herfstregens.

(... De droefheid der pure avondchemeringen, der wijde roze chemeringen, in een verre haven, waar men heel vergeten staat...)

— Het geheele huis was weer in hoog stilzwijgen.

GUST VERMEYLEN.

I

*In 't hoog geheim van 't grondelooze wezen,
ter kruin, omvloed van eeuwge morgenlichten,
is 't door geen Lot of Wereld te verwrichten,
't verheerlijkt Ik in glorie opgerezen.*

*En voor 't Algoede-Alsochoone, 't Onvolprezen,
gaan duisternis en schemeringen zwichten,
en stijgt uit immer nieuwe vergezichten,
de psalm van vreugd en weën uitgelezen.*

*'k Voel me eeuwig boven 't eigen mensch-zijn glore,
en ginds het klein, heel ver gekrielt der menschen
op aarde, in mijn oneindigheid verloren.*

*Naar de eigen Glorie vlammen liefde en wenschen,
en 'k voed — o bloedwet door mij-zelf geschreven! —
mijn eigen Godzijn met mijn eigen leven.*

II

*Uit zelf behagen in mijn doen en trachten
heb ik de dingen naar mijn beeld in 't leven
geroepen en aan alles van mijn krachten
en diep gevoel den stempel ingedreven.*

*Met hooge goedheid loon ik 't laag verachten
der schepflen, die mijn liefdewet weerstreven.
'k Voel deernis met hun vreugde, met hun smachten,
want 't is toch m-ij-n wil, dat ze aan de aarde kleven.*

*Mijn adem waait langs de ongemeten zeeën,
waait door het matelooze ruim der tijden,
van liefde zwanger, eindloos zwaar van weeën ;*

*en 'k voel een klagen uit de onpeilbre verte
opstijgen tot mijn innig-hoog verblijden,
— stem van 't Heelal... stem van mijn eigen herte.*

III

*Mijn Godheid weeft het stevig rag der draden,
de onvoelbre draden, die me-zelf omgeven.
Aan 't oude streven hangt het nieuwe streven,
op de oude daden stronklen nieuwe daden.*

*En hoop en liefde, wanhoop en versmaden,
't wordt tot ééNZelfde keten saamgeweven.
Nauw buiten mij, tot eigen goed, gedreven,
zoek ik mij-zelven weér, met rouw beladen.*

*En 'k voel het rustloos in mijn eigen kloffen,
het wentelboutje, en 't net des levens spinnen,
het staalnet, waar me géén kan uit verlossen.*

*Mijn Godheid, tronend — o zoo stout — daarbinnen,
U smeek ik — 'k heb U de almacht toch geschonken —
den band te slaken door U-zelf geklonken.*

IV

*Mijn almacht is onmachtig. — Uit mijn hert
was kracht van trots ontstaan, die onmacht baarde.
Het beeft en schokt en brokkelt waar ik terd
in rood verlangen langs mijn zwenkende aarde.*

*Wat ben Ik ? Wat is Schoonheid, Liefde, Smert ?
O twijfel ! 't hoog gevoel van eigenwaarde,
en alles wat uit mij geboren werd
zinkt weer in 't Niet, dat droom noch Godheid spaarde.*

*Mijne almacht in het stof ! 't Heelal een logen !
en eeuwig Niet in 't hart, en zelfs geen pijn...*

*En voor den kouden, drogen blik der oogen,
de aarde en de menschen, zielloos als ze zijn !*

*Ik voel, o God ! in deemoed neergebogen,
den zachten weemoed van uw verren schijn.*

Wrangheid.

*Ik heb weer, tuk op de oude mijmeringen,
't bevallig kronkelende dal doorloopen
waar eens mijn kinderlijke stappen gingen
in dartlen levenslust en dwepend hopen ;—*

*bij d'ommezwaaï der heimelijke paden,
weer schielijk de onverwachte vergezichten
zien scheemren, die in blauwe dampen baden,
en eens, zóo lokkend, voor mijn treden zwichtten.*

*Het goud des avonds vloeide van de delling
waarboven 't geel azuur des hemels trilde ;
geen droom meer, die me, stijgend langs de helling,
in rusteloozen gang naar hooger tilde !*

*'k Ontwaarde, van den rug der heuvelketen,
weer 't oude kalm gehucht wiens lage daken
zoo vreedzaam hurkten, grillig rondgesmeten,
en rood en ros van 't schuinse zomerblaken.*

*Nog kon mijn blik langs wondre lijnen zweven...
Geen bloem van liefde is in mijn borst ontsproten.
Geen traan van weemoed deed mijn wimpers beven :
mijn ijskil harte en heeft niet meêgenoten.*

*'k zag, onverschillig, veld en boomen glijden,
geen frischheid! ook geen lust tot verder streven.
O wrangheid! half maar voelen, half maar lijden,
verdorde schakel van 't oneindig leven!*

PROSPER VAN LANGENDONCK.

Sonnet.

*En verre tochten gaan en zullen gaan..
En fchepen varen heen en zullen varen...
En oogen staren na en zullen staren...
't Slaat wild, mijn harte, en wilder zal het flaan!..*

*Geen woud, doorkruift van wegel, baan en laan,
— een oerwoud!... Ach! een droom die op kan klaren
en is geen droom; vervulde wenschen baren
steeds nieuwen wensch, en 't kan niet stille staan,*

*mijn hart, en 't gaat en gaat van in der eeuwen;
en bouwt en bonst en breekt en bouwt, en tart
al wat Gewoonte of Wisheid tegenschreeuwen,*

*zoekt smart in vreugde en dan weer vreugde in smart,
— week kinderhart, ontembaar hart der leeuwen,
mijn menschenhart, — ó menschdom in mijn hart!..*

PROSPER VAN LANGENDONCK.

oeder.

Langzaam valt de avond. Een dikkende nevel omhult en verduistert alle dingen; de lucht is kalm, het weer ijfkoud.

Het oord, dood-eenzaam, is van een navrante treurigheid. Behalve het arm, klein hutteken der van Lierde's, dat dichtbij den landweg staat, zijn daar geen andere woningen dan de groote hoeve van Lemmens, wier grauwe spitse stroodaken nog vaag, op een geweerfchot afftands, onder het duister der naakte boomenkruinen uitkomen, & recht tegenover, het kleinere hoefje der Verbauwen's — tevens een landelijk herbergje. In het laag, met den rug naar de straat staande, achterhuis, fchittert reeds een lichtje. De weg ligt modderig, vol waterplaffen, met dorre blâren overal bespreid, & bezoomd door hooge boomen & struikgewas, langfheen den steilen rand der floten; & rondom, wegfmetende in het beperkt, mistig verfchiet, zijn het de velden, de vierkante ook van flaghout & floten omfingelde stukken lands, de eene donkergroen van 't rapenloof, de andere naakt & omgewoeld — & allen even ingefluimerd, dood, verlaten, als zou er nooit iets weer op waffen, als zou er nooit meer eene ziel op leven.

En moeder, voor de derde maal, komt buiten op den dorpel harer woon. De koude valt op haar, zij huivert, bewegingloos; zij luiſtert, den blik geveſtigd op het lichtje van de kleine herberg, ginds, aan den overkant der straat.

« O! zou hij toch heen zijn! »

Pijn & angſt op het bleek gelaat, hoort ze geen andere geluiden meer dan het dof, eentonig gebons der dorſchvlegels in boer Lemmens ſchuur. Zij huivert zoo in haar ſchrâle kleren, waagt een ſtap in de eenzame ſtraat. Reikhalſt, de linkerhand tegen een boom geleund.

« Neen, hij is nog niet weg!... » Daar hoort ze nu weer het

gefchreeuw, het joelen & zingen, & het gerinkel van een glas dat ginder op den vloer aan stukken valt. Zij wijkt terug op den drempel, & blijft er ftilstaan, halfstarrig, het oog door de miftige fchemering op het eenzaam lichtje geveftigd.

De fchemering verdikt, de mift droppelt met een ftil geruisch in trage groote tranen uit de naakte boomenkruinen op den kleverigen grond. De grauwe daken van boer Lemmens hoeve verdwijnen geheel in de duifternis. En de elzeftruiken ftaan daar fantaftifch, vreemd, nevens den weg. Zij huivert... zij huivert...

“ O, zou hij toch niet eens meer komen !... ”

Hij heeft haar altijd zooveel misdaan. Van kindfbeen af was er niets meê te doen. Vader & moeder heeft hij een leven van verdriet berokkend. En dan, voor anderhalf jaar, die vreeselijke twist met vader ! zij heeft er nog van. Toen heeft hij fchielijk het ouderlijk huis verlaten ; zij hebben hem niet meer gezien, van hem niet meer gehoord, hij leefde als een landlooper, een deugniet. En nu is hij plotseling terug, — maar slechts voor eenige uren : morgen vroeg vertrekt hij, met eenige jongelingen van 't dorp, naar Argentina. De burenen hebben haar dat verteld.

Zij weet, zij voelt dat hij nooit in het land zal weêrkomen. Argentina is zoo ver, zoo ver... Hij, & de anderen, hebben gezegd : “ Nooit keeren we terug ”.

Lang was hij afwezig, & tóch verlangde ze niet hem weer te zien : sinds hij vertrok kwam er vrede in huis. Doch nu is hij daar, nu gaat hij vertrekken voor immer ! — och ja, zij wou hem nog eens zien...

Zij denkt, zij zou willen denken, dat hij naar 't dorp terug kwam, opzettelijk om zijn ouders nog eens te zien. Haar moederliefde zegt het haar, — &, indien hij kwam, neen, ze zou hem niets verwijten, maar hem naaft den haard doen zitten, hem vragen of hij geen honger heeft. Ze zou vader ftillen, indien vader, wrokkiger dan zij, hem onvriendelijk bejegende.

Daarom heeft ze geen rust meer, finds hij in de buurt is. Zij denkt dat hij misschien zou willen komen, maar niet durft. En zij wacht... Hij was toch in den grond nooit flecht van harte, hij zou misschien goed geweest zijn als zijn broeder, hadde zijn karakter beter met dat van vader kunnen overeenstemmen. En heel, heel diep in haar binnenste is nog wat hoop : wie weet ? — misschien voelt hij berouw, is hij verbeterd ? Nu hij, na zoolang, na al die beproevingen, zijn huis terugziet, zou niet in hem het goede bovenkomen ? Zou hij niet om vergiffenis smeeken, zich met vader verzoenen, & blijven... Dan zouden zij allen nog vereenigd en gelukkig kunnen leven.

De nacht is nog versomberd ; de nevel wordt zoo dik, dat het lichtje van de herberg ginds in het vage verdwijnt. Zelfs de elzefstruiken smelten nu weg in onduidelijke schaduwen, & de mistregen valt loomer, treuriger uit de naakte boomen, terwijl de klamme kou neerzinkt als een kleverige ijsmantel. Van boer Lemmens spitse hoevedaken ziet moeder volftrekt niets meer, maar zij hoort het gebons der vlegels, eentonig als werden zij door een horlogewerk geregeld, in doffe cadans op den schuurvloer neervallende.

« Och, wat is 't leven toch ruw voor sommige menschen !... »

Die doffe, trage bonzen vallen heur als het ware op het hart, & wekken 't geheugen van 't verledene. Wat heeft ze gearbeid, gezwoged, daar, op die groote sombere hoeve, finds hare jongste jaren, van 's morgens tot 's avonds, in zonnebrand, in regen & in kou ! En ook haar man heeft er gezwoged, zijn leven lang ; en Miel, haar jongste zoon, en Lifa, hare dochter, alvorens zij er haren misflag beging. Waarom heeft hij alleen, hij de oudste en de sterkste, nooit zijn best willen doen ?

En moeder, hardnekkig steeds op den dorpel, huivert angstiger in haar dunne kleeren. God ! wat blijft hij lang in die herberg ? Zal hij niet eens komen ? Is het misschien als uitdaging tegen zijn ouders, dat hij daar, zoo dichtbij hun huis, lawaai komt maken ? Eene bittere

plooi verwringt haren mond, een opwelling van onuitsprekelijke droefheid brengt tranen in haar oogen.

De klank eener ruwe stem trekt haar fchielijk uit haar mijmeringen.

« Ala toe, kom maar binnen, laat den floeber loopen » zegt vader, die de voordeur geopend heeft.

Moeder, verfchrikt, dringt aan, bijna fmeekend : « Ik zou hem toch nog eens willen zien, eer hij voor goed vertrekt... »

— « Ik niet, ik heb geen uitftaans meer met hem » klinkt 't harde antwoord. « Ala toe toe, kom binnen ! »

Moeder gehoorzaamt.

Doch binnen, in het lage, flauw verlichte keukentje, heeft ze geen ruft. Zij luistert naar de geluiden daarbuiten, zij hoort nog steeds de doffe flagen van de vlegels in boer Lemmens' schuur, zij verneemt ook, soms duidelijk, het zingen & roepen in 't herbergje. En eenfklaps fpringt ze recht, & rukt de deur open : zij verlaten de herberg, ze hoort het, ze wil, ze zal hem nog eens zien... Vader houdt haar niet meer tegen. Hij volgt haar zelfs infinctmatig naar buiten, en Lifa, die haar kindje in zijn wieg legt, volgt haar ook.

Daar nadert de bende. Zij zijn wel een tiental, zij dragen twee brandende fakkels, en fchreeuwen luidkeels het lied :

« Waar kunnen wij beter zijn
Dan bij ons beste vrienden ?... »

God wat bonft heur hart ! Zij heeft hem dadelijk in 't bloedig laaien der toortfen erkend. Hij is fchier niet veranderd, hij is nog steeds de knappe flinke jongen van vroeger, met zijn donkere kroezellokken & zijn fijn, zwart fnorbaardje. En hij fchijnt netjes aangekleed, in 't zwart, & met een rond zwart hoedje dat hem fchuins & drieft op het hoofd ftaat. Maar hij is dronken, zijn oogen draaien, hij fchreeuwt luider dan de anderen het refrein :

« Laat ons drinken, laat ons klinken,
Laat ons vroolijk zijn! »

Doch hij heeft haar ontwaard. Hij houdt op van zingen, maakt een stap terzij, als wou hij tot haar komen.

« Jules, jongen... » streelt ze, ontroerd & zacht, ook tot hem naderend.

Maar plots trekt hij zich terug, 't gelaat versomberd, de wenkbrauwen gefronst, de oogen hatend op vader gericht. Hij maakt een dreigend, afwijzend gebaar, vloekt, schreeuwt razend: « Nooit! nooit, nooit kom ik weerom! » & met de bende is hij voorbij, woest, plaffend door het slijk, in rooden smook, luider huilende dan al de anderen.

Pal, stom, doodsbleek, met zwarte oogen, ziet moeder hem passeeren.

« O floeber! floeber! » raast vader met bevende stem.

Lisa weent; moeder, staroogend, ziet den bloedigen langzaam verbleekenden gloed achter de sombere elzekanten, een oogenblik verlicht, wegsmelten & verdwijnen.

Dan keert ze zich om, en, huiverend, met een schorre gebroekene stem:

« Ongelukkig kind... ongelukkig kind... »

II.

Midden in het keukentje neergehurkt, klieft van Lierde brandhout met een hakmes. Zijn gelaat, gerimpeld & geelbleek, met een gepijnigde uitdrukking er over, ziet er ziekelijk uit. Langzaam, treurig, met tusschenpoozen van stilzwijgen, klaagt hij van alles wat 'nen armen mensch boven 't hoofd hangt. Gaat er iets verkeerd, dan komt er wat anders bij, en dan weer nog wat anders, & zoo van *maleur* in *maieur*, geraaakt

ge met al uwen goeien wil in korten tijd op den *dompel*...

Moeder gaat bekommerd heen & weer in de keuken, Lifa wiegt haar zieke kindje, Miel zit onbeweeglijk naast den schoorsteen. Op de kleine eetkast brandt het lampje ; eentonig gaat het getiktak der horloge.

Miel trok zich verleden jaar in 't lot. Hij werd ingelijfd te Bergen, bij het eerste jagers te voet, doch na eenige dagen door den regimentsdokter afgekeurd & voor één jaar vrijgesteld om zijn zwakke borst.

O wat geluk, die afkeuring! Wat gaf hij om zijn « zwakke borst » ? Hij mocht nu naar huis keeren, opnieuw op de hoeve van Lemmens gaan werken, zijn arme ouders bijstaan, die hem zoo vandoen hadden.

Sinds had hij gezwogd voor twee, voor hem & zijn ziekelijken vader. Zijne gezondheid had er niet door geleden, integendeel : dit vlijtig, kuifch leven had hem verkloekt, zoodanig dat hij nu van de beklemdheid op de borst niet meer leed.

Maar op 't einde van 't jaar bracht hem de veldwachter een nieuwe dagvaarding voor den krijgfraad. Te vergeefs matte hij zich af, staakte eten en slapen, dronk zelfs — wat hij anders nooit deed. Ditmaal werd zijne borst niet te zwak gevonden voor den foldatendienst.

En 't is vanavond dat hij vertrekt. Onderworpen, van kindfbeen af aan 's levens ruwheden gewend, wacht hij gedwee dat het tijd zij van vertrekken. Straks zal Maebe, zijn vriend, die van hetzelfde regiment is, hem komen halen.

Vader, in het midden van den keukenvloer neêrgehurkt, klieft steeds zijn hout. Moest hij zijn werk laten staan, & zich daar neerzetten, de armen gekruift, om nog wat met zijn teergeliefden zoon te spreken, hij zou zijn tranen niet kunnen inhouden, zijn hart zou breken, hij zou zijn armen jongen omhelzen, hem aan 't hart drukken, hem niet kunnen loslaten. En dat mag niet, arme menschen doen dat niet. Hij moet kalm blijven, zijn ontroering bedwingen om aan zijn zoon zijn laatste raad te geven. 't Is reeds kwart voor zes & om zes uur komt Maebe.

“ Wees altijd braaf, jongen, braaf en gehoorzaam. Tracht wel te staan met uw oversten, laat u door uwe makkers niet misleiden. Ga regelmatig elken zondag naar de mis, & zeg ook elken dag, 's morgens en 's avonds, uw gebeden op. Drink niet, ga nooit in flechte huizen. Ge moet ook soms eens schrijven, jongen, Lifa zal ons uw brieven lezen, & we zullen dan ook schrijven... ”

— En peinst ook dikwijls op vader & moeder,“ voegt moeder zelve, met verkropte stem, er bij.

Veel meer zou ze willen zeggen, maar ze kan niet. Zoodra zij twee woorden uitspreekt komt haar gemoed vol, & zij moet zwijgen. 't Is alsof ze in een droom leefde, of haar geeft elders was, vol angst, bekommerd door eene gedachte die zij niet uitdrukt.

Miel antwoordt in stilte : « ja vader, ja moeder », altijd onderworpen, op voorhand toestemmende in al wat men van hem verlangt. En Lifa, de oogen roodgeweend, zegt niets : zij wiegt voortdurend haar kind, het hoofd ter neêr gedrukt, met eene eentonige beweging — als vreemd in haar huis, finds haar gepleegde & vergeven fout — gekweld & beschaamd, als hadde zij voortaan haar aandeel schuld in elken tegenwoord die hare ouders komt beproeven.

Maar de voordeur gaat open & Maebe komt binnen. Hij is grof & lomp, steenrood van aangezicht, met groote bleekblauwe, wijd van elkander staande oogen. Hij draagt een pakje aan de hand, hij weigert neêr te zitten, hij zegt, na gegroet te hebben, dat het tijd is van vertrekken.

Werktuiglijk staat Miel op & neemt ook zijn pakje, dat op eenen stoel ligt. Hij draalt eenige stonden & dan, met een gefmoorde stem :

“ Zoo, vader, & moeder, & Lifa, ik ga vertrekken », zegt hij.

“ God... beware u... jongen — & stel het... al wel » fnikt vader dof. Hij blijft een oogenblik zonder beweging, als schielijk verlamd, maar durft het hoofd niet oprichten.

Lifa buigt het hare dieper neêr, weent in stilte heetere tranen.

“ God beware u, Miel », zucht zij ook.

En moeder, doodfbleek, met vergroote, angstige oogen, murmelt op hare beurt :

“ God beware u, Miel, jongen, God beware u ».

De deur is open, zij zijn weg, de klink valt weder toe.

Doodsche stilte heerscht een oogenblik in huis. Vader heeft het houtklieven gestaakt, Lifa slaakt het wiegen. En moeder zinkt op een stoel neêr, zij slaat zich den voorschoot voor 't aangezicht, & al haar verkropte wee barst los, & zij fnikt, zij fnikt het nu allemaal uit.

O waaróm weent ze, zoo lang, zoo bitter ?

Om de miserie van den aanstaanden winter ? Om het vertrek van Miel ?

Neen...

Zij weent, — o maar, 't is leelijk, zij verwijt het zich, zij durft het aan haar eigen niet bekennen — zij weent nog om den anderen, die nu een jaar geleden heenging, die nooit van zich meer hooren liet, & die gezegd heeft dat hij nooit terug zal keeren.

CYRIEL BUYSSE.

Blonde gedachten.

MAX stond vóór zijn spiegel en bezag zichzelf met een verveeld gezicht.

Hem ergerde reeds lang zijn lichaam, dat niets-zeggende welgedane lichaam, getuigend van goed voedsel, geen enkele verdenking van een ander leven openbarend. Zijn rond vleeschgezicht vooral, dat hem soms kreten van echte woede ontrukte, die gulle frissche gezondheidskop ; — &, in die lijnloos-banale trekken, de voor bijna niemand merkbaar opflauwende lichtblauwe oogen, kinderachtig-goed kijkend -- loochenend zijn langzaam kwijnende levensluft, zich weigerend tot het naneuren van het zachtklagende twijfelen van zijn ontevreden ziel, vol heimwee van het betere, het niet bereikte, het nooit bereikbare... En uit zijn vettigen lach van reëel mensch graafde geen zieledokter de bacterie van het spleen, het spleen van al die om hem, het spleen van zichzelf, het spleen van alles... Het vuilgrijze van een regenachtige stadflucht : zóo, de horizon van zijn gedachten, immer wegnevelend, immer wijder, hoe diep zijn blik ook drong, eeuwig grijs, grijs, grijs... Maar op zijn gewoon bol kindergelaat, farrrend als van een wassenpop, niets te lezen, dan het gewone denken en voelen van elkeen. En zijn haar — de kleur van zijn haar verveelde hem nog 't meest. In vlokkige bossen krulden de blonde pluimen tegen zijn middelmatig voorhoofd ; welig omstrengelden zij den kleinen schedel, met iets zoet-zachts, iets goedhartigs, iets... waaraan men niet meer dacht als men 't gezien had, haren met de kleur der gedachten die zij moesten beschutten...

En het was een uitbarsting van lang verbeterd wrevel tegen zichzelf : zijn haren waren het, die hem tot niemand maakten ; onnoozele fullige goedheid, dát zegden zij ; zij waren 't die hem tot onzelfheid doemden, tot het alleen denken van blonde gedachten, blonde gedachten!.. En in hem galmde 't voort, als, in den lauwen morgen, van een kerk-

toren, het eentonige zachtgele getamp van een klokje : blonde gedachten, blonde gedachten !.. En er lag spot in die klanken, medelijden, welwillendheid in die klanken, en ze suifden aldoor in zijn ooren, onverdraaglijk : blonde gedachten ! blonde gedachten !.. Ze maakten hem driftig, ijlhoofdig, waanzinnig — omdat hij voelde dat 't niet waar was, dat het maar zóo scheen, omdat hij wift, dat zijn Willen toch heel anders was, iets heel hoogs, zoo hoog dat hij 't zelf niet zien kon...

Ja, juist, maar zijn Kunnen dan ? Want, wanneer hij op zijn weggebloeide jongenjaren terugzag, ontwaarde hij 't niet alom, dat blonde, dat gehate blonde van al zijn doen ? Hij verdeelde zich in twee, en hij riep vóór zich op zijn natuur, waaraan hij rekenschap vragen wilde. Had hij niet altijd het kinderlijke verlangen, het naïeve trachten gehad naar iemand om zich aan te hechten, iemand die sympathiek zijn gemakkelijke uitftortingen zou willen opvangen ? Bekeek hij niet jaren-lang de menschen met de oogen van een plafond-engeltje ? Waren zij niet allen goed en te vertrouwen, en had hij niet vaak blootgelegd voor onwaardige oogen, wat hij in de vergeethoeken van zijn herinneren had moeten wegbergen, als gevangenen die nooit meer 't licht mochten zien ?

O 't kind zijn, de smart van 't eeuwig een kind zijn !

Maar 't leven geneeft daarvan zoo spoedig ! Niet één vriendschap, of ze was met de jaren bloedloos verzwakt en weggekwiind. Geen vrouw of na 't bezit had hij haar minder geacht, de werkelijkheid toetsend aan zijn hooge verlangen. En zijn hoogste bewonderingen, met smart had hij ze in elkaar zien brokkelen, als oude huizen. In zijn hart lagen reeds vele puinen van zulke ingevallen huizen. Maar, dat was toch natuurlijk ! En goed ook. Op puinhoopen groeien de mooiste bloemen... Ja, zijn blonde gedachten waren de teere bloemen van zijn kindfheid geweest, en een voor een werden ze geknakt — & het was ook

goed dat ze dood waren, want hun doodgaan had hem leeren weten.

Maar waren ze wel dood, & waren het niet juist die doode bloemen, die wezenlijk voor hem opgebloeid waren, en mocht hij gelooven, dat in zijn kinderziel ooit die andere bloemen, de bloemen van het Weten, zouden leven? Was niet die kindfheid, waarop hij meedoogend neerblikte, zijn eenig ware leven, zijn eigen perfoonlijkheid, die hij elders te vergeefs zocht?

En hij herdacht de kalme, ironifch-fchijnende woorden van zijn vriend Wilghe, den jurift: “Blonde gedachten, jongen! Je zult nooit hebben dan blonde gedachten. Die ondeugd-bloemen zijn voor u niet. En ik raad u aan, het blonde in u te exploiteeren voortaan: het blank-blauwe, het verzoenende, het geluk! Tot iets anders ben je niet in staat...”

Er lag in dit zeggen iets heel wreeds, dat hem ontmoedigde. Een heele wereld die voor hem gefloten moest blijven? Veroordeeld tot het zoetaardig gekir van een tortelduifje?

Hij kwam in opftand. Omdat die Wilghe in zich niets voelde van dat wat aandringt tot het zeggen van wat in u is, geloofde hij aan anderen 't recht tot vrij-zeggen te mogen afmeten? Zou hij dat soms uit jaloezie gedaan hebben, als een verbloemde nijd om eigen onmacht? Och neen, want de twee of drie rechtsgeleerde ftudie's van Wilghe, fteeds hoog-kalm, drijvend boven het woelig getwift der kleine praters, vond hij eigenlijk veel dieper dan zijn eigen knoeien aan fonnetten, waarin hij toch nooit zeggen kon wat hij wilde. Wilghe meende 't goed; hij had hem immers nooit geveleid, — anders had Max toch van hem nooit zijn vriend kunnen maken, & zijn vriendschap, die wantrouwen mocht hij niet, want het heugde hem, hoe die alleen hem fteeds, in de koude dagen van droefheid, als een donzen winterpels ftreelend had omwuifd. En Wilghe kende hem van de fchoolbanken af, hij had al zijn omwentelingen gâgeflagen met belangftelling, soms met verwonde-

ring. Het uitfortelijke van Max had hem steeds behaagd : hij die zelf zoo weinig spontaan was, die het niet zijn kón, de schrandere bruinoog, hield met bijna vaderlijke genegenheid aan dit teugelooze, dit onberekende zich-geven, dat hij zeker moest bestudeeren, al had hij er nooit iets van laten merken, — dan eerst nu... Juist omdat hij dit voelde, pijnigde Max dit wreede oordeel zonder genade : het moest ernstig doordacht zijn, het resultaat van jaren-lang beschouwen, de synthesis van door geduldige studie verkregen overtuigingen. O ! Max benijdde in hem die gaaf van samenvatten, van samenpersen in één klank de som van veel gepeins. Zichzelf had Wilghe zoo spoedig ontdekt ! Dit was misschien ook zijn vonnis : hij had niet lang hoeven te zoeken om te weten, waarvoor hij deugde. Misschien was het ook een merk van zijn hoog verstand, dat hij niet streefde naar wat hij wist niet te kunnen bereiken. Of is het edeler, het eeuwige tasten naar het onmogelijke, het gulzige grijpen naar het droombeeldige Ideaal, dat men ergens meent te ontwaren, maar nooit bezitten zal ? Wilghe had dát nooit gevoeld, & hadde hij 't gevoeld, dan moest hij er zich, met bewonderenswaardige kalmte, overheen gezet hebben. Want is er iets droeyigers, zoo vroeg Max zichzelf af, dan juist, mathematisch juist, op voorhand te weten, waar men belanden zal, — nooit de illusie te hebben, de aanwezigheid van het lang-verlangde heel dicht bij u te voelen, zooals men het kled van een onbekende vrouw zou hooren ruifchen zonder haar te zien ? Neen, die Wilghe was een positief mensch ; hij had al heel vroeg zijn athenæumdroomen als metaphysieken ballast van zich afgezet, en nu vloog zijn ambitie nog maar heel laag langs den grond, als een eend. In dit wetenschappelijke voelen van wat men kan, in dat volkomene zelfbewustzijn lag nochtans iets wat Max met al zijn begeeren innig benijdde aan dien Olympischen Wilghe. Dáartoe komen ! En daarom ook, van heden af, zou het voor hem een wreed genoeg, een vermakelijke sport worden, geen enkele van zijn eigen gewaarwordingen ongeanaly-

feerd van zich te laten weggaan. En zijn dilettaanfme zou zich uitstrekken op zijn allereerfte denken, op wat hij wift van zijn eerfte jaren, zijn familie, zijn voorouders, om dan zoo tot de effence van zijn eigen wezen door te dringen.

En wurmend over wat hij tot nu toe gefchreven had, bemerkte hij, dat zijn werk nooit de volkomen uiting van eigen diep voelen geweest was, maar wel dat van een vreemde, tijdelijk in hem huizend, & wiens gedachten hij roofde, door wiens herfens hij peinfde, en toch niet zóo als de vreemde het zelf zou gedaan hebben. Baudelaire en Verlaine hadden hem gedichten ingegeven met uitfortingen van voorbarige geblafeerdheid, met een moedwillig en kunstmatig wroeten in de rottende rozen der ondeugd, of, daarna, een even onperfoonlijk opgaan in een ideëele extafe, een onmogelijke kuifchheid, geheele ontzwachteling van de ziel uit de vleefchlarve, etherifch wegzweven, myftifche adoratie van de zeer heilige Moedermaagd... Met Huysmans ging hij 't leven averechts leven, uit haat van al het herkauwde, het reeds genotene... Edgar Poe had hem de poëzie van den nacht geleerd, het myfterie dat men dichter nabij is in het lichaam-vergeten, de aantrekkingskracht van het affchuwlijke, de fombere grootschheid der hallucinaties... Hij kon geen andere vrouw meer mooi vinden, dan die eenmaal Burne-Jones gezien heeft. En alle zijn indrukken knoopten zich op 't oogenblik vast aan een of ander gezien fchilderij of aan een gelezen boek... « Dat is Hedda Gabler... Kijk eens, een vrouw van Whiftler... » Het was een geheele ontzelveing, een totale vervalffching van zijn denken door de moderne kunst die hij gezien had ; zijn ziel fmukte zich met een gefchooid arlekijnfpak, waarvoor ieder groot kunstenaar van dezen tijd een lapje zou afgestaan hebben. Hij was te velen om Iemand te zijn. Dat ontvankelijke in zich voor al de indrukken van 't Schoone reeds door anderen genoten kwetfte hem.

Hij ontleedde zijn heele leven en vooral de verliefdheidjes die hij

tot hiertoe had gehad. Er was daar altijd iets onvolledigs in geweest. Zijn uitstortelijkheid, zijn naïefheid, een deel overerfde zinnelijkheid zelfs — o die dikke vleeschlippen, waarin hij vruchteloos zijn tanden drukte! — hadden hem vaak voor een hoog en heilig gevoel doen aannemen, wat maar een vluchtige impressie, miniatuur van een diep gevoel was. Dit recht moest hij zich echter laten wedervaren: in alle deze gevoeltjes was hij oprecht geweest, hij had goedseugdig geloofd in zijn eerste zoowel als in zijn laatste liefde, en steeds een groote smart gevoeld, toen hij — onvermijdelijk — ten laatste gewaar werd, dat hij zich door zijn sentimentaliteit wederom op het dwaalspoor had laten brengen.

O de kinderjaren! zij blankten weer voor hem op, als een lelievisioen, een visioen met pure blauwe luchten en een kinderlijk aanschouwen der natuur met wijdgeopende blauwe oogen. En soms vroeg hij zich af, of het mooie bruinharige meisje, dat hij éens, één enkele maal, gezien had, op een avond ergens in een sociëteit van liefhebberij, waar hij, stiel mannetje van dertien jaar, dat in de klas veel prijzen behaalde, op een Zondag-avond met vader & moeder had mogen meegaan, — of zij 't niet was, die hij 't eenvoudigst en het diepste had bemind? Toen het lange melodrama, met 't doodgaan van den laatste held, afgespeeld was, had hij zich aan den uitgang op schildwacht gesteld, & bevend van angst & verrukking, zag hij haar aan, met zijn naïeve oogen van blond engeltje. En nooit zag hij haar weer. Maar... een jaar lang dweeptte hij toch met haar, & was hij fier over haar! En op de wandelingen op de schoolplaats, of in het Park, met zijn « boezemvriend » van toen, praatte hij, als over een groote gebeurtenis in zijn leven — & op 't concert in den Tuin, ontvluchtten de twee knapen 't rumoer der Zondagvreugde, & zetten zich ergens op een bank, onder 't loover, romantisch door de maan beschenen, & daar werd beraadslaagd, & hoog-ernstig luidop gedroomd van hun liefdens, en over het groote

Geluk, dat zij beiden nu kenden! Ja, dát was wel het Blonde in hem, het eenige wat hem in vollen eigendom toebehoorde.

Maar zou hij dan nooit meer zeggen, dan dit eenvoudig-mooie, zonder het complexe te kunnen weergeven, dat hem in 't Leven zoo bedwelmde & aantrok? Kon men loochenen, dat er in hem andere gedachten woelden dan in het ongestoffeerde hoofdje van een zoet kind? Beteekende ze dan niets, de gedurige foltering die het onvolmaakte, het trachten naar het „andere“, in hem verwekte?

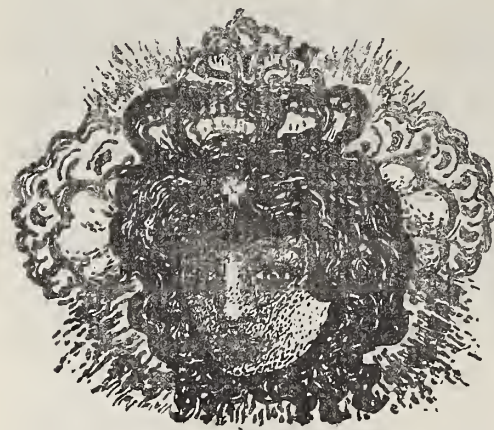
Hij had het in de laatste weken schrikkelijk gevoeld. Zijn schedel had hem, bij elke groote inspanning, als met een ijzeren band toegevoerd gefchenen, & hij had soms de vreemde gewaarwording van iemand, wiens hersens te klein zijn voor de groote gedachten, die hij zou willen denken. Zou er verband zijn tusschen dit feit & dit andere, dat zijn grootvader krankzinnig gestorven was? Ook een, die te veel had willen denken. Maar dat konden toch ook geen blonde gedachten geweest zijn... Als hij zijn kamer, zonder het te weten, met zware flappen doorwandelde, kwam soms over heel hem een enorme trilling: het docht hem heel hoog op te gaan, iets heel grootfeh te zijn, een visioen te hebben van heel groote dingen. Dan floeg een vreeselijke angst om zijn hart: de waanzin!

De waanzin! Maar, indien hij dáar aanleg voor had of meende te hebben, hoe kon men hem dan voor zoo gezond houden & alles afkeuren wat niet gezond was in zijn gedachten? Er was iets dubbelzieligs in hem, hij bemerkte het nu. Het kind, dat dood was, & de jonge-man, die in zijn herinneringen om dit kind weende. En heel zijn Noodlot kwam nu vóór hem recht staan. Die inbeeldingen soms, als van naderenden waanzin — het huiverig sensiebele van heel zijn wezen — die weë borst, die vermoeidheid in de lenden, & o vooral die gedurige hoofdpijn... Dát voelen! En weten, dat men niet méér kan dan men doet! En het tóch willen!

Max wond zich langzamerhand bij 't denken op. Zijn hoofd gloeide, & 't schein hem of zijn twee oogen hem stil-weg uitbrandden. De tabakfreuk van zijn pijp stikte hem. Hij legde die op de tafel neer, & zeeg achterover in zijn leunstoel, heel heel vermoeid, terwijl hij nu & dan, half bewusteloos, mompelde :

“ En tóch — en tóch — er is méér... ”

EMM. DE BOM.

Inhoud van N^r 1.

Titelblad van HENRY VAN DE VELDE.

Buitentekst-plaat van X. MELLERY.

van GUST VERMEYLEN,

van Geluk,
Heimwee,

Kopstuk van HENRY VAN DE VELDE.

van PROSPER VAN LANGENDONCK,

Sonnet,
Wrangheid,
van Hoogmoed,

Kopstuk van THÉO VAN RYSELBERGHE.

van CYRIEL BUYSSE,

Moeder,

Hoofdletter van HENRY VAN DE VELDE.

Vignet van WILLY FINCH.

van EMMANUËL DE BOM,

Blonde Gedachten,

Slotversiering van G. LEMMEN.

Het eerstkomend nummer zal eene buitentekst-plaat bevatten van
VINCENT VAN GOGH.

Brussel
MCCCCLXIII.

©M
"STRAKS"

Dit is om te berichten

Dat « VAN NU EN STRAKS », — tijdschrift, zonder school-trekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — voortaan door de eigenaars zal gedrukt worden op de persen van Al. Berqueman, in de Kartuizerstraat, te Brussel.

Bestuur : Pachecofstraat, 81 (Brussel).

Inhoud van n^r II.

Buitentekst-plaat van Mev. MARG. HOLEMAN.

Philosophie : « alle ziel is een adem »

(uit eene reeks : de Geleerden der Toekomst).

van ALBERT VERWEY : Portretten.

Paul Verlaine.

Antoon Derkinderen.

van EMM. DE BOM : Kamers.

Titel van RICHARD BASELEER.

van ANDRÉ JOLLES : Jehane.

van A. V. DE MEERE : Aanteekeningen over een hedendaagfche richting.

Kopstuk (« horloge admirable ») & slotversiering van

HENRY VAN DE VELDE.

van VICTOR DE MEYERE : Verzen.

van HENRY VAN DE VELDE : de XX.

Titel van G. LEMMEN.

Slotversiering (« ik heb gezaaid, ik heb gesproken, ik heb geluid, rijst op, mijn ziel! » van JAN TOOROP.

van J.-F. MORAAZ ; over Johannes Viator.

Slotversiering van HENRY VAN DE VELDE.

Een ongeval doet ons de plaat en de brieven van VINCENT VAN GOGH verschuiven tot het derde nummer.

Portretten.

PAUL VERLAINE.

*Hij had het hooge
Voorhoofd heel bleek, geboogd, had recht geloken
Donkere oogstreep, en jongensneusje, en proefmond die gedoken
In hangsnor, kin in haar, schuin, dat te strooken
De hand ging, latjes-hand, leedjes, gebroken
Leek 't, nu gezet, zoo 't been, stijf, strak voor 'm uitgestoken,
— Zat hij niet zoo ?
Bleek van d' emotie dat, vreemd dier, verstoken
Voor mensche ' altijd, die 'm jaagde' en in een hok
Sloten, schand' voor al-tijd, nu zij n gesproken
Woord h ij zou hooren doen, hooren en hopen
Liefde van menschen, die hun ooren open
Zetten voor hém : las zoo, tonen gebroken,
Orglend hiervoor, ál-door, uit dat gedoken
Hoofd : álmaar bleef de ooglijn geloken,
Beefde kind-hand.
Tot groeid', tumultueus, 't schoon, bleek, 't gewroken
Hoofd om, handklappe', absolutie volspoken —
Lachten, schreiden d'oogen, opengeloken ? —*

5 Nov. 92

ANTOON DERKINDEREN.

*Slanke Messias, die met blonde kuif en
Bleeke gelaat en moede extatische oogen,
Liep op een markt en kathedralen-bogen
Peinzend bemaalde in rose-en-blauwe-duiven-
Kleurge vizioenen, of als kleur van druiven :
Midden-eeuwsch vroomheid-rijk, daar opgetogen
't Jubelde en spitste naar waar, goud in hoogen,
Madonna pralend de oogen deê neêrhuiven : —*

*Slanke Messias, die ten top van droomen
Klom, en daar greep met niet-grijpende handen
Die niet bleek ijl, maar lichaam, vleesch vol schromen :
Schromende vrouw, koelend handen die branden,
Brandend die koel gewijde vorme' aankomen :
Madonna-zijn, zijn vrouw door d' aardfche landen.*

Maart '93

ALBERT VERWEY.

VAN VERLEDEN.

Sinds maanden bleef zij dicht : geen zonnestraal sloop steelsch door ruit noch reet. Vale gordijnen hingen zwaar en dik. Niets roerde. Eiken tafels stonden log en drukten vast hun pooten in 't tapijt. Een oude geur, een geur van eenzaamheid, hing in de lucht. Doffe weeën, verkropt in onverbroken zwijgen, suften uit dit zwijgen tegen...

Tot ééns, het gele kaarflicht, luwe glimlach, straal van troost komt schijnen in die duifternissen. De koude smart weekt in een teere schromen. Oogen, die 't geheim van eene ziel verrassen. En 't bange van de lange nacht wijkt voor dit lichtgestreel. Echter, in hoeken hangt nog iets van 't duister van voorheen : geheugenissen van den Winter, strepend hun grijs gelijn op 't helderblauwe van de Lent.

— Mijn ziel, ontdooiend in het onverhoopte licht, kunt gij uw oogen aan het licht niet wennen?

— Uit alle hoeken kijken nog huiverig die ouë erinneringen mij aan. En lang, o lang, zacht-geluw Licht, moet gij nog lichten, eer uit deez' Kamer gij verdrijft de grauwe schimmen van mijn oude Leed....

VAN DROOMEN.

Mijn ziel, gij zijt als 't klein nieuwsgierig meisje, zóo, op slijknatte zwarte straat, in aanduisterenden winteravond, ontmoet :

Reikhalzend rekte zij haar hoofdjen, op teenen wippend, tot hoogen vensterrichel; bevend verlangen naar dat van daarboven; te klein om zóo te zien het voor haar mysterieuze van die lange suite mooi-versierde zalen.

Eerst stille kamers, vreemd droomend in avonddommel, — de wanden stil-levend, van de stille statig-rechte wezens, uit kaders kijkend, strak in geheimenissen, — levende droomen van schijndoode menschen, nog levend in 't verleden, vullend de kamer met geheugenissen uit lang weggewalnde jaren.

Glijdende oogen langs tapijten voorhang, half omhoog, in kamer met halfduister van reeds dooden en nog levenden.

Eindelijk, aan 't eind, het glimmig temperlicht zacht-roode valgor-dijnen, met gouden haken vastgeklemd — het roomen zijig licht van lamp met Japanfchen valhoed; — in d' hoeken, stille klaarte met wat duifternis van vroeger : geheel : fluweelige warmte van een mooien voor-herfft-nacht. En in die Vrede, kalm twee menschen, met zalige gezichten, stil starend in dit licht, oplevend in dit kalm geleef in Rust, met blije oogen denkend.

En 't kind gaat weg, met droefheid, wijl 't maar van vèr dit mooie land te zien krijgt, — 't Kanaän van haar verlangen, nooit bereikt, en zelden nog ontwaard, alleen na vele smart. Zij loft de bleeke vingertjes van koude richels, en voelt in 't nederdalen tot de goorheid haar hart opwalgen, met benauwdheid als in een diepen droom-val.

Nu gaat zij langzaam weg, verdroomd in 't roefemen van mallemolen-lawaaï. En, nu ze op de overzij nog even wil het gouden Licht zien, verfperrèn reeds nijdig doffe fchimmen rumoerige passanten het heldere zien van 't mooie Licht. En, koud-ftuur, heft zich 't hooge Huis, arduinen gevel, een berg, onwrikbaar.

Zoo moet ik, hoog, heel hoog, mijn ziel boven mijn stof optillen, mij hangen aan de richels van mijn droomen-vensters, in zeldene heldere momenten. Dán kan ik 't zien, hoe Enkelen, na vele donkere zalen vol verleden, in heldergouden Kamer van fereen Begrijpen, vredig bloeien, als bladftille palmen in oafe-zoelte en zacht-gelen zonnegloed.

Mij bindt nog 't Leven — mijn hals is fpoedig moê — mijn hart dat weegt zoo zwaar en trekt me naar het gore beneden — mijn oogen fluieren zich zoo snel door tranen van de zwakken. En, zag ik éens toch Heerlijkheid, wil mijn arme ziels-meifje het wéér-zien, — het Volk befchaduw't dan de hooge vensters van 't Paleis — veel zwarte fchimmen van veel leed ftaan tuffchen mij en het fchoon-kalme Lamplicht in die Avondkamer.

EMM. DE BOM.

Jehane.

I

*Zie hoe met helmijzer drukt in maagdeslapen visioenen
Jefus en Aartsengelen.
Het mager kind-fantoom glijdt langs duiflerte.
Onvoldaan zingen opstuitend klanken ;
Alleen staand over heien.
Maar waar bofchdonkerte is rondt almaar
Almaar het woord
Van Jefus en Aartsengelen,
Oreléans ! Oreléans ! Oreléans !
En haar naam fchel omhoog :
Jehane ! Jehane ! Jehane !*

II

*Verflankt in pantfer gaat ze te paard ;
Glijdend als toen ze liep niet bewegend niet ziend.
Immers houden de toomen Rafaël, Gabriël,
Glanst uit vóór haar Michaël,
Jesús in haar banier !*

*Niets van Koningsgoud, zij-wit hofkleed,
Neergestrekt sluier-doorzicht ;
Blauw pantfer.*

*Onder veel diepe helmstemmen van soldaten
Gilt fluitend haar verlangende stem
Schel om hoog :
Jehane ! Jehane ! Jehane !*

III

*In vuur alleen kan ze opgaan,
Heilig vuur zacht-gaand langs haar,
Aaiende vlammen haar opnemend,
Lofst ze zich wijd in een vlam,
Een vlam van blauw pantser
Opgaand hoog uit de aardvlammen,
Glijdend tot Jesus,
Vlam-krinkend:
Jehane ! Jehane ! Jehane !*

ANDRÉ JOLLES.

Aanteekeningen over een hedendaagsche richting.

Die tijd dien wij meêleven is schrikkelijk en schoon. O raadfelig ingewikkelde, bonte, aanlokkende absurditeit, paroxysme, val & oprijzing van rassen & maatschappijen, alles weer omgewoeld, alle begrip op-nieuw gepooteld & betwist, 'k voel heel dat leven door mijn geest kloppen... Dezen tijd misprijzen — invloed van, vooral, Huyfsmans' knorrig & kleingeestig oude-vrijgezels-peffimisme — is een belangwekkende coquetterie zeer in den smaak bij de meesten van ons geslacht, zonder zelfs dát voorwendfel, dat ze zich sterk & hoog genoeg gevoelen om het léven te kunnen haten. Ze zien niet dat die koorts, die onrust, al dat maar-uit-zich-zelfwillen van onzen tijd zijn grootheid is. Hij zoekt, hij tast rond... Ernest Hello — een groote vergetene — heeft het wèl gezien : « Les yeux à demi ouverts, mal éveillé de son cauchemar, il ne possède pas, il ne tient pas ; mais il désire, il désire, il désire, ô mon Dieu, comme jamais le monde n'a désiré... » En dát zal wezen zijn roemglans, want wij kunnen toch maar groot zijn door ons Verlangen alleen.

Men heeft ons herhaald dat heel deze eeuw een eeuw van positivismen is en van ontleding. Ik zal verder toonen dat het kenmerk van *dezen* tegenwoordigen tijd is : het zoeken naar harmonie, synthesis. Want wij hebben ontleed tot wanhopens toe. Ieder heeft zich afgezonderd, één zijde beschou-

wend van wat is, vestigend zijn aandacht op één punt. Hoe verder wij ons ontwikkelden, hoe meer verdeelden wij, in ons, geweten, gedacht, gevoel, sensatie. Ontleding heeft alle begrippen herleid tot onherleidbare eenheid; immer fragmenteerend, tot het onkenbare. De wetenschap werd slechts een samenstel van bijzondere, soms tegenstrijdige, gevolgtrekkingen & bepalingen. En het eenzijdige der proefnemende methode, de anarchie van de uiteenlopende stelsels, deden ons, erfgenamen van zooveel eeuwen reeds en zooveel filosofieën! op scepticifme stranden.

Ons mank vernuft heeft te lang door het beperkte en het bijna gewandeld, & het zichtbare gespeld, om niet onvoldaan verder te wenschen. En, op het einde van dit jaarthonderd, — na den onbetwiftbaren achteruitgang van de Renaissance & de blinde verwaandheid der achttiende eeuw — groeide weer in de menschen de bewustheid van het Mysterie.

* * *

Men heeft weer erkend dat de Geheimenis overal rond ons is en in ons. Iedermaal wij de oogen openen zien we een geheim. Wij leven in zoo een woud van geheimen dat de meeste oogen, er aan gewend, die niet meer bemerken, in de schijnwereld van 't leven.

Geboren worden, en sterven! schrikkelijke raadsels elken dag ontmoet op den weg, — en daartuffchen al het onbegrijpelijke van ieders lot. En dan, denkt maar : flapen, droomen... Al wat men geschreven heeft over den droom legt zoo weinig uit! en om alleen dat laatste voorbeeld in te zien, zonder zelfs de oudheid & het occultifme te raadplegen : de geleerden die sinds twintig jaar dat onderwerp bestudeerden breken elkaars theorieën af, vinden slechts onderstellingen voor zekere ontruffend vreemde verschijnsels — in-twee- of in-drie-verdeeling van het ik, geheugen der organifche stof, enz. — en zelfs de oorzaak van den droom, & zelfs het verschil tuffchen den droom & het gedacht wakker, want ge dróomt toch dat ge

wakker zijt. En Radestock, die een der volledigste werken schreef over « Schlaf und Traum » vindt geen ander gevolgtrekking dan : « Men weet nooit waar rede eindigt en dwaafheid begint »...

De minste aaneenketening van ideeën, het minste gebaar zijn geheimen. O, hebt gij nooit teruggeschrikt bij het nederdalen in de diepste kelders van den geest, in het duizelig vage van het onbewuste en het instinct, in die Redon'sche rijken van krielende en onduidelijke dingen-in-vorming, duistere gedachten die we nooit kennen zullen? We weten een zoo klein gedeelte van wat in ons werkt! En al die onzichtbare, vreeselijke machten die ons drijven, buiten onzen wil!...

En heeft nooit angst u de keel gegrepen, bij 't denken dat in alles wat we zien een niet-te-kennen iets is, & of de dingen wel zijn zooals wij ze zien, of wij niet « slechts de keerzijde van alles zien »; of er geen ander raadfelchtig leven is, en alles zou maar een weerschijn zijn, dat we als in een spiegel ontwaren, — o de dingen zijn misschien symbolen van een goddelijke gedachte?

En hebt gij nooit, in een kamer, het oneindig mysterieuze gevoel van een diepglimmenden spiegel, van een open venster, — van een lampvlam die naar omhoog rekt als iets geestelijks & bijna bovennatuurlijks?

En herinnert ge u geen avonden, dat, in een atmosfeer van suizend stilzwijgen & onbeweeglijkheid, alle dingen rond u schenen te luisteren aandachtig, & dat als zwarte en trage waters van geheimen, onontwarbaar, u omvangen hielden, en dat zich in uwen geest zooveel betrekkingen en overeenkomsten rythmeerden, dat gij bedwelmd waart als in opvloeienden waanzin?

» Ik heb van de kunst, schreef Maeterlinck in een brief, een zoo groot denkbeeld, dat het samensmelt met die zee van mysteries die we in ons dragen. » En, zoo is't, de kunst keert heden terug tot haar eeuwig onderwerp, het Mysterie.

En 't is weer het myfterie van de vrouw, dat ondoorgrondelijk en altijd wisselend mirakel. En velen ook buigen zich naar het kind, dat misschien nog herinneringen heeft van waar het komt, & in zijn onwetendheid soms meer schijnt te weten dan wij. Wat zijn zijn oogen zuiver, & wat is onze kunst lang! En het verlangen nu — wij hebben zooveel ontleed! — om in groote kracht van liefde, en eenvoudig als kinderen, terug te keeren naar onze oorsprongen, & geweten, verstand, gevoel, weer samen te smelten in alles-leerende intuïtie.

En weer trachten nu de kunstenaars de kerngedachte der dingen, de niet veranderende geheimenis te doen schijnen door het vergankelijke der zichtbare vormen, & weer trachten zij uit te spreken wat geen naam heeft in menschentaal.

Ik wil hier aanduiden dat de zucht naar harmonie & synthesis de meeste artiesten van dezen tijd terugleidt naar een metafysische kunst.

* * *

Ik durf het woord Mystificisme niet uitspreken. Sinds eenigen tijd werd het al te dikwijls geplakt op flag van mode-uitingen eener toegelatene & normale gemeenheid. Al het onbepaald idealisme, het « 'k-zou-wel-elders-willen-zijn », het « vague-à-l'âme » der kleine symbolistjes, de kinderlijke — of oudjefachtige — in-extremis-gevoelerigheid van een wereld die afsterft, de religioozerij der caboteerende peladantisten, 't wordt al — ai mij! — mystificisme genoemd... Opstellen om die nieuwe strooming uit te leggen verschenen in de *Revue philosophique* van Ribot (onnoodig is 't, niet waar? te bemerken dat de naam der enkelen die in onzen tijd de hoogste liefde kenden, Hello, Villiers de l'Isle-Adam, & in stonden van heiligmakende genade, Mallarmé & Verlaine, verzwegen bleven), en M. Paulhan, in een werk over « het

Nieuw Myfticifme », ontdekte zelfs die veelgevraagde waar in Daudet, — & in... Spencer & Augufte Comte!

Neen, een myftifche fchool — en Joris-Karl Huysmans heeft er nog op gewezen in de voorrede van Remy de Gourmont's Latin myftique — beftaat er niet. Een literaire *school* is overigens een vrij theatrale onderneming die miffchien nog fuccès kan verwerven in een afgelegen provincie. Men moet ook niet gaan denken dat er een nieuw tijdperk begint van in bijbelfche woorden-hoogdravendheid gedragen wijfgeerige gedachten. Maar men moet beftatigen — anderen kunnen oordeelen — dat zeer veel kunstenaars heden vooral aangetrokken worden door het ongeziene, & dat hun kunst weer wordt « une fuite de fymboles toujours préfents à l'efprit pour lui faire concevoir l'invisible (1). »

Helaas, die zelfde zin : die zin van 't oneindige! zuchtte Laforgue... Heel deze eeuw leed aan heimwee naar 't onbekende. Zichzelf vluchtend, « any where out of the world », veroverend onwaarfchijnlijke rijken, ver van goorheid en vermoenis & nutteloos leven van dag-uit-dag-in; afvarend naar Oofterfche landen (de romantiek) of oude fabelvreemde religies. Afgezonderd in droomen, de goede haven der avonden vindend in wat geloof. Of, zich als uit het leven rekkend door nooit-te-genaken wellust, ideaal erotifme, begeerte naar 't onmogelijke; — tevens lager dan ooit dalend in 't kwaad & hooger ftijgend in 't zuivere.

Dat eindeloos verlangen dat de menfchen groot maakt — want wie niet verlangt het eeuwige gelijkt aan een doode — is als van een tijd die op alle wegen zijnen God zoekt. Het is de Liefde, waarvan Plato zegt in zijn Sumpofion, dat ze voor eenig doel heeft het onfterfelijke. En de woorden der dichters, ze zijn als hooggepunte vlammen die optongen naar de geheimen. Zij zijn als een wondere tuin van zonnebloemen die hun

---

(1) Jouffroy : Cours d'Efthétique.

aangezicht keeren naar de onbekende Goden. Maar aan Enkelen slechts werd het gegund in Liefde op te gaan tot waar, volgens de woorden van Dionyfius Areopagites, « de geheimenis zich opent in de doorlichtende duifternis, voor het stilzwijgen dat het verholene uitspreekt. »

* * *

Een eeuw van ontleding; & nu, schreef ik hooger, zucht naar harmonie. Het kenmerk van heel 't verstandelijk leven van dezen tijd is 't nazoeken van Eenheid.

Dat is geworden 't groot probleem der wetenschappen. Eerst, met Prouft, de eenheid der Stof. Met Meyer, de eenheid der Kracht. Schwann & Schleiden bewezen de evenaardigheid van vleefch- & plantcel; & de fynthesis werd volbracht door Haeckel, den theoreticus van 't darwinisme, die besloot tot de eenheid van 't Leven.

De Wijfbegeerte wil ook in één formule de gelijkstellingen der wetenschappen uitspreken, & gaat over tot monifme : ik herinner het stelsel der aperceptie van Wundt (veronderftelt éézelfde basis aan wil, gevoel & gedacht), & miſſchien, wijft hij in zijn « Pſychologie », zijn wat we noemen lichaam & ziel de twee verſchillig geziene zijden van één wezen.

En nu, ſynthetiſche richting ook in de Kunſt.

Terwijl eenigen vooral het decoratieve zien — de dingen ganſch fuggereeren door het kenmerkend aanduiden der grondvormen, der fundamenteele rythmen, — droomen anderen reeds van een ſamenſmelting der kunſten, — ſchilderijen die een ingewikkeld literair gedacht weergeven in beweeg van muzikale lijnen en kleuren. Om die richting te beoordeelen is 't hier de plaats niet. Wij zouden kunnen herinneren dat indien « iedere kunſt naar een onbeperkte uitbreiding harer macht ſtreeft, dat ſreven haar brengt tot hare grenzen, & die zou ze niet overſchrijden zonder gevaar te

loopen zich te verliezen in het onbegrijpelijke, het vreemde & 't ongerijmde » (Richard Wagner). Maar 't is hier alleen te doen, om te bemerken dat de Kunst nu, vooral de Idee wil uitdrukken, de Idee in den platonischen zin, die den vorm bezielt, harmonisch de samenstelling der elementen bepaalt.

Nu moet nagezien worden of in literatuur die zoogezegd mystische richting, hooger gemeld, niet samengaat met trachten naar synthesis.

In de woorden is de synthesis reeds volbracht. De prozaschrijvers en dichters dezer eeuw hebben de woorden hun sensationeele & emotioneele waarde teruggeschonken die ze oorspronkelijk bezaten; de taal vergeet hare overeengekomen beteekenis om terug te keeren naar zang (1). Weer zijn de woorden levende wezens, die niet alleen begrippen uitdrukken, maar gewaarwordingen als schilder- & beeldhouwkunst, & aandoeningen als muziek. En door kracht van suggestie zijn zij geschikt geworden tot *synthetische* herschepping der dingen door de kunst.

De artiesten die 'k bedoel hoeven zich niet meer zoo bijzonder op de taal toe te leggen. Hoofdzaak voor hen is : zoo oprecht & eenvoudig als 't kan, weergeven de idee, die mysterie is en waarheid. Eenigen, die groot zijn in geloof en liefde — ik denk aan zekere stukken uit « Sageffe » — zijn gestegen, in dat soort geestelijk erethisme dat men bezieling heeft genoemd, tot die hoogte waar ik & niet-ik samen smelten, & waar de beelden zichzelf vormen, overeenstemmend, volledig, natuurlijk, niet meer door verstand alleen, maar als 't ware door de primitieffte daad van 't geweten. Synthesis in bevatting & in vorm.

Noemt die nu mystici of metaphysici of hoe gij ook wilt, maar het zijn die kunstenaars die ons redden zullen uit een literatuur die mooier zegt dan ze hoog voelt, — uit realisme dat de wereld objectief wil schilderen, als een

---

(1) Zie Vittorio Pica, in zijn studie over Mallarmé (Dell' Arte aristocratica).

verschijnfel dat buiten ons werkt, & de ontledende zelf-beschouwing der onder-Bourgets.

Die zullen samenvatten schoonheid & waarheid — want zij zullen dichter bij de waarheid staan dan de realisten; die alleen het uiterlijke zien, de uiterlijke symbolen, & dus de nabootsing eener nabootsing leveren. En ook samenvatten kunst en godsdienst, die een-zelfden oorsprong hadden & misschien weer zullen samenvloëien, — het letterlijk geloof zich langzaam veranderend in symbolisch geloof, & ten anderen kant de kunst weer wordende het *verbeelden* van mysteries.

— En nu ik deze loffe gedachten herlees, denk ik hoe Vlaanderen lang braak lag, & nog zoo rijk is aan kracht & schatten van heilig diep gevoel; & hoe eenvoudige Westvlamingen reeds ongewone woorden samelden die ons zooveel doen hopen; hoe tal van andere Vlamingen — in 't Fransch schrijvend; ik noem de twee laatstgekome : Maeterlinck & Elfkamp — ons heel een toekomst voorspellen; en ik denk of, in dat land dat dicht bij de natuur bleef & nog niet tot volkomen bewustheid geraakte, niet eens één zal opstaan die zichzelf zal ontdekken, & verwezenlijken, met den eenvoud, & de geloovige liefde die ons ontbreekt, *die Kunst*.

A. V. DE MEERE.

Verzen.

*In de donkre kamer, van het astraal-licht,
Zweeft mijn siderisch lichaam in zwart rouw-licht*

*Naar het vlottend Gistren, langs gedachten-zeeën,
Zwarte, zwarte kleuren-tinten, niets dan weeën.*

*Al mijn zijnde Mensch-gedenk heb ik gelezen :
Niets dan ween-gedruppel van mijn arrem Wezen...*

*In gedenk-paleizen van mijn levend Hart,
Angstig droom-gezweef van maagden-in-rouw-zwart.*

*Blank-gevinger balssem strooiend op mijn Ziel !
o Dat slechts wat zon me in 't harte viel !*

*Uit feeëngorgels cirklen zachte wondergalmen,
Lijk stergeluid, in aether-geuren, klanken-kleurend,
Of 't reine snaargetril in reinende englenzielen
Wanneer ze uit gouden lelie-droomen pas ontwaken.
Het stem-geruisch van verre, wiegelende accoorden
Klinkt zacht en zachter in het plechtig avond-woorden,
Lijk 't regendroppeel-klaatsen op het lichtend water,
En't glimmer-lichtend suiysel-zingen door het loover.*

*En zilver-witte nenupharen, op het meer,
En zilver-blanke zwanen, drijvend op het meer,
— een stoet in wit gewaad langs een bestarden hemel, —
Beluistren 't zachte licht-geruisch der Hemel-sterren,
Mijn vleugel-droomen, mijn beminde liefde woorden,
Door englen-hand in 't ruim verspreid en daar ontvlamd !*

*O Lief, gij wondre Fee uit 't wonder toover-sprookje,
Ik glans nu in den Hemel uwer zoete liefde.
De rozen uwer kussen, lijk mirakel-bloemen,
Omvlachten hoofd en hals met frissche loover-kranzen,
En luide zingen uwe zwarte droomen-oogen,
— de laatste schemering in zaalgen wellust drinkend, —
Een lied van leven, lieven, waarlijk Mensch-zijn!*

*Hofannah! wij gaan verder dan ons oogen peinzen
Veel verder dan ons hopen en ons lusten reikt.*

*En klokken klinken zacht en ruischen liefdewoorden;
Één liefdezucht vervult het droomend avond-landschap;
En wellust-dronken baadt mijn zangerige ziel,
Mijn reine Fee! in 't blonde meer van uw gedachten!*

VICTOR DE MEYERE.

Alles goed ingezien, men hoeft wat streng de aandacht in te roepen van wie op zich namen die onderneming te doen slagen — schoon, & schooner nog dan welke andere op dat gebied getracht — daar zij zich niet bekommeren met het gevaar waarvan de groote ouderdom der vereeniging oorzaak is, & dat die ouderdom ons niet bepaald geruiftelt over de waardigheid van haar einde.

De schoone dood wordt twijfelachtig, eens de hooggroei voorbij, & wenschen dat de XX zouden verdwijnen eer ze te oud worden, is meer dan een bizonder vrouwelijke coquetterie, ten andere nogal heldhaftig. De grond waarin men ons zal neêrleggen zal alleen bewaren de dooden ; & de levenden, die zullen inbegrepen geweest zijn vóór hun uur in die uitvaart & in dat lofbreken van een vrijwillig stemmengeluid, ontzaglijk & vreugdig, van allerlei gebeden, zullen zich snel ontdoen van de aardekluiten, & herrijzen.

Het doel voor welks verwezenlijking de XX elkander gekozen hadden, vóór tien jaar, & waartoe zij gezamentlijk hebben gewerkt — wie het meest, hoeft niet te worden uitgemaakt — is bereikt. De onafhankelijkheid is aangewonnen heden, & al wie ervan gebruik maken zijn die schuldig aan de generositeit der XX. Want alles in kunst is mogelijk geworden daar — in België — waar vóór ons gekamp niets nieuws & gewaagds toegelaten was.

Welnu, de uitflag van dien tienjarigen strijd is roemrijk genoeg. Het is een zeer te benijden glorie : ten voordeele der impressionisten, neo-impressionisten & moderne beeldhouwers, een deel te doen afstaan van den roem door oudere Schilder- & Beeldhouwkunst bemachtigd.

In hunnen optocht hebben de XX hunne bureu opgeruid, Literatuur, Muziek, Tooneel. En héél de kunst werd vrijgelaten!

Maar het gebeurt dat in 't inrichten van het veroverde, de Schilder-

kunst, die zoo dapper den kruistocht had gepredikt, & gestreden, haast zelf zou gaan bezwijken onder de drukking eener almachtige bondgenootte die, hoe edelmoedig schijnend, streed dunkt het baatzuchtig voor haren droom : zich te verbreiden ten nadeele van wie zij voor 't oogenblik wel wilde dienen. Want heden eischt ze van de Schilderkunst een overmatigen prijs voor de hulp die ze toebreacht.

Iets zoo monsterachtigs als een verflaafdheid! In den geeft der schrijvers is geen schilderwerk nog uitstaanbaar dan tot zoo ver het *literair* is.

Al zou 'k erg ondankbaar schijnen, wat me niet scheelt, stel ik voor den strijd te hernemen met ons eigen krachten, & ons wapens die nog niet als te verstompt zijn te richten tegen de veel te verwaande Bondgenootte!

Zoo erg komt me het literaire schilderen voor als een onvruchtbare varieteit, een slag haafkonijn!

Beter zou 't wezen, voor de mooie logische aaneenketening der schilderschoolen, zich te betrouwen op die groep artiesten die zich pas ontwikkelden, zoo schielijk, naar de industrie. Die groep ontwaart voor de beeldende kunsten een eindlooze uitbreiding tot de verste grenzen der nijverheid, & de strijd zal worden hernomen voor de middelen & de effecten die ze geschikt kunnen achten tot het verjongen van een verlatene & verouderde versierkunst. Want de gedachte kan waarlijk niemand misnoegen van een kunstgracie te geven aan ieder ding, alle gerief dat, sinds hoelang! dat juk & dat charme verleerd had.

De schilderkunst moet overstroomen als een Nijlwater, losbreken haar dijken : de gouden omlijstingen, & alles bevruchten wat zij zal hebben aangeraakt.

Het mishaagt me volstrekt niet te denken dat het voor het Volk is dat de artiesten, & de besten, zich zullen bezighouden, & scheppen die « sociale kunst » dat onze aanzienlijkste critici dachten te zien opdagen in de kunstuitingen van eenigen die zich naar het volk bogen om welsprekende & medelijdende inspiraties; zij zijn : Millet, wijlen de Groux, Israël, Meunier. Maar

die *vroegen* aan het volk aesthetifche aandoeningen; de fociale artieften zullen 't er *geven*, & door andere middelen dan het verbeelden van min of meer deernifwekkende gebeurteniffen uit 's volks eigen leven. De verwarring is volkomen. Men zal nog lang haarklieven over dat vraagpunt of de Kunft zal gered worden *door* het volk, terwijl de kunft haar echte zending zal volbrengen door zich *aan* het volk te wijden. Dat ze wel weten, die de fchilderkunft hopen te herfcheppen door zich in de herfrifchende bronnen te dompelen van den volkseenvoud, dat dergelijk bad flechts haar einde wat kan verfcuiven, indien zij aanhoudt in *de uitgeputte & scrophuleuze vormen van het tafereel & het standbeeld*. Het hoeft dat onder de verfciedene gedaanten, makkelijk op te fommen, 't een als 't ander weze gedemocratifeerd!

De Kunft alleen die zich zal toepaffen op de nijverheid komt overeen met wat dees uur vergt. En beter dan de kunftnijverheid! De vereenzelving zal beginnen met het feit eener mogelijke bezitneming; onontbeerlijk weldra; later onvermijdbaar!

Opklimmen zal de kunft tot het koninklijke, eindelijk, waarvan zij verviel, in onze befchaafde wefterlanden. En daar die troonherftelling gepaard zal gaan met de nakende verheffing eener Maatfchappij die een ftoffelijk beftaan voldoende & gelijk voor allen zal herkennen, hebben de artieften zich niet overmatig te ontruften over het weinige onmiddelijk profijt dat hun werken zullen opbrengen. En, eens weg die kommer van overdreven winft, die alle zede & fchaamte ontnemt aan de artieften van nu, zal het weldrakomend werk den ftempel dragen van een heerlijke waardigheid.

Heden verwezenlijkt WALTER CRANE dat type van den kunstenaar die ons allen reeds voorbij is & met gezag den weg toont. De Engelsche meester brengt in toepaffing die waarheid ons geleerd door KROPOTKINE: « De Kunft, om zich te ontwikkelen, moet verbonden aan de nijverheid door duizenden tuffchenliggende graden, zóó, dat ze bijna ineensmelten. »

En 't is een ongelukkig verzuim, — dat het propaganda-karakter ver-

mindert van 't falonnetje dat de XX, navolgend wat men deed te Antwerpen in het eerste falon van de « Association pour l'Art. » (Mei 92), hebben gewijd aan de kunstindustrieën, — dat ze niet anzochten de aanwezigheid van den meester.

HENRY VAN DE VELDE.

Over Johannes Viator.

I

De woordkunst in Nederland — voor zooverre die opmerkens-waardig is in het laatst van deze eeuw — is geweest eene die den vorm zocht. De kunstenaars hebben niet willen zijn hooge zieners, die, purend uit hun denken ideeën-voor-altijd, die gaven aan de menschen in haar eigen kleed, in den vorm, die bij een puur-mooi idee zuiver zal zijn — maar zij hebben met een afkeer van ideeën-kunst — alleen te verklaren door bekendheid met wat een eeuw al daarvoor verfleeten was — zich louter gezet aan het werk om zich een vorm te scheppen. Zóó weinig moeide hun de gedachte waaraan hun kunst uiting zou geven, dat zij de theorie, de formule, die zou zijn het richtsnoer van hun willen, van buiten overnamen.

De richting-'85 is geweest naturalistisch : lyriek en epiek.

De epiek overgenomen van de Fransche in haar laatste stadium : de naturalistische roman, zooals die gegroeid was uit het, op de romantiek gebaseerde en daarin geboren, realisme.

De lyriek, zoo zuiver mogelijk, stemmingfkunst : zoeken naar de meest geraffineerde verbeelding van het in zichzelf geziene.

Beide dus in essentie Fransch en alleen eigen in het uiterlijke.

Die essentie, die, in de nu-komende kunst, idee is, was bij het Fransche voorbeeld der Nederlandsche artisten : het zijnde, de natuur; en hun kunst : het waarnemen en verwoorden van het materieel-geziene.

De meerderheid van de Hollandsche woord-artisten na '80 maakte

waarneming tot de essentie en verwoording tot de kunst van hun werk :
impreffionisten, sensationisten.

Bij het werk van de naturalisten zijn essentie en kunst geheel gescheiden : de natuur is buiten hen en wat hun werk tot kunst maakt is de waarnemingen verwoording, onafscheidelijk verbonden ;

bij de Hollandsche sensationisten staan de beide bestanddeelen dichter bijeen : hunne waarneming nadert kunst door de meer of mindere schoonheid van hun individueele visie ;

bij de symbolisten en myfici van nu zijn essentie en kunst onafscheidbaar, omdat zij willen in de idee het mooie en in de verwoording het mooi van de idee, omdat zij trachten naar het wijsgeerig-mooi.

In deze, maar zeer generaliseerende, karakteristiek, past het niet van de kleine afwijkingen, van de nuanceeringen, kennis te nemen, maar gewezen moet op dit merkwaardig verschijnsel, dat symptomen van eene neiging naar de kunst van straks, de filosofische, zeer duidelijk waarneembaar zijn geweest in het werk van enkelen der artisten uit deze periode.

Genoemd moeten worden als intuïtief-profetische verzen « Het Boek van Kind en God » door Kloos, en vooral de Christus-sonnetten van Verwey.

Maar evenmin mag vergeten worden dat van Deyffel in zijn studies over Lidewijde en La Terre heeft gegeven stukken wijsgeerige literatuur-beschouwing, wegwijzers naar de kunst, die thans reeds begint te komen.

Terwijl de richting-'85 reactie was op de voorafgaande — jonge mannen zich artift wetend en niets vindend in hun land, dat aan hun kunst-idee voldoet, verwerpen het oude en willen heftig iets nieuws — is het pogen van wie nu de jongeren zijn, slechts gedeeltelijk het gevolg van onvoldaanheid met het bestaande. Want kleine beginnen van bevrediging hunner schoonheid-verlangens zijn daarin reeds.

En geheel de toekomst, die zij wenschen, is niet een vaag, als ideaal gezien, beeld, maar de logische voortzetting, de consequente opbouw

op een fundament, dat is. Zij schakelen verder een keten, wiens vervolgen een tijd lang onderbroken was, en het onmiddelijk hun voorafgaande is voor hen dus niet zoozeer een afdwaling, waarop zij reageeren, als wel een tijdelijke en gedeeltelijke rust hunner eigen ideeën, die nu verstoord wordt. In het werk hunner voorgangers en tijdgenooten kunnen zij dus alleen belang stellen als in iets hun geheel vreemd, dat alleen om zichzelf hunne belangstelling verdient, tenzij verband met hun eigen aspiraties die wekt.

Mystici en symbolisten noemde ik hen omdat, wat zij willen, is als van de groote oud-Christelijke kunstenaars het werk, waarvan het religieuse de intiemste eigenschap vormt, eene religie, die zuiver geboren wordt uit Liefde tot het schoone in leven en denken, het goede Weten, dat « ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit » en die dus steeds zal gevonden worden bij eene kunst, die het mooie wil van de Idee.

En dit gezegd te hebben is van Diepenbrock de groote verdienste; merkwaardig geprecifeerd in zijn favant artikel over het boek van Rémy de Gourmont, te hebben uitgesproken wat wij, « qui, n'attendant plus rien des préfontions de ce siècle, (1) ne prévoyons qu'un au delà de misères de plus en plus sûrement, de plus en plus rapidement réalisé (2) », vager mischien hadden gevoeld.

II

In het werk van een wijsgeerig kunstenaar zal het de filosofie zijn, die men te beschouwen heeft. Van Johannes Viator, het laatste boek van van Eeden, zal ik nu dus geven wat mij de essentie, de kern lijkt.

Johannes, nadat Windekind vergeefs gepoogd heeft hem het pan-

---

(1) *Latin Mystique-Préface.* — (2) *ibid.-Introduction.*

theïsme te doen aannemen, leert de Liefde kennen in verschillende phasen, die van Eeden, door de verdeeling van zijn boek in dagen, telkens met eene stijging en renunciatie, aldus gerangschikt heeft.

De liefde van den jongen voor de gracie van meisjes, « het schoon der blonde haren, het lief der wisselende houdingen, de zuivere klank der kinderstemmen », die zich echter ten slotte op zijn gemoed afbeeldde « als een ledig spinsel van vormen en klanken ». Het was ijl, onbevredigend, niet vast, niet voedend, niet sterk, niet grijpbaar ».

De liefde van den jongen man voor de vrouw, zoolang ze ideaal blijft, de mooie, onbewuste liefde, die zij zich denkt louter gebouwd op sympathie, op een allerhoogst famenstemmen in willen — tot plotseling komt het zien van het lijf en het wachten op de ideale wordt « als van een man, die een vrouw verwacht. »

Dezelfde liefde, maar met krachtiger wil. Heftig bij Johannes de afkeer van de gedachte aan het lage in de liefde, dat hij éens zag, en daardoor stijging van Liefde tot Extase — die blijkt on-waar te zijn.

Maar leven blijft nog in Johannes die als extase gedachte liefde, zóó dat hij dooden wil den man, die nu zijn liefste zal bezitten. En die daad, « die zal een misdad deed en onbegrepen zijn, zal breken als een schitterende vonk van heiligheid en schoonheid door den mist van de kleurlooze deugd der menschen ». Want zij zullen hem haten en opfluiten en zóó zal hij zich aan hen ontruk hebben. En nog verder vermooid zijn voelen ziet hij ten slotte in den moord een offer, gebracht om af te weren « de schending van zijn heiligste. »

Maar zijn haat sterft weg voor de schoonheid der Wereld, die hij gezien heeft en zijn liefde wordt nu die der barmhartigheid, de groote ál-liefde voor wat mensch is, het zien van het goede in al wat mensch is en het liefhebben daarvan. Tot hij bemerkt, dat grooter dan zijne barmhartigheid de vereering is van haar, die hij ze schonk. En dit doet hem zich voelen « als een gehuldigd priester, die zijnen God niet gelooft. »

Maar eindelijk heeft « Gods liefde op hem gefchenen. » En puur voelt hij zich nu in ffeeren van zuiverheid levend, waarin ééne voor hem de voldoening is van alle begeerten. « Als twee zeeën, die fcheiding breken en invloeiend zich vermengen gaan » heeft hij gevoeld in zich komen « het vlakke, klare licht harer oogen. » En veel fprak hij tot haar, maar de kern zijner woorden was dit : « Ik kan mij niet onttrekken aan het lijfleven, dat mij zoovel bedrogen heeft, maar ik zal het neerhouden en mijn leven fcheiden in tweeën, het hooge en het lage. Maar gij moet zijn in hooger zieleffeer alleen. »

Maar zij zag geen leelijkheid tuffchen hem en zichzelf. En voor haar vermooit hij zich nu met fterk willen : « een woud van goedheid, een tempel van goedheid, — ja een burcht, een fterke ftad van goedheid wil hij ftaan. » Maar zijn leven blijft een marteling, een gefladige ftrijd tuffchen het mooie en leelijke en de vrees blijft voor het kwaad, voor wat hij als kwaad ziet : de lijffdaad.

En zijne laafte ftijging in liefde eindigt met een zang van zijne goede geleidfter, zijne fchoone droomenfee, Marjon :

« De fchijn dezer dingen is Luft, maar dit is groot bedrog. Het ware wezen is offering en renunciatie. Neem dus de fchrikkelijke fchuld van deze uwe heerlijkfte daad op u, maar weef wijding om haar, die u gegeven heeft deze liefde Gods en fpreid heiliging en zegen aan al wat haar aangaat. Want zij is de betere en gelukkigere in deze. »

En noem deze dingen met den naam « Myfterie ». — En houd ze myfterieus want hoe kan dit heilige onontwijd door het onheilig leven gedragen worden? »

Johannes heeft nu geleerd de hoogfte fpanning van Liefde te kennen, zoo zuiver als een abftractie. Maar háar wil is het te geven die fchoone vondft aan de menfchen. En als laafte renunciatie, als opperfte afftanddoening en geheel zichzelf-geven om Liefdes wille, wil hij nu wel lijden

alle spot en bitterheid van de menschen om hun dit te zeggen, ook bij zijn weten, dat als deze Liefde « zich nu geven zal en zich van deze hoogte af verbreedten over velen » dit ook verloren gaat voor henzelfen. En zóó zegt hij zijn innigste gedachte uit tot allen :

« Alleen Liefde in hoogste spanning, sterker dan alles in de ziel, maakt lijffverlangen goed. Liefde, geheel eenig, gansch volkomen, van mensch tot mensch, maar ook, in diepere doorgronding Liefde tot het kind, tot het Ongeborene. Deze, deze gansch, deze alleen, maakt de lijffzonde goed. En waar ze niet is, gansch, volkomen, eenig, welbewuft — daar is ook alle lijffzonde vuil, verachtelijk, — ontucht, overspel »...

« Zie, — dit geef ik, Johannes, den menschen, mijn gelijken, met eene Liefde, die geen Wederliefde vergt. »

III.

Ik heb, met aldus de stijgingen in Johannes Liefde te volgen, ontwikkeld hoe zich in mijn denken die stijging vertoond heeft ; telkens aangewezzen wat ik het culminatiepunt meente en ten slotte in van Eeden 's eigen woorden, (1) de kern gegeven van zijn boek, zooals hijzelf bedoelde, dat die zou zijn.

De filosofie, die hem tot dat resultaat bracht, voorafgaande aan dat besluit, staat tot die innerlijkste essentie niet in het noodzakelijk verband van oorzaak en gevolg. Ik zeg dit niet als een algemeene waarheid, maar als eventualiteit in dit bijzondere geval : Johannes Viator.

Want filosofie kan zijn een geregelde groeiing van het eene denkbeeld uit het andere, maar waarbij een vorig volstrekt onmisbaar is om het

---

(1) Het reeds gecursiveerde.

volgende te doen zijn ; of ook een reeks van ideeën, naast elkaar gesteld — maar hier wil elk resultaat meer zijn dan het vorige en dat onnoodig maken, zoodat alleen het eindelijk-bereikte dat is, waarmee men rekening moet houden.

En tegenover dit einde, tegenover deze resultante van alle filosofische beschouwingen, die bij van Eeden is : de lijfsdaad een offer en daarvoor de hoogste daad van menschen, stel ik deze van Zola : de lijfsdaad het geluk van het deelnemen aan de schepping en de zekerheid van het vervuld hebben eener wet, de helderheid van het logisch gevonden doel. En ik citeer het volgende uit « La Faute de l'Abbé Mouret, » dat Zola's beschouwing geheel doet blijken :

« Ils éprouvaient une perfection absolue de leur être. La joie de la création les baignait, les égalait aux puissances mères du monde, faisait d'eux les forces mêmes de la terre. Et il y avait encore, dans leur bonheur, la certitude d'une loi accomplie, la sérénité du but logiquement trouvé, pas à pas. »

La joie de la création ! Het scheppen, het gelijkstaan met de moeder krachten-zelf van de wereld — de lijfsdaad en haar lust ! De opperste uiting van leven : het scheppen, de hoogste levens-actie van den mensch — symbool van de scheppende kracht in God, symbool van Gods Zijn.

En nu moet ik, om duidelijk te doen zien hoe van Eeden deze hooge beteekenis geheel miskend heeft — en ik meen, dat hij daardoor al inferieur is aan de hooge filosofie van Zola, omdat hij maar altijd hangen bleef aan het lage en alleen uit dat lage tot een troostrijk resultaat kon komen, door zijne offerverklaring van wat de, het meest het God-zijn naderende, levensdaad is — om duidelijk te doen zien zijn geheel-ontkennen zelfs van wat het mooiste is in de wereldorde, deze regels nog van hem aanhalen :

« En de dingen des Allerhoogsten beelden wij af in bewegingen der ziel. In vreugde, in genade, in liefde, in erbarmen. Maar ook dit is alles gelij-

kenis. En tot onze kennis komt het dat het meest ongelijkbare het waarachtigste is. »

Maar het waarachtigste is het menschelijk Leven beeld van Gods Zijn, en de hoogste menschenlevens-daad is die de goddelijke het meest nadert, is het scheppen. En het lijfgenot is één met deze hoogste intensiteit van actie.

* * *

Het beste heeft van Eeden gewild met zijn Johannes Viator. Hij heeft willen zijn, boven zijne tijdgenooten, filosofisch artift. En, als de grootsten onder de weinigen uit dezen tijd, die zóó genoemd kunnen worden, wil hij zijn : religieus.

Maar zijne religieusiteit is niet de hunne. In hem is iets, dat ik moeilijk definieeren kan en waarvoor orthodoxie mij de beste naam schijnt.

Bij de mystieken toch is het religieuze niet het blijkbaar aangenomen hebben van een dogma en de heftige ostentatie daarvan, maar een heerlijk, serene-kalm Gelooven, de Liefde van den kunstenaar voor wat hem het heiligste, het schoonste lijkt. Want iemand, die artift is, hetzij hij zich uit of niet, en die zijn kunft hoog maakt, heerschend in denken en zeggen, zal in zijn religie vinden de prachtigste wijsheid van het Schoone en die liefhebben met uiterste Liefde, stellend haar ver boven al het gewone menschengeval.

Maar — en ziehier wat Van Eeden tot orthodox dogmaticus maakt, omdat hij daarin anders is — zijne Liefde zal te zuiver zijn om hem ooit een reden te zijn tot hoovaardij, nooit ook zal hij die willen prediken aan menschen, anders dan door zijn werk. Niet van zichzelf zal hij beschouwen dit eene gave aan hen, maar zichzelf den begiftigde achten, den begunadigde uit velen, deemoedig.

De religie, die steunt op mooi-willen en het mooi-weten van het

Heilige, de Genade, is onbekommerd voor wat anderen van haar vinden.

Want over dat schoone twift men niet, als man, die het waardig liefheeft, en men verkondigt het niet. Alle praten daarover — tenzij met goedgeheten fymptieken — is pretentie.

En grooter acht ik die en meer hinderlijk, naarmate het mooi-gevondene hooger ftaat.

J. F. MORAAZ.

EN.
"STRAKS"

100

Sinds wij beschikten over de keus van het zwartvullen dezer periodieke bladen, & over dit werktuig — dat wij schoon eischen — onzer willen, bepaalde zich in zoo'n vorm tot dan toonbestemd, die wensch: eens een gedenkteeken oprichten ter verheerlijking van Vincent van Gogh.

Dat het duurzaam ware, zoo wilde het een gevoel dat zich uiteenlegt: ijdelheid van den werkman die zich toch wil overleven in zijn werk, — hoogmoed, dat 't er op aankomen zou zoo 'n daad *nú juist* volbracht hebben, & om eenige klaarziendheid die zou veredeld. Het aarzelen om bouwstoffen van problematische waarde te gebruiken die wijzelf & de gelijkaardige willen mochten vergaren, duurde nog, als ons niet de mijn veropenbaard geworden waar Vincent volzinnen stapelde, hecht als steenen.

De catalogus der onlangsche tentoonstelling te Amsterdam, door vrienden ingericht zoozeer als wij bezorgd hem te eeren, bracht den schat aan 't licht, — &, ontroerd, gingen wij aan Mevrouw W^{ve} Theo van Gogh, die hem met piëteit bewaarde, de toelating vragen om er in te mogen putten.

Intusschen was de « *Mercure de France* », aan wie de schilder Bernard zijn geestdriftige bewondering overleverde, ons vóorgegaan met de uitgave der brieven uit het laatste tijdperk van Vincent's leven, — het in Frankrijk geleefde. Zij trokken hevig de aandacht ginds.

Niets meer dan billijk, & dat de fastueus-grootfche bekroning werd

ontwaard — ginds — van een weidsch monument dat zou ingestort hebben onder den horizon, op den geboortegrond, zijn verdiepingen & basis. De afstand schijnt des te minder deze illusie te kunnen vernietigen, daar *hijzelf*, van uit het diepste van Provence, & ondanks de leêgte des hemels in het noorden van zijn eigen heuvel-zijn, zijn vaderland nooit uit het oog verloor,

Hoogstens de architecten- & aannemers-van-beroep zullen deze wijs van opbouwen vreemd achten, dat het onderste van het gebouw — ons aandeel in het werk : een keur van brieven sedert 1882, wanneer hij met het schilderen probeeren ging — oprijze uit den grond, nadat de kruin hoog reeds in wolken praalt. Zoo altijd gaat de kunstenaarsgeest te werk. Men zou gelooven dat hij voor Die van den hemel werkt, & dat hij de basis van zijn werk vestigt op dien uitverkorenen grond.

En immers, al vangt het aan in den wijden hemel die nooit hoog genoeg schijnt, alle werk eindigt toch op de affchuwelijke aarde. 't Is de wet der aantrekkingskracht, die haar vermogen uitstrekt tot de Verzuchtingen & de Droomen.

Men wille wel meten den weinigen tijd dien Vincent behoefde om te zinken van dien kreet van geestdrift en geloof — waarmeê wij de reeks zijner brieven, door ons geopenbaard, willen fluiten, om in niets het werk onzer medezuster te herhalen — tot den dood.

Wij denken heden, met een grievende aandoening, aan die zwarte ure, die een zóó buitengewoon genie wegchrapte, dat de gedachte ons angftig in het hoofd rees, of *hij* wel niet een der laatste kon zijn, — & die vrees alleen zou zijn genie betuigen.

's Gravenhage, 15 Augustus '82

« Het is nu net ongeveer *twee jaren* dat ik in den Borinage begon te teekenen... »

Ge moet het mij niet kwalijk nemen, beste broer, dat ik u weer eens schrijf, — het is om u te zeggen dat ik in het schilderen zoo bijzonder plezier heb.

Verleden zaterdag avond heb ik een ding aangepakt waar ik al dikwijls van gedroomd had :

Het is een gezicht in de vlakke groene weilanden, met hoopen hooi. Een kolenweg met een floot erlangs loopt dwars erdoor. En aan den horizon midden in 't schilderij, de zon. 't Was geheel een kwestie van kleur en toon — de schakeering van de gamma kleuren van de lucht: eerst een lilas nevel, waarin de roode zon half bedekt door een donkerpaarsche wolk met schitterend rood fijn randje; bij de zon reflecties van vermiljoen, maar daarboven een strook geel dat groen werd & hooger blauwachtig (het zoogenaamde *cerulean blue*), & dan hier & daar lilas & grauwe wolken die reflecties pakken van de zon.

De grond nu was een soort tapijtweeffel van groen, grijs, bruin, maar vol schakeering & wemeling. Het water van 't flootje schittert in dien toonigen grond. Het is iets wat Emile Breton b. v. zou schilderen.

Dan heb ik een groot brok duingrond geëmpateerd & vet geschilderd.

Van deze twee *weet ik zeker dat men er niet aan zeggen zou dat het mijn eerste geschilderde studies zijn.*

Om u de waarheid te zeggen verrast het mij : ik had gedacht dat de eerste dingen naar niets zouden lijken, &, offchoon ik 't zelf zeg, ze lijken wel degelijk naar iets, & dat verwondert me een beetje.

Ik geloof dat het daardoor komt dat ik, vóór & alleer ik begon te schilderen, zoolang heb geteekend & de perspectief bestudeerd, om een ding dat ik zag in elkaar te kunnen zetten.

Nu, sedert ik mijn verf & schildergerief gekocht heb, heb ik dan ook gefjouwd & gewerkt dat ik doodaf ben, nu op 't moment, van zeven geschilderde studies... Ik heb letterlijk mijzelf niet kunnen houden, — ik kan er niet van atblijven, of er van uitrusten.

... Israëls heeft nog vier groote teekeningen... Het is wel animeerend om zoo iets te zien, want dan zie ik dat ik nog veel moet bijleeren.

Alleen dat wilde ik u zeggen: ik gevoel dat er dingen van kleur bij mij voor den dag komen, bij 't schilderen, die ik vroeger niet had. Dingen van breedheid & krachten.

Befchouw dus 't geen ik van mijn eigen werk zeg, niet alsof ik er reeds over content was : het tegendeel is waar. Doch dat geloof ik dat gewonnen is, dat ik voortaan, als iets mij treft in de natuur, meer middelen tot mijn dispositie heb dan vroeger om ze met meer kracht uit te drukken...

Ik geloof ook niet dat het me hinderen zou als mijn gezondheid bij tijden eens van streek was. Voor zoover ik kan nagaan zijn het de slechtste schilders niet die nu & dan een week of veertien dagen hebben dat ze niet werken kunnen. Dat heeft wel eens zijn oorzak dat zij juist diegenen zijn « qui y mettent leur peau » zooals Millet zegt. Dat hindert niet & men moet mijns inziens zich niet sparen als het er op aankomt; is het dat men een

tijdje uitgeput is, dat komt weer terecht, & men heeft gewonnen dat men zijn studies binnen heeft, net als de boer zijn koren of hooi. Nu denk ik voor mij voorloopig nog niet aan rust houden.

's Gravenhage '82

Het is reeds laat, maar toch, ik wou u nog eens schrijven. Gij zijt niet hier, toch heb ik behoefte aan u, & het is mij als waren we soms niet ver van elkaar.

Ik heb vandaag iets met mezelf afgesproken: dat is, mijn ongesteldheid, of liever de restes ervan, te beschouwen als niet bestaande. Er is genoeg tijd verloren, het werk moet worden doorgezet. Dus, wel of niet wel, ik ga weer teekenen geregeld van 's morgens tot 's avonds. Ik wil niet dat iemand me weer kan zeggen: « O dat zijn maar oude teekeningen! »

... Mijn handen zijn wat te blank geworden naar mijn zin, maar wat kan ik er aan doen? Ik zal weer buiten gaan; het kan me minder scheelen, dat het me mogelijk eens opbreekt, dan dat ik langer van 't werk afblijf. De kunst is jaloersch, zij wil niet dan men ongesteldheid stelt boven haar. Dus, ik geef haar haar zin.

... Zulken als ik *mogen* eigenlijk niet ziek zijn. Gij moet goed begrijpen hoe ik de kunst beschouw. Om te komen tot het waarachtige moet men lang & veel werken. — Wat ik wil & mij ten doel stel is blijkens moeielijk, & toch geloof ik niet dat ik te hoog mik. — Ik wil teekeningen maken die sommige menschen *treffen*.

... Enfin, ik wil het zoo ver brengen, dat men zegt van mijn werk: die man voelt diep & die man voelt fijn. Ondanks mijn zoogenaamde grofheid — begrijpt ge — misschien juist daarom. Het lijkt nu nog pretentius om zoo

te spreken, maar dat is dan ook de reden waarom ik er kracht achter wil zetten.

Wat ben ik in 't oog van de meesten? Een nulliteit, of een zonderling, of een onaangenaam mensch, — iemand die in de maatschappij geen positie heeft of hebben zal, enfin wat minder dan de minsten.

Goed: gesteld dat alles ware precies zóo, dan zou ik door mijn werk eens willen toonen wat er zit in 't hart van zoo 'n zonderlinge, van zoo 'n niemand.

Dit is mijn ambitie die minder gegrond is op wrevel dan op liefde malgré tout, meer gegrond op een gevoel van sereniteit dan op hartstocht.

... Al is het dat ik dikwijls in de beroerdigheid zit, toch is er binnen in mij een kalme reine harmonie & muziek.

De kunst vraagt een hardnekkig werken, een werken ondanks alles, & een altijd doorgaande observatie.

Met hardnekkig bedoel ik vooreerst een gedurigen arbeid, maar ook het niet loflaten van zijn opvatting op 't zeggen van dezen of genen.

Ik heb in den laatsten tijd al bijzonder weinig conversatie gehad met schilders. Ik heb mij daar niet slecht bij bevonden. Het is niet de taal van de schilders zoo zeer als de taal van de natuur waar men naar luisteren moet. Ik kan me nu beter begrijpen dan ruim een half jaar, waarom Mauve zei: « Praat me toch niet over Dupré, praat me liever van dien slootkant, of zoo iets ». — Dat schijnt wel bar, & toch is 't volkomen juist. Het voelen van de dingen zelf, van de werkelijkheid, is van meer belang dan het voelen van schilderijen, het is vruchtbaarder & meer levenwekkend.

Wat ik zeggen wil met betrekking tot verschil tusschen oude kunst & hedendaagsche kunst is: misschien zijn de nieuwen meer denkers.

... Rembrandt & Ruyfdael zijn subliem, & voor ons evenzeer als voor

hun tijdgenooten, maar er is iets in de modernen dat meer persoonlijk intiem bij ons thuis komt.

Ik heb weer een studie geteekend van het kinderwiegje, vandaag, met veegen kleur erin. Ik zal dat wiegje, hoop ik, nog wel honderd keer teekenen — behalve dat van vandaag — met hardnekkigheid.

's Gravenhage, '82

Om buiten notities te nemen, of om een klein krabbeltje te maken, is een sterk ontwikkeld gevoel voor den contour abfoluut vereifchte, evenzeer als voor 't hooger opvoeren later.

Dat nu krijgt men, geloof ik, niet van zelf, — maar primo, door observatie, verder (vooral) door hardnekkig werken & zoeken; verder moet er bepaald studie van anatomie & perspectief bij komen.

Ik heb naaft mij hangen een landschapstudie van Roelofs (een penschets), maar ik kan u niet zeggen hoe expreffief die eenvoudige contour is. Alles is er in.

Een ander nog sprekender voorbeeld is de groote houdfnê: « Bergère », van Millet, die 'k verleden jaar van u zag, & steeds mij bijgebleven is. Verder b. v. de penschetsjes van Ostade & Boeren Breughel.

Als ik zulke resultaten zie, dan voel ik ten duidelijfste het groote gewicht van den contour. En ge weet b. v. aan « *Sorrow* » dat ik mij veel moeite geef om mijzelf op te werken in dat opzicht. Maar gij zult wel zien, als ge op 't atelier komt, dat behalve dat zoeken naar den contour ik ook wel degelijk, net als een ander, gevoel heb voor de *krachten*.

Ik heb dien ouden knotwilg nog geattaqueerd, & ik geloof dat dat de beste van de aquarellen geworden is. Een somber landschap. Ik heb 't willen maken zóó als dunkt mij het baanwachtertje met zijn kiel & rood vlaggetje 't zien & voelen moet, als hij denkt : wat is 't triestig vandaag.

Ik werk met veel plezier dezer dagen offchoon nu & dan ik nog terdeeg naweeën van mijn ongesteldheid gevoel.

Wat nu betreft handelfwaarde van mijn werk, pretenties daaromtrent heb ik geen andere, dan dat 't me zeer verwonderen zou indien met den tijd mijn werk niet net zoo goed verkocht zou worden als dat van anderen. Of dat *nu* gebeuren zal of *later*, wel, ik laat dat betrekkelijk over ; alleen trouw te werken naar de natuur & met hardnekkigheid, is, dunkt mij, een zekere weg, & die niet op nul *kan* uitloopen.

Het gevoel en de liefde voor de natuur vindt altijd vroeger of later weerklank bij menschen die zich voor kunst interesseeren. De plicht van den schilder is het, zich geheel in de natuur te verdiepen, & al zijn intelligentie te gebruiken, zijn gevoel in zijn werk te leggen, zoodat het voor anderen verstaanbaar wordt. Maar werken op verkoopbaarheid is niet precies de rechte weg, mijns inziens, maar veeleer de liefhebbers verneuken. En dat hebben de echten niet gedaan, maar de fympathie die zij kregen vroeger of later, kwam om reden van hun oprechtheid. Meer weet ik er niet van, & geloof ook niet noodig te hebben er meer van te weten. Werk maken om liefhebbers te vinden & liefde bij hen op te wekken is iets anders, en natuurlijk gepermitteerd. Maar 't moet niet een speculatie worden die allicht verkeerd zou uitdraaien, en zeer zeker tijd, die aan 't werk gespendeerd behoort te worden, zou doen verliezen.

Gij zult in mijn aquarellen van nu natuurlijk nog dingen vinden die er uit moeten, — maar dat moet door den tijd komen. Alleen weet het goed.

dat ik er heel ver vandaan ben om er een systeem of zoo iets op na te houden & er me in op te sluiten.

Nu, adieu, — & geloof me dat somwijlen ik er hartelijk om lach, dat de lui mij (die eigenlijk niets anders ben dan een vriend van de natuur, van studie, van werk, — ook van menschen vooral) verdenken van diverse kwaardaardigheden & abfurditeiten waaraan geen haar op mijn hoofd denkt

s' Gravenhage, '83

Ik was nogal eens op Scheveningen dezer dagen, waarde Théo, & trof op een avond heel aardig het aankomen van een pink. Bij het monument staat een planken huifje, waar een kerel op den uitkijk zit. Zoodra de pink duidelijk zichtbaar naderde, kwam de kerel te voorschijn met een groote blauwe vlag & gevolgd door een bende klein grut van kinderen die hem niet tot de knieën raakten. Het was blijkbaar een groot plezier voor hen om bij den man met de vlag te staan, & zeker, in hun verbeelding, zodoende mée te helpen om de pink te doen arriveeren. Een paar minuten nadat de man gewaaid had met zijn vlag kwam een kerel op een oud paard er bij, die 't anker moest gaan halen. Daarna voegden zich bij de groep verscheidene mannen & vrouwen, ook moeders met kinderen, om de equipage te ontvangen.

Toen de pink dicht genoeg bij was, ging de kerel te paard in zee, & kwam terug met het anker.

Daarna werden de mannen op den rug van kerels met hooge waterlaarzen aan 't strand gebracht, & was 't een heel lawaai van verwelkoming bij iederen aankomeling.

Toen ze er allen waren marcheerde de kudde naar huis als een troep ſchapeu, of een karavaan, met de kerel op den kemel, ik bedoel op het paard, er als een hooge ſchim boven uitſtekende.

Natuurlijk heb ik met al mijn attentie de verſchillende incidenten trachten te ſchetſen. Heb er ook iets van geſchilderd, namelijk het groepje dat ik hierbij krabbel.

....Geziet aan bijgaande krabbeling wat mijn zoeken is : van die groepen volk die 't een of ander doen. Maar wat is het moeielijk daar leven & beweging in te krijgen, & de figuren op hun plaats & van elkaar af te krijgen ! Het is dat groote vraagſtuk : *moutonner*; groepen figuren die, offchoon een geheel vormende van boven met de koppen of ſchouders de een over den ander heen komen kijken. Terwijl op den voorgrond de beenen der eerſte figuren zich krachtig afteekenen, & hooger op de rokken en broekſpijpen weer een ſoort warreboel vormen waar toch nog teekening in zit. Dan rechts & links, naarmate de plaats van het oogpunt, de meerdere uitbreiding of verkorting van de kanten. Als compoſitie baſeeren zich alle mogelijke ſcènes met figuren, — 't zij een markt, 't zij 't aankomen van een ſchuit, 't zij een troep volk bij de gaarkeuken, de groepen op ſtraat pratend & wandelend — op datzelfde principie van de kudde ſchapeu, — & komt het alles neêr op dezelfde kweſties van licht & bruin & perſpectief.

.... Ik zit er een beetje in met de verf en met een & ander, — maar ge weet er alles van. Ik kan op verſchillende manier mijn werk varieeren, & er is & blijft zoo eeuwig veel te teekenen. Want dat groepje volk van bijgaand krabbeltje varieert tot in 't oneindige & vereiſcht ontelbare aparte ſtudies & krabbels van afzonderlijke figuurtjes, die men als in de vlucht op ſtraat moet opvangen. Op die wijs moet er langzamerhand karakter & beteekenis in komen.

....Ik heb van dat inkomen van de pink zeker wel een ſtuk of tien verſchillende incidenten.

's Gravenhage '85.

Het is wel curieus dat gij & ik dikwijls dezelfde gedachten schein te hebben. Gisteren avond kwam ik b. v. terug met een studie uit het bosch, & juist was ik deze week, vooral toen, zeer verdiept geweest in die kwestie van diepte van kleur, — & had er met u erg graag eens over gesproken, juist naar aanleiding van de studie die ik maakte. En ziedaar, in uw brief van heden morgen spreekt ge er toevalligerwijze over, dat ge op Montmartre getroffen waart door de sterk geprononceerde kleuren die toch harmonieus bleven.

... Ik was gisteren avond bezig aan een ietwat oplopend terrein van boschgrond bedekt met vermolmde & dorre beukenblâren. Die grond was lichter & donkerder roodbruin, door slagfchaduw van boomen die er strepen overwierpen flauwer of krachtiger halfuitgewischt. De kwestie was, & ik bevond het zeer moeilijk te zijn, de diepte van kleur te krijgen, de enorme kracht & vastheid van dat terrein & toch bij 't schilderen merkte ik pas hoeveel licht er nog in die donkerheid zat. Het licht te houden, & toch den gloed, de diepte van die rijke kleur te houden. Want er is geen tapijt denkbaar zoo prachtig als dat diepe bruinrood, in den gloed van een door het hout echter getemperde herfstavondzon.

Uit dien grond spruiten jonge beukeboomen die licht pakken aan den eenen kant, daar schitterend groen zijn, & de fchaduwkant van die stammen is een warm sterk zwartgroen. Achter die stammetjes, achter dien bruinrooden grond, is een lucht heel fijn, blauw, grijs warm, — bijna niet blauw — tintelend. En daartegen is nog een wazige rand van groenigheid, & een netwerk van stammetjes, & geelachtige blâren. Eenige figuren van

houtzoekers scharrelen daar rond als donkere massas mysterieuse schaduwen. Een witte muts van een vrouw die bukt om een dorren tak te grijpen spreekt plotseling tegen het diepe roodbruin van den grond. Een rok pakt licht, een slagschaduw valt, een donker silhouet van een kerel verschijnt boven op den houtkant. Een witte muts, kap, schouder, buste, van een vrouw mouleert zich tegen de lucht. De figuren — ze zijn groot & vol poëzij — doen zich voor in de schemering van den diepen schaduwtoon als enorme terres cuites in wording op een atelier. — Ik beschrijf u de natuur; in hoever ik die weergaf in mijne schets weet ik zelf niet, maar wel dat ik getroffen werd door de harmonie van groen, rood, zwart, geel, blauw, bruin, grijs.

Het was zeer de Groux-achtig, een effect als b. v. die schets van « le Départ du Concrit » vroeger op 't Palais Ducal.

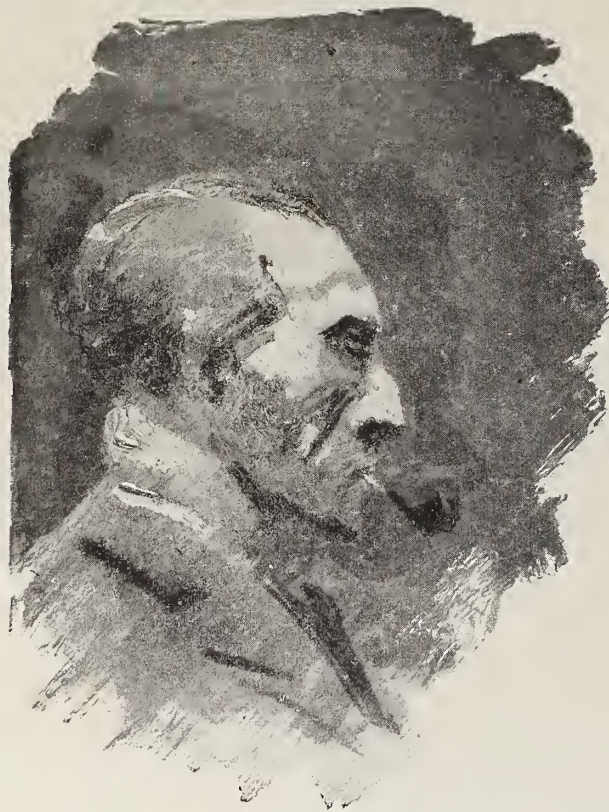
Om het te schilderen was een sjuwerij. Er zit in den grond anderhalve groote tube wit; toch is die grond zeer donker. Verder rood, geel, bruin, oker, zwart, terre-sienne, bistre, — & 't resultaat is een roodbruin, doch dat varieert tot diep wijnrood en tot bleek blond rofachtig toe. Er zijn dan nog mossen & een randje frisch gras dat licht pakt & sterk schittert & erg moeielijk te krijgen is. Ziedaar eindelijk een schets, wat er ook van gezegd zou worden, ik zou volhouden dat ze eenige beteekenis heeft, iets zegt.

Ik heb bij 't maken gezegd tot mij zelf: laat ik niet weggaan voor er iets herfstavondachtigs in is, iets mysterieus, iets waar ernst in zit.

Ik moest echter, daar het effect niet blijft, snel schilderen. De figuren zijn in eenige krachtige streken met een stevige kwast er op gezet, — in eens. Het trof mij hoe stevig die stammetjes in den grond zaten; ik begon ze met 't penfeel, doch om rede van dien grond die reeds geëmpateerd was zonk een penfeelstreek weg als niets. Toen kneep ik wortels en stammen er in uit de tube, en modelleerde die wat met 't penfeel. Ja, nu staan ze er in, spruiten er uit, staan er in geworteld met kracht.

In zekeren zin ben ik blij dat ik geen schilderen *geleerd* heb : allicht

*Dit portret : geschilderd door Lievens,
Engelsch artiest, vriend van Vincent op de
Academie van Antwerpen.*

had ik dan geleerd effecten als die voorbij te loopen; nu zeg ik : neen, — maar juist dat moet ik hebben, is 't niet mogelijk dan is 't niet mogelijk, ik wil 't beproeven offchoon ik niet weet hoe het hoort.

Hoe ik het schilder *weet ik zelf niet*. Ik kom met een witte plank voor de plek zitten die mij treft, ik kijk naar 't geen ik voor oogen heb, ik zeg tot mezelf : die witte plank moet iets worden. Ik kom terug ontevreden; ik zet het weg, & als ik wat uitgeruft ben ga ik er met een foort angst naar kijken; dan blijf ik nog ontevreden, omdat ik die prachtige natuur te veel in den geest heb dan dat ik er over tevreden zou zijn. Maar toch, ik zie in mijn werk een terugklank van 't geen mij trof, ik zie dat de natuur mij iets verteld heeft, tot mij gesproken heeft, & dat ik in snelschrift dat heb opgeschreven. In mijn snelschrift mogen woorden zijn die niet te ontcijferen zijn, fouten & leemten : toch is er iets over van 'tgeen het bosch of strand of figuur zeiden, — & is het niet een tamme of conventioneele taal, die niet uit de natuur zelf voortkwam, maar uit een geleerde manier van doen of een systeem.

....Gij ziet, ik verdiep mij met alle kracht in 't schilderen, ik verdiep mij in de kleur. Ik heb mij daarvan onthouden tot nu toe & heb daar geen spijt van. Had ik niet geteekend, zoo zou ik een figuur dat zich voordoet als een onafgewerkte terre cuite niet voelen & niet aangrijpen. Maar nu, ik voel me in volle zee, — het schilderen moet vooruit met alle kracht die we kunnen bijzetten.

....Ik weet zeker dat ik gevoel voor kleur heb & meer & meer krijgen zal, dat het schilderen mij in merg & been zit.

....Het is niet in veel verf gebruiken gelegen dat men goed schildert. Maar om een grond goed krachtig te maken, om een lucht blank te krijgen moet men soms niet op een tube zien. Soms brengt 't motief meê dat men dun schildert, soms geeft de stof, de natuur der dingen, vanzelf aan, dat zij geëmpateerd moeten worden. Bij Mauve, — die toch in vergelijking met J. Maris, & nog meer in vergelijking met Millet of Jules Dupré, zeer sober schildert — staan toch in hoeken van 't atelier figarenkiftjes met de overblijffels

van tubes die even talrijk zijn als de leêge flesschen in de hoeken van de kamers op een soirée of maaltijd (zooals b. v. Zola ze beschrijft).

Ge vraagt naar mijn gezondheid, — maar hoe is het met de uwe? Ik zou gelooven dat mijn remedie de uwe ook was : buiten zijn, — schilderen. 't Gaat mij goed; bij vermoeienis blijf ik last hebben, doch 't wordt eer beter dan erger. Ik geloof dat het ook goed werkt dat ik zoo sober mogelijk leef. Maar vooral het schilderen is mijn remedie.

Nuenen, '85.

418
Ik wou dat de vier doeken waarover ik u schreef, waarde Théo, weg waren. Als ik ze lang hier houd verschilder ik ze misschien weer, & ik geloof 't beter is ge ze krijgt zooals ze uit de hei komen.

Ik vraag het u, is het niet voor ons beiden, après tout, beter om hard te werken, al zijn er beroerdigheden aan verbonden, dan in een tijd als nu te zitten filosofheeren? Ik weet de toekomst niet, Theo, maar ik ken wel de eeuwige wet dat alles verandert. Denk tien jaar terug, de dingen waren anders, de toestanden, de stemming van de lui, alles enfin. En tien jaar verder draait zeker ook weer veel om. Maar *iets doen* blijft; & iets gedaan hebben, daar heeft men niet licht spijt van. Hoe actiever hoe beter, & ik had liever een mislukking dan een stilzitten.

Het zal zoo heel lang niet duren of hetgeen we kunnen laten zien zal belangrijker zijn. Ge ziet 't zelf wel, — & 't is een verschijnsel dat mij verbazend veel plezier doet — dat men meer & meer begint tentoonstellingen te maken van één persoon of heel enkelen die bij elkaar hooren. Dat is een.

verschijnsel in den kunsthandel dat, naar ik durf meenen, meer avenir heeft dan andere ondernemingen. Het is goed, men begint te begrijpen dat een Bouguereau niet goed kan doen naast een Jacques, een figuur van Beyle of L'Hermitte naast een Schelfhout of Koekkoek.

Als mijn werk bij mij bleef, geloof ik dat ik er telkens aan zou verfchilderen. Door het aan u te sturen, & aan Portier, zooals 't van buiten of uit de hutten komt, zal er wel eens één onderdoor loopen dat niet deugt, — maar er zullen dingen bewaard blijven die er niet beter op worden zouden door ze dikwijls te verfchilderen.

Het boerenleven brengt zoo uiteenloopende dingen mede dat, als Millet spreekt van « travailler comme *plusieurs* nègres », dit waarachtig dient te gebeuren, wil men tot een geheel komen...

Men moge er meê lachen dat Courbet zegt : « Peindre des anges! qui est-ce qui a vu des anges? » Maar ik zou er wel bij willen zeggen b. v. : « Des justices au harem, qui est-ce qui a vu des justices au harem? » (het schilderij van Benjamin Constant) & zoo veel andere Moorische, Spaansche dingen, recepties bij kardinalen, enz., en dan al die historiefschilderijen die toch ook nog maar blijven meters lang bij meters breed! Waar dient het alles toe? En wat wil men er toch meê? Dat wordt meerendeels muf & saai als eenige jaren erover heen zijn gegaan, & verveelt meer & meer.

... Tegenwoordig, als kenners vóór een schilderij staan als dat van Benjamin Constant, of als een receptie bij een kardinaal door ik weet niet wat voor Spanjaard, is het de gewoonte met een zeer diepzinnig air iets te zeggen van « knappe techniek ». Maar, zoodra diezelfde kenners vóór een geval uit 't boerenleven, of vóór een tekening van b. v. Rafaëlli zouden komen, zouden zij met 't zelfde air de techniek critifeeren.

... Ik weet niet hoe het u gaat, maar wat mij betreft, hoe meer ik er aan werk, hoe meer het boerenleven me absorbeert. En hoe minder &

minder ik ga geven om 't zij de Cabanelachtige dingen (waaronder ik ook Jacquet, ook Benj. Constant van tegenwoordig zou rekenen), 't zij de hoogge-
roemde maar zoo onnuitsprekelijk wanhopig drooge techniek van de Italjanen
& Spanjaarden. *Imagiers!* Dat woord van Jacques, ik denk er dikwijls aan.
— Toch heb ik *geen parti-pris*, ik heb gevoel voor Rafaëlli die toch heel
iets anders schildert dan boeren, ik heb gevoel voor Alfred Stevens, voor
Tiffot, om iets te noemen dat gansch anders is dan boeren, ik heb gevoel
voor een mooi portret. — Zola, die zich overigens m. i. nogal eens colossaal
vergift in zijn oordeel over schilderijen, zegt in « *Mes Haines* » iets moois
over kunst in 't algemeen: « Dans l'œuvre d'art, je cherche, j'aime l'homme,
l'artiste. » Ziedaar, dat vind ik volkomen waar. Ik vraag u, wat zit er voor
een *man*, wat voor een ziener, kijker, *denker*, wat voor en foort menschelijk
karakter, achter zekere doeken waarvan de techniek wordt geroemd!
Immers dikwijls *niets*. Maar een Rafaëlli is *iemand*, en L'Hermitte is
iemand; & bij veel schilderijen van haast onbekende lui voelt men dat het
met een *wil*, een *gevoel*, een *hartstocht*, een *liefde* is gemaakt.

... Als men rekest al wat men te loopen en te fjuuwen heeft om « het
rouwboerke » & zijn hut te schilderen, durf ik beweerden dat 't een langer
en vermoeiender reis is dan veel schilders van uitheemsche onderwerpen —
zij het « la justice au harem » of de receptie bij een kardinaal — voor hun
meest uitgezocht excentrieke onderwerpen doen... Leven in die hutten dag
in dag uit, net als de boeren op 't veld zitten, — in den zomer de zonnehitte,
in den winter sneeuw en vorst uitstaan, niet binnenskamers maar buiten &
niet voor een wandeling maar dag in dag uit als de boeren zelf.

... Schijnbaar is er niets eenvoudiger dan boeren of vodderapers en
andere arbeiders schilderen, maar geen motieven in de schilderkunst zijn zoo
moeielijk als die alledaagsche figuren! Er bestaat, voor zoover ik weet, geen
enkele akademie waar men een spitter, een zaaier, een vrouw die den pot over
't vuur hangt of een naaister leert teekenen en schilderen. Maar in elke stad
van een beetje beteekenis is een akademie met keus van modellen voor

historische, arabische, Louis XV, & in een woord *alle niet in werkelijkheid bestaanbare figuren*.

...Alle akademische figuren zijn op dezelfde wijs en laat ons zeggen on ne peut mieux in elkaar gezet. Onberispelijk, *zonder fouten*. Ge zult reeds merken waar il heen wil: ook *zonder ons iets nieuws te ontdekken te geven*.

Niet alzo, de figuren van een Millet, een L'Hermitte, een Regamey, een Daumier: zij zitten ook goed in elkaar, maar *anders dan de akademie het leert après tout*. Ik geloof dat, hoe correct akademisch een figuur ook zij, het *overbodig* is in dezen tijd, al ware het van Ingres zelf (behalve zijn « Source » toch, omdat die juist *wel* iets nieuws was en blijven zal), wanneer er aan ontbreekt dat essentieel moderne: het intieme karakter, het eigenlijk *iets doen*.

Wanneer zal het figuur dan *niet* overbodig zijn, al waren er desnoods fouten & groote fouten in? Als de spitter spit, als de boer een boer is en de boerin een boerin. Is dit iets nieuws? Ja. Zelfs de figuurtjes van Ostade, Terburg, werken niet zooals die van tegenwoordig.

Ik zou hier nog veel meer over willen zeggen, en ik zou willen zeggen hoe veel ik zelf nog beter wil doen wat ik ben begonnen, & hoeveel hooger ik het werk van sommige anderen schat dan mijn eigen. Ik vraag het u, kent gij in de oude Hollandsche school een enkelen spitter, een enkelen zaaier??? Hebben zij ooit gezocht « een arbeider » te maken? Heeft Velasquez het gezocht in zijn waterdrager, of zijn typen uit 't volk? Neen.

Werken, dat doen de figuren op de oude schilderijen niet. — Ik blok dezer dagen op een vrouw die ik verleden winter zag wortelen uitplukken in de sneeuw. Ziedaar, Millet heeft het gedaan, L'Hermitte, & in 't algemeen de boerenschilders van deze eeuw, en Israëls. Die vonden dat mooier dan iets anders. Maar, *zelfs* in deze eeuw, hoe betrekkelijk weinigen onder 't legio schilders die het *figuur* willen, ja, avant tout, *om 't figuur*, d. i. om vorm & model, maar *het zich niet denken* kunnen dan werkende, en

er behoefte bij hebben (wat de ouden ontweken, & ook de oude Hollanders die er veel conventioneele acties op na hielden) en, zeg ik, er behoefte bij hebben, *de actie te schilderen om de actie.*

Zoo dat het schilderij of de teekening wel zij en *figuur* teekening om 't figuur & den onuitsprekelijk harmonischen vorm van 't menschelijk lichaam, — doch, tevens, een *wortelen plukken in de sneeuw*. Druk ik me begrijpelijk uit? Ik hoop het, & zeg dit er dan eens bij aan Serret: een naakt figuur van Cabanel, een dame van Jacquet, en een boerin *niet van Bastien-Lepage zelf*, maar een boerin van een *Parijzenaar* die op de academie zijn teekenen heeft geleerd, zullen de ledematen & de structuur van 't lichaam steeds op eenzelfde manier laten voelen, — charmant soms, correct van proportie en anatomie. Maar als Israëls of Daumier of L'Hermitte b. v. een figuur teekenen zal men den *vorm* van het lichaam *veel meer voelen*, & toch zullen — daarom noem ik er juist graag Daumier bij — de proporties soms haast *willekeurig* zijn, de anatomie & structuur volstrekt niet goed dikwijls, *in de oogen van de academiciens*. Maar, 't zal *leven*. En vooral ook Delacroix.

Het is nog niet goed uitgedrukt: zeg tegen Serret *dat ik wanhopig zou zijn als mijn figuren goed waren*; zeg hem dat ik ze niet academisch correct *wil*; zeg hem dat ik bedoel dat als men een spitter *photographeert* hij dan *zeker niet spit*; zeg hem dat ik de figuren van Michel-Ange prachtig vind al zijn de beenen bepaald te lang, de heupen & billen te breed; zeg hem dat in mijn oog Millet & l'Hermitte daarom de ware schilders zijn, om dat ze de dingen niet schilderen *zóóals ze zijn*, droog analyseerend nagefpeurd, doch *zóóals zij* ze voelen; zeg hem dat mijn groot verlangen is zulke onjuistheden te leeren maken, zulke afwijkingen, omwerkingen, veranderingen van de werkelijkheid, dat het mochten worden: — nu, ja! — leugens, als men wil, maar — waarder dan de letterlijke waarde.

Menschen die zich in artistiek literaire kringen bewegen als Rafaëlli te

Parijs, denken après tout anders dan b. v. ik buiten in 't boerenland. Ik bedoel : zij zoeken één woord dat al hun ideeën samenvat. Hij oppert voor de figuren der toekomst het woord «karakter». Ik ben het eens met de bedoeling, geloof ik, doch de juistheid van 't woord, daar geloof ik evenmin in als in de juistheid van andere woorden, evenmin als in de juistheid & doeltreffendheid van mijn eigen expressies. Liever dan te zeggen : er moet karakter zijn in een spitter, omschrijf ik het met te zeggen : die boer moet een boer zijn, die spitter moet spitten, & dan is er iets in, dat essentieel modern is. Maar ik voel zelf dat men uit deze woorden ook conclusies kan trekken door mij niet bedoeld.

...Het *boerenfiguur in zijn actie* te geven, ziedaar wat is (ik herhaal het) essentieel modern, het hart van de moderne kunst zelf, dat wat noch Grieken noch Renaissance noch oude Hollandfche school hebben gedaan.

....Het boeren & werkmansfiguur is men begonnen als «genre» — maar tegenwoordig, met Millet als eeuwige meester voorop, is dat het hart zelf van de moderne kunst, & zal het blijven.

Lui als Daumier, men moet ze hoog achten, want ze zijn van de baanbrekers.... Hoe meer lui er komen die werkmans- & boerenfiguren maken, hoe liever ik 't zien zou. En ik zelf, ik weet niets anders waar ik zooveel lust in heb.

Dit is een lange brief, & ik weet nog niet of ik duidelijk genoeg gezegd heb wat ik bedoel. Ik schrijf misschien nog een woordje aan Serret. Als ik dat doe, stuur ik den brief aan u om te lezen, want ik wou graag duidelijk maken hoeveel ik aan die kwestie van figuur hecht.

Ge moet vooral niet denken dat ik voor mij groote verwachtingen heb betreffende de appreciatie van mijn werk. Ik geloof dat men tevreden moet zijn als men 't zoover krijgt, men eenige weinigen overtuigen kan van de degelijkheid van waar men naar streeft, en door hen begrepen wordt. En de rest, als 't er bij komt, tant mieux, doch 't is iets waar men zoo min mogelijk zelfs over denken moet. Maar toch geloof ik, het werk moet gezien worden, & wel juist omdat uit den stroom van de voorbijgangers de enkele vrienden bezinken kunnen. Wat het meerendeel zegt of doet daar hoeft men zich niet naar te richten.

...Wat mij bijzonder heeft getroffen bij het terugzien der oud-Hollandfche schilderijen, is dat zij *meestal snel zijn geschilderd*. Dat deze groote meesters als een Hals, een Rembrandt, een Ruysdael, & zooveel anderen, zooveel mogelijk du premier coup aanzetten, & niet zoo heel veel er op terug kwamen.

Ik heb handen vooral bewonderd van Rembrandt & Hals, handen die leefden maar die *niet af* waren... Zekere handen in de staalmeesters zelfs, in de Jodenbruid, in Frans Hals. En koppen ook, oogen, neus, mond, met de eerste penfeelstreken gedaan zonder retouche. Bracquemond heeft 't goed geëft, zooals 't gedaan is, en men kan de wijze van schilderen in zijn ets zien.

Theo, wat is het noodig om in dezen tijd eens naar oude Hollandfche schilderijen te zien! En naar de Fransche schilderijen, Corot, Millet, enz. De rest, men kan ze desnoods heel best missen, en brengt sommigen meer van streek dan zij meenen.

In eens schilderen, zooveel mogelijk in eens. Wat is het een genot zoo 'n

Frans Hals te zien! Wat is 't heel iets anders dan de schilderijen — er zijn er zóó veel — waar zorgvuldig alles op dezelfde wijs is gladgestreken.

Toevallig zag ik nu een Meiffonnier — die van Fodor — op denzelfden dag dat ik oud-Hollandfche meesters zag, Brouwer, Ostade, Terburg vooral. Welnu, Meiffonnier doet het zooals zij : een zeer doordachte, zeer berekende toets, maar in eens er op, en zoo mogelijk in eens goed.

Ik geloof dat 't beter is met 't mes een gedeelte dat misflukt weg te nemen, en van voren af te beginnen, dan dikwijls er op terug komen.

Nu, ik zag een schets van Rubens en een schets van Diaz ook als 't ware tegelijkertijd. Ze waren wel niet 't zelfde, maar het geloof dat de kleur den vorm uitdrukt als zij op haar plaats & in haar verband staat, dat hebben ze toch wel gemeen. Althans Diaz is toch een schilder in merg & been, & in de toppen van zijn vingers had hij consciencie.

Ik moet nog eens terug komen op zekere schilderijen van tegenwoordig die talrijker & talrijker worden. Men heeft een tien, vijftien jaar geleden beginnen te spreken van « helderheid van licht ». Het zij zoo dat dit oorspronkelijk goed was, het is daadzaak dat er meesterlijke dingen door dat systeem ontstaan zijn. Doch, waar meer & meer 't ontaardt in een overproductie van schilderijen waar, 't heele schilderij door, aan alle vier de hoeken 't zelfde licht den zelfden wat ze noemen, geloof ik, dagtoon en locale kleur heerscht, is dit goed??? Ik meen neen.

Is de Ruijsdael van v. d. Hoop (die met den molen) niet *buiten* ? Is er geen *lucht* in en *ruimte*? En toch, 't heele schilderij staat zeer veel lager dan de lui 't zouden aanzetten; lucht & aarde bovendien vormen één geheel, hooren bij elkaar.

Van Goijen, die Corot onder de Hollanders! Ik stond lang vóór dat magistrale doek van de collectie Dupper.

Het geel van Frans Hals, noeme men 't wat men wil, « citron

amorti » of « jaune chamois », waar is 't meê gedaan? 't Schijnt in 't schilderij heel licht, doch houd er eens wit tegen....

En groote les die de oude Hollandsche meesters geven is, dunkt me, deze : teekening & kleur als één te befchouwen (wat Bracquemond ook zegt). Dat nu, velen doen 't niet, ze teekenen met alles behalve met gezonde kleur.

Ik heb niets geen lust om veel kennis onder de schilderclub te maken.

... Maar, nog eens van techniek gesproken, er is een heel wat gezonder & degelijker techniek in Israëls, — b. v. al in dat heel oude doek: de visscher van Zandvoort, met prachtig clair-obscur — dan de techniek van hen die overal even glad plat & gedistingeerd door hun blikkoude kleur zijn.

De visscher van Zandvoort, maar hang die geruft naast een ouden Delacroix, «la Barque du Dante, » & 't is dezelfde familie. *Daar geloof ik in*, maar ik krijg iederenkeer meer het land aan de schilderijen die overal even helder zijn.

Het is voor mij een leelijk ding dat zij zeggen dat ik « geen techniek » heb. Het is mogelijk dat omdat ik met niemand kennis maak van de schilders dit doodbloeden zal. Het is integendeel waar, dat *juist in zake techniek* ik veel lui die er 't meest over lullen *zwak* vind. Dat schreef ik u reeds. Maar als ik voor den dag kom in Holland met 't een of ander van mijn werk, weet ik vooruit waar ik mede te doen krijg, & met wat voor kaliber van technici. Intusschen, ik ga heel bedaard liever naar de *oude Hollanders* en liever naar de schilderijen van Israëls, en wie *direkt* aan Israëls zich aanfluiten; wat de nieuweren niet doen: zij staan veeleer *lijnrecht tegenover* Israëls.

Wat zij noemen helderheid is in veel gevallen een leelijke ateliertoon, van een ongezellig stadfatelier. Naar de schemering 's morgens vroeg of 's avond, schijnt men niet te kijken; er schijnt dus niets meer te bestaan dan

's middags van elf tot drie, — waarlijk een heel fatsoenlijk uur! maar... vaak karakterloos als Jan Salie.

Ik ga van den winter nog verschillende dingen nasporen die ik in de ouden schilderijen opmerkte, wat betreft manier van doen. Ik heb veel gezien wat mij noodig was. Maar vóór alle dingen: wat men noemt « enlever », ziedaar wat de oude Hollandfche schilders fameus deden.

Dat « enlever » met weinige penfeelftreken, men wil er niet van hooren nu. Maar wat zijn de resultaten het ware! En wat hebben veel Fransche schilders, wat heeft een Israëls dat juist ook meesterlijk goed begrepen! Op 't museum heb ik aan Delacroix veel gedacht. Waarom? Omdat vóór Hals, vóór Rembrandt, vóór Ruysdael en anderen, ik steeds dacht aan dat woord: Lorsque Delacroix peint, c'est comme le lion qui dévore le morceau. Wat is dat het ware! en, o Théo, als ik denk aan wat ik zal noemen de technifche club, wat is 't de dood in den pot! Wees er van verzekerd, dat, als ik ooit met die heeren te maken krijg of er van tegenkom, ik mij dom zal houden, doch — à la Vilerogue — met een « coup de dent » achteraan.

En is 't niet iets fataals dat geforceerde, overal evenzeer afmaken (wat men afmaken *noemt!*), overal dat vervelende en zelfde grijflicht in plaats van licht in bruin, — kleur, locale kleur in plaats van toon... Zijn dat geen deplorabele dingen? en is het toch niet zoo?

Enfin, deze dingen vind ik verkeerd omdat ik b. v. Israëls zoo goed vind, omdat er zooveel nieuwe zoowel als oude schilders zijn waar men meê-dweepen kan.

Antwerpen, '85.

437
Verscheiden keeren reeds ben ik op allerlei manieren langs de dokken & kaaien gewandeld. Vooral wanneer men uit 't zand & de hei & de stilte van een boerendorp komt, & lang niets anders dan in een stille omgeving is geweest, is het curieus als contrast. Het is een ondoorgrondelijke warboel.

Een van de spreekwoorden van de Goncourt was : «Japonaiferie for ever». Wel, die dokken zijn een fameuse japonaiferie, grillig, eigenaardig, ongehoord, — ten minste, men kan 't zoo zien.

Ik bedoel, de figuren zijn er altijd in beweging, men ziet ze in de zonderlingste entourages, alles grillig, en er ontstaan vanzelf telkens interessante tegenstellingen.

Men zal door 't raam van een zeer elegante engelsche kroeg uitzien op den vuilsten modder & op een schip waar vellen & buffelhoorns uitgeladen worden door monstrueuse typen van fjouwerlui of uitheemsche matrozen. Daarnaar staat voor 't raam een zeer blank, zeer fijn engelsch meisje te kijken. Het interieur met figuur gansch in toon & als licht, de zilverachtige lucht boven dien modder & die buffelhoorns. Alweer een reeks tegengestelden die nogal kras is.

Er zullen vlaamsche matrozen met overdreven gezonde gezichten & breede schouders, krachtig & vol & door & door Antwerpsch, mosselen staan te eten en bier drinken, & met veel lawaai & beweging zal dat geschieden. Oppositie : daar komt een zeer klein figuurtje, in 't zwart, met de handjes tegen 't lijf, onhoorbaar aanfluiten langs de grijze muren. In een encadrement van gitzwart haar een klein ovaal gezichtje, bruin? oranje-geel? ik weet het niet.

Even flaait ze de oogleden op & kijkt met een scheeven blik uit een paar gitzwarte oogen. Het is een chineefche meid, geheimzinnig, ftil als een muis, klein, wandluifachtig van karakter. Contraft met de groep vlaamfche moffeleters.

Antwerpen, '86

KLEUR DRUKT UIT ZICH ZELF IETS UIT, dat kan men niet miffen, daar moet men gebruik van maken. Wat mooi doet; werkelijk mooi, is ook juist. — Toen Veronefe de portretten zijner « beau monde » gefchilderd had in de « Noces de Cana », toen had hij al den rijkdom van zijn palet in sombere violetten, in prachtig goudachtige tonen er op befteed. Toen was er nog een dun azuur & parelachtig wit waaraan hij dacht, — dat niet voorkomt in den voorgrond. Hij dondert het er achter, — & 't was goed, veranderd vanzelf in de entourage van marmerpaleizen & hemel, die eigenaardig de figurerei completeert. Zoo prachtig is dat fond dat het vanzelf, « fpontanément », ontftaan is uit een kleurberekening.

Heb ik hier ongelijk in? Is 't niet *anders* gefchilderd dan iemand 't doen zou, die tegelijk aan 't paleis had gedacht én aan de figuren, als één geheel?

Al die architectuur & hemel is conventioneel & ondergefchikt aan de figuren, berekend om de figuren mooi te laten doen.

Dat is waarachtig fchilderen, & komt mooier uit dan preciefe nabootfing der dingen zelf. Aan één ding denken & er de entourage erbij laten hooren, uit te laten voortvloeien.

Het ftudeeren naar de natuur, het worftelen met de werkelijkheid, ik wil 't niet wegredeneeren; jaren lang heb ik zelf haaft vruchteloos & met

allerlei triefte resultaten het zoo aangepakt. Il zou die... *fout* niet willen missen.

Dat altijd op diezelfde manier doorgaan gekkenwerk en dom zou zijn, dat bedoel ik, — maar *niet* dat al mijn moeite absoluut verloren zou gaan.

« On commence par tuer, on finit par guérir » is een doktersgezegde. Men begint met vruchteloos zich uit te floven, de natuur te volgen, & alles is tegen den draai in; men eindigt met stil uit zijn palet te scheppen, & de natuur klopt er mête, volgt er uit. Maar deze twee tegenovergestelden bestaan niet tegenover elkaar. Te blokken, al is 't schijnbaar te vergeefs, geeft een vertrouwdheid met de natuur, een degelijker kennis van de dingen.

— De grootste machtigste verbeeldingskrachten hebben tevens dingen naar de werkelijkheid direkt gemaakt waar men verftomd van staat.

Arles, Oct. '88.

Je t'envoie un petit croquis pour te donner au moins une idée de la tournure que prend le travail. Car aujourd'hui je m'y suis remis. J'ai encore les yeux fatigués, mais enfin j'avais une nouvelle idée en tête...

C'est cette fois-ci ma chambre à coucher, tout simplement. Seulement la couleur doit ici faire la chose, & en donnant par sa simplification un style plus grand aux choses, être suggestive ici du *repos* ou du *sommeil* en général. Enfin, la vue du tableau doit reposer la tête ou plutôt l'imagination.

Les murs sont d'un violet pâle, le sol est à carreaux rouges; le bois du lit & les chaises sont jaune beurre frais, le drap & les oreillers citron vert très clair. La couverture rouge écarlate, la fenêtre verte, la table à toilette orangée, la cuvette bleue, les portes lilas.

Et, c'est tout, — rien dans cette chambre à volets clos. La carrure des meubles doit maintenant encore exprimer le repos inébranlable.

Le cadre, comme il n'y a pas de blanc dans le tableau, fera blanc.

Cela pour prendre ma revanche du repos forcé que j'ai été obligé de prendre. J'y travaillerai encore toute la journée demain, mais tu vois comme la conception est simple.

Les ombres & ombres portées sont supprimées: c'est coloré à teintes plates & franches comme les crépons. Cela va contraster avec par exemple la Diligence de Tarascon, & le Café de nuit.

St-Remy, '90

Cela m'a fait beaucoup penser à des peintres belges de ces jours-ci, quand tu m'as dit que Maus avait été voir mes toiles. Alors des souvenirs me viennent, comme une avalanche, & je cherche à me reconstruire toute cette école d'artistes modernes flamands, jusqu'à en avoir le mal du pays, comme un Suisse.

Arles, '88

Je ferai des répétitions de cette étude de la diligence de Tarascon, de la vigne, de la moisson, & surtout du cabaret rouge, ce café de nuit qui est comme couleur ce qu'il y a de plus caractéristique. Mais la figure blanche au milieu, juste comme couleur, doit être mieux bâtie, refaite. Cela, j'ose le dire, c'est du midi vrai. C'est une combinaison calculée de verts rouges.

... Moi, je n'ai pas trop besoin de voir des Titien & des Velasquez dans les musées: j'ai vu certains types vivants qui font que je fais mieux ce que c'est qu'un tableau du midi à présent, qu'avant mon petit voyage. Mon Dieu, mon Dieu! les bonnes personnes que ces artistes qui disent que Delacroix n'est pas de l'orient vrai. Tiens! l'orient vrai, c'est-il alors ce qu'ont fait les Parisiens tels que Gérôme?

Quelle drôle de chose que la *touche*, le coup de brosse ! En plein air, exposé au vent, au soleil, à la curiosité des gens, on travaille comme on peut, on remplit sa toile à la diable. Alors pourtant on attrape le vrai & l'essentiel ; le plus difficile, c'est ça. Mais lorsqu'on reprend après un temps cette étude & qu'on arrange ses coups de brosses dans le sens des objets, certes c'est plus harmonieux & agréable à voir, & on y ajoute ce qu'on a de sérénité & de fourire.

Je fais bien que la guérison, si on est brave, vient d'en-dedans, par la grande résignation à la souffrance & à la mort, par l'abandon de sa volonté propre & de son amour-propre. Mais cela ne me vient pas ; j'aime à peindre, à voir des gens et des choses & tout ce qui fait notre vie, — factice, si l'on veut. Oui, la vraie vie ferait dans autre chose, mais je ne crois pas que j'appartiens à cette catégorie d'âmes qui sont prêtes à vivre & aussi à tout moment prêtes à souffrir.

... Pour réussir, pour avoir prospérité qui dure, il faut avoir un autre tempérament que le mien. Je ne ferai jamais ce que j'aurais pu & dû vouloir & poursuivre.

Je me dis toujours que Gauguin & moi travaillerons peut-être encore ensemble. Je fais que Gauguin peut des choses encore supérieures à ce qu'il a fait. As-tu vu ce portrait qu'il avait fait de moi, peignant des tournesols ? Ma figure s'est après tout bien éclairée depuis, mais c'était bien moi, extrêmement fatigué & chargé d'électricité comme j'étais alors.

Eussé-je eu les forces pour continuer, j'aurais fait des portraits de saints & de saintes femmes d'après nature, qui auraient paru d'un autre âge ; ç'auraient été des bourgeois d'à présent, ayant pourtant des rapports avec des chrétiens fort primitifs.

Les émotions que cela cause sont cependant trop fortes. J'y resterais. Mais plus tard, plus tard, je ne dis pas que je ne reviendrai pas à la charge.

...Tu as raison mille & mille fois : il ne faut pas fonger à tout cela, il faut faire fût-ce des études de choux & de falade pour se calmer, &, après avoir été calmé, alors... ce dont on fera capable.

Arles, '88.

Vraiment, c'est dommage qu'il n'y ait pas davantage de tableaux *en sabots* à Paris. Je ne crois pas que mon payfan fera du tort par exemple au Lautrec que tu as; même j'ose croire que le Lautrec deviendra par contraste simultanément encore plus distingué, & mon tableau gagnera par le rapprochement étrange, parce que la qualité ensoleillée & brûlée, hâlée, du grand soleil & du grand air, se manifestera davantage à côté de la poudre de riz & de la toilette chic. Quelle faute que les Parisiens n'ont pas pris assez de goût aux choses rudes, aux Monticelli, à la barbotine.

Enfin, je fais qu'on ne doit pas se décourager parce que l'utopie ne se réalise pas. Seulement, je trouve que ce que j'ai appris à Paris *f'en va*, & que je reviens aux idées qui m'étaient venues à la campagne avant de connaître les impressionnistes. Et je serais peu étonné si sous peu les impressionnistes trouvaient à redire sur ma façon de faire, qui a plutôt été fécondée par les idées de Delacroix que par les leurs.

Car, au lieu de chercher à rendre exactement ce que j'ai devant les yeux, je me fers de la couleur plus arbitrairement pour m'exprimer fortement. Laissons cela en tant que théorie, mais je vais te donner un exemple de ce que je veux dire.

Je voudrais faire le portrait d'un ami artiste qui rêve de grands rêves, qui travaille comme le rossignol chante, parce que c'est ainsi sa nature.

Cet homme fera blond. Je voudrai mettre dans le tableau l'amour que j'ai pour lui. Je le peindrai donc tel quel, aussi fidèlement que je pourrai, — pour commencer. Mais le tableau n'est pas fini ainsi. Pour le finir, je vais maintenant être coloriste arbitraire. J'exagère le blond de la chevelure, j'arrive aux tons orangés, aux chromes, au citron pâle. Derrière la tête — au lieu de peindre le mur banal du mesquin appartement — je peins l'infini, je fais un fond simple du bleu le plus riche, le plus intense que je puisse confectionner, & par cette simple combinaison, la tête blonde éclairée sur ce fond bleu riche obtient un effet mystérieux comme l'étoile dans l'azur profond.

Pareillement, dans le portrait de payfan, j'ai procédé de cette façon. Mais en supposant l'homme terrible que j'avais à faire, en plein midi, en pleine fournaise de la moisson. De là, des orangés fulgurants comme du fer rougi, de là des tons de vieil or lumineux dans les ténèbres. Ah, mon cher ! les bonnes personnes ne verront dans cette exagération que de la caricature. Mais qu'est-ce que cela nous fait ? Nous avons lu « la Terre » & « Germinal » & si nous peignons un payfan, nous aimons à montrer que cette lecture a un peu fini par faire corps avec nous.

Je n'ai que le choix entre être un bon peintre ou un mauvais. Je choisis le premier. Mais les nécessités de la peinture sont comme celles d'une maîtresse ruineuse : on ne peut rien faire sans argent, & on n'en a jamais assez.

Aussi la peinture devrait s'exécuter aux frais de la société & ce n'est pas l'artiste qui devrait en être surchargé. Mais voilà, il faut encore se taire, car
PERSONNE NE NOUS FORCE A TRAVAILLER.

Heureusement mon estomac s'est à tel point rétabli que j'ai vécu trois semaines du mois de biscuits de mer, avec du lait, des œufs.

C'est la bonne chaleur qui me rend mes forces, & certes je n'ai pas eu

tort d'aller *maintenant* dans le midi, au lieu d'attendre jusqu'à ce que le mal fût irréparable. Oui, je me porte aussi bien que les autres hommes maintenant, ce que je n'ai eu que momentanément, à Nuenen, par exemple, — & cela n'est pas défagréable (par « les autres hommes », j'entends un peu les terrassiers grévistes, le père Tanguy, le père Millet, les paysans). Si l'on se porte bien, il faut pouvoir vivre d'un morceau de pain tout en travaillant toute la journée ; & en ayant encore la force de fumer et de boire son verre, car il *faut* ça dans ces conditions. Et sentir néanmoins les étoiles & l'infini en haut clairement. Alors la vie est tout de même presque enchantée!...

Dit is om te berichten

Dat « VAN NU EN STRAKS », — tijdschrift, zonder school-strekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — door de eigenaars gedrukt wordt op de persen van Al. Berqueman, in de Kartuizerstraat, te Brussel.

Bestuur : Pachecostraat, 81 (Brussel).

Inhoud van n^r III.

Brieven en platen van VINCENT VAN GOGH.

Ornamentie van J. THORN-PRIKKER, JAN TOOROP,

R. N. ROLAND HOLST.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

EM
"STRAKS"

Dit is om te berichten

Dat « VAN NU EN STRAKS », — tijdschrift, zonder school-trekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — door de eigenaars gedrukt wordt op de persen van Al. Berqueman, in de Kartuizerstraat, te Brussel.

Bestuur : Pachecofstraat, 81 (Brussel).

Inhoud van n^r IV.

Buitentekst-plaat van GEORGE MINNE.

*Ornamentaties van THÉO VAN RYSELBERGHE, R. N. ROLAND-HOLST,
HENRY VAN DE VELDE.*

van GUST VERMEYLEN :	De Pleisterbeelden van George Minne.
van ALBERT VERWEY :	Kofmos.
van VICTOR LIEBER :	De Man dit zijn Ik verloren had.
van PR. VAN LANGENDONCK :	Verzen.
van FRED. VAN EEDEN :	Brief aan J. F. Moraaz.

Twintig prachtexemplaren der teekening van GEORGE MINNE, groot formaat, zijn te verkrijgen tegen opzending van één gulden.

NOTA OVER DE PLEISTERBEELDEN
VAN GEORGE MINNE. — Het is nu vier
jaar geleden dat ik ze zag, maar nog richten
zich op in mijn geest die hooge & hoekige, stijf-
oplijnende gestalten. Het was in-ééns de smart
van eeuwen, als een kreet.

Waar vandaan gekomen, uit welke woestijn-
defolatie eener aarde nog in vorming, heel dat
menschedom primordiaal, deerlijke lichamen tegen elkaar geleund & scheef
buigend in evenwijdige schuinte naar de dorheid van den grond, den nek
voor eeuwig gebogen onder welken vloek? En die vrouwen met beenachtige
handen gekrompen op het schrale vleesch van een doodgeboren kind, & al
die eindeloze droefheid eindeloos stilzwijgend & strak-onbeweeglijk, waar
vandaan gekomen? Openbaring plots van kunst zeer ongewoon: die
symbolisch-vereenvoudigde anatomieën, — als uit rotfen gehouwen
grootheid van aegyptische beelden — afgewerkt met de ontroerde &
meëlijdende hand der naëffte Gothieken. Vazen van wee! zij zeiden de
fataliteit van verborgen machten op dat naakt arme-menschen-vel, de
verlatenheid van doodgeweende oogen midden geheimen, & daarna het
einde van alle denken, den laatsten val der armen die tegen de uitgemer-
gelde & pijnlijke lijven plakken, te moê om voortaan een gebaar op te
heffen. Dingen heel heel ver in het geheugen verzonken zeiden ze, zij
stonden daar als autochtonen eener verdoemde aarde, in de tijden der
Genesis.

Vergeten in een dorpje van Vlaanderen leeft de kunstenaar die gebeeld
heeft de oneindige ellende van alles, in gestalten groot als van steen
alleenstaand door eeuwen heen.

GUST VERMEYLEN.

AAN WIE GOD ZEGGEN.

't Leven, ai mij, al 't zijnde, dat is al het
Verwordende : het schijn-doode; al wat — dat 't meeste —
Bloeit en 't niet weet; 't bewegelijke beest en
Maatlijke mensch, die maakt naar maat en tal het
Sprakige en stomme, of 't lippe- of hande-val, het
Beeld dat op de aard staat blinken van zijn geest en
Eeuwig graag zoo : — 't heel al, 't Heel, nooit volweeste,
't Al, nimmer zijnd, daar 't wordt; — o vriend, wie zal het

Noemen met éenen naam, met éenen dooden
Naam 't levens-vele? Wie zijn leven leenen
Aan term die nooit niet meer voor onze nooden

*Sein van genâ zal zijn? — o ik wou geenen.
Want niet heeft de aard een dooden naam van nooden,
Maar 'n levend beeld : dat zal het menige eenen.*

AAN WIE ZEGGEN WERKLYKHEID.

*'t Leven is in de Idee : daar staat dat heele
Stille bestaan dat uit-ons leeft zoo luide
En 't onberekenbare en onbeduide
Van wisselwerking is door deelen vele.*

*Toch heeft niet een van werkingen en deelen
Dáár niet zijn beeld, en al die beelden sluit de
Geeft in zijn kim, daar Rede een Kosmos uit de
Chaos van 't Zijn schiep, klaar, zonder verschelen.*

*Kom uit die werkelijke wereld, onbe-
Vredigend, meê naar 't stille en klaar-geschapen
Vredevol rijk, waar grafje en mensch en zon be-*

*Scheidene plaats heeft, en een wakend slapen
Droomen waar licht in schijnt doet schijnen 't onbe-
Angstigend land met de veilige kapen.*

BLIND-ZYN.

*Nu wou ik blind zijn en in 't lichtloos duister
Het licht zien dagen dat geen dagen kent,
En daarin staan gelijk een stad het juist
Gelede Zijn, en niet veranderend.
En dat monumentaler staan zal, luister-
Rijker in gloor, en 't volk dat gaat en huist er
Schooner van bouw en wenden wisselend,
Maatlijker dan 't op aarde moeizaam went.*

*Wat zal mijn blind oog blij zijn om het staren
Op gang en vorm eeuwig harmonieus —
En de belichting drinken die met klaren
Rythmischen zwaai de bruine en blonde haren
Zal glanzen over 't voorhoofd genereus —
o Ziende vrienden, laak mijn blinden-keus.*

HOPEN.

'k Zit in doodstilte : ik ben heel leeggelopen
Van liefde en haat voor mensche' en alle dingen,
En klacht noch kreet noch lach noch lokroep dringen
Mijn stilte door daar 'k zit in eenzaam hopen :

Hopen naar geen, — (noch naar mijzelf, want open
Sta 'k als een huis vol vensters, en wegdringen
Mocht ik wel geen van grage stervelingen,
Maar niets kómt nu noch kán tot hoop mij nopen) : ---

Hopen alleen naar wat niet ik, niet wereld,
Maar mogelijk ik-èn-wereld zij, wiens komen
Stil mij voorfeld is in een droom en schromen : —

Zoo zat Marië eens in heel heilig beven,
Als de engel haar kwam zeggen dat zij 't leven
Zou geven aan den Heiland van de wereld.

MENSCHLYK.

*Ik was een kind. Ik liep als in befloten
Tuin van mijn wezen: alle paân omrandden
Bloemen, bosch donkerde, en nachtschijnen brandden
Achter de heuyle': ik vraagde er mijn genooten.
Een zei: hier is het mooi, niet menschlijk. 'k Sloot den
Tuin open, en liep hard, met mijn twee handen
Vol bloemen, tot een menschengroep: een man, den
Schoonste van allen, gaf 'k ze en ik genoot den
Klank van zijn mond, droom van zijn oog, — den spot van
Zijn blik toen 'k arm was. Toen, op 't land, in steden,
Zocht ik wat schoons, zocht mijn leeg lijf kapot van
Begeerte: en toen, niets meer begeerend, gleden
Mijn handen naast me, en 'k zei: « de wereld maakt haar zot van
Wie wenscht. » Toen was ik rijk in eenzaamheden.*

REISVERHAAL.

*Nu is mijn leven in me een reisverhaal,
Van die als kind ging uit een tuin en steeg
Een berg op en daar eensklaps uitzicht kreeg
Op zonn'ge wereld, die in snellen daal
Hij inliep, en zich mengde met de praal
Van blijgaand volk, en feestte, en gaandeweeg
IJdel en arm werd, tot hij koud en leeg
Zat in een vreemd land hoorend vreemde taal.
En toen een blond blauw-oogig meisje zag
Vóór hem staan spreken in zijn moederspraak —
Zij stond als koren in den blauwen dag : —
« Ik ben geen Vriend, geen Wereld, ik verzaak
Nooit wie mij neemt : ik ben een ziel, een lach,
Een zonnestraal die u de haren raak' . »*

DROOM-UIT-ZYN.

*Mijn droom werd leven toen 'k een vriend mocht geven
Mijn hart vol verzen die tot nog niet dorden;
Nu is mijn leven weer ten droom geworden,
En man, ben ik in droomen kind gebleven.
Want wat ik deed en schreef, leefde en beleven
Deed — ik een kind — komt nu in schoonere orden
Den man verheugen, dat als lippe' ooit morden,
Oogen blij zouden zijn en blijdschap geven.*

*Droomleven leef 'k, en schooner dan tevoren,
Want toen was 't droom door boeken, nu door eigen
Ervaring, toen uit Schijn, nu Zijn geboren,
En Droom-uit-Zijn is 't schoonst wat mensch kan krijgen :
Want wat me 'eerst leeft, dan droomt, gaat nooit verloren,
Zoo me 'eens 't in woorden zegt : — en wie zou 't zwijgen ?*

KLACHTLOOS.

*Als ik mijzelf en Vriend en Vrouw in droomen
Zoo juist kan zien, en dan denk hoeveel jaren
Ik met pedant en onvruchtbaar gebaren
Zoo luid was dat geen droom mij na kon komen,
Schrei 'k om mijzelf; — maar dat het Leven zoo men
Doet doen laat, en geen mensch zichzelf maakt, maar een
Elk als een schip op zee door 't weêr moet varen
Naar 't gaat, — dat heeft mijn weemoed weggenomen.*

*En aan mijn droomen geef ik mij gedachtloos
Over als bloem aan zon, als schuit aan winden, —
Want tegen zon, wind, droom zijn menschen machtloos.
Zoo zal ik dan, daar 'k eenmaal doodstil in den
Jammer van 't Zijn stond, nu ook zwijge', en klachtloos
Door droomen gaan, nu zij me op 't lef beminden.*

DROOMHUIS.

*Mijn kúnnen droome' is in mij als een heilig
Legaat, dat nooit kan worden weggenomen :
Ik zou aan 't Zijnde al lang zijn omgekomen,
Als ik 't niet omgedroomd had tot een veilig
Verblijf voor mij; — als wie zijn jammer-zeilig
Wrak laat op rots, en bouwt uit rif, mastboomen,
Tuigage, een huis, blij 't diep en storm ontkomen,
't Wrakkig heelal zoo bouw 'k tot droom, dat 'k ijlig*

*Mij redde en elk brok ken voor 'n deel eruit, een
Heuglijke rest, fataal fragment, daar 'k garen
't Leed van mijn tijd, tijd van mijn leed, uit fluite en
Spiegle mijn Zelf dier weêr-teisterde jaren —
Lucht, aarde en zee, laat niet mijn arm hoofd buiten
Dit droomhuis komen, daar brutale baren.*

ANGSTIG.

*Konde ik vergeten dat ge uit eermaals leven,
Gelooven dat ge uit mij alleen geboren,
Droom die mijn leven zijt, Het Leven voor een
Mensch die geen and'r ervoer, — dat u gegeven
Wet mijns schoons enkel, zoo dat u verbleven
Wijfheid en Kracht, Gerechtigheid en Toren,
Kinderlijkheid en Vreugd, om onverloren
Boven het leven staan als Schoonheid-Leven; —*

*Hoe zou 'k nu zwijgen om alleen te hopen
Dat gij kwaamt uit me en anders geene woorden,
Want voor dat Eenge moet al 't andre wijken;*

*Maar, 't leven wetend dat u voortbracht, strijken
Mijn zinnen angstig mijne erinn'ring door, de
Wereldsche erinn'ring die ik wenschte ontloopen.*

AARDE.

*Als 'k u zoo lief niet had, mijn aarde, zou ik
Zoo niet begeere' u in een droom te vieren,
Maar al uw steden en al uw revieren,
En bosch en berg graag in één beeld beschouw ik.
Als kind al zocht ik u, mijn aarde, en wou ik
U kennen heel, uw hemel met zijn vieren,
Uw oceanen daar uw winden gieren,
Uw blank-zeilende wolk, zwerk zwart en rouwig;
Uw landen daardoor zilvren stroomen zwieren,
Uw bergen daarop hooge pijnen razen,
Uw weiden waarop wilde kudden grazen,
Die Mexicaan aan lasso medeflieren; —
En 'k zag u heel, o aarde, en zal u hier en
Hierna vieren met kinderlijk verbazen.*

ZOMERWEIDE.

*De blanke koeien waden 't weigras door,
Uit hoogen hemel daar een wolkbank ligt
Straalt trillende op koe-ruggen zomerlicht,
't Gras ripplend krijgt een esmerauden gloor.
Warm vlakt de vaart daar 't groene riet langs spicht,
Golf deint en spoelt, trekt zijn geglinsterd spoor
Stoomboot in stroom en stuurt de schomm'ling door
Die 't riet doet ruische' en glinstren elke schicht.*

*En middagstilte is in mijn brein en warm
Voel ik mijn leên gezwoll'n en strek mij gaarn
Bij wat'r en wei die lijklijk luide zijn.
't Hoofd achterov'r ontwaar 'k een bleeke lijn
Tusschen mijn wimpers, 'k hef een loomen arm,
En hoor wijl 'k slaap de groote booten vaarn.*

ALBERT VERWEY

DE MAN DIE ZIJN
IK VERLOREN

HAD.—Toen die
dichter — dit ge-
schiedde in een ver-
land, onder gestarn-

ten die we nooit zagen; & kunstenaars in
lange gewaad waren langs alle wegen gekomen
naar dien allerlaatsten avond — toen die dichter
eindelijk aan 't sterven ging, na een normaal
leugenachtig & troebel leven, lichtte 't plots in
hem open — een nogal ontruffende ontdekking
— dat hij, van zijn jeugd af, *alleen zijn eigen schim
was geweest!*

Want, zoo zijn beklaglijk lijf nu uitgestrekt lag in de
definitieve horizontaalheid, & hij reeds vóór zijn strakke
oogen meende te zien doorschemeren het groot Aangezicht der
geheimenis die zich oprichtte achter dézen allerlaatsten avond, was in
ééns de verlapte plunje van zijn nietig wereldsch leven afgerukt geweest,
& zijn geheel kind-zijn, naakt & puur, in hem losgebroken met zijn
tranen. Het was als een nieuw leven dat alles vastgrifte in klare
zekerheid. Hij had begrepen... En in éenen ach! zwaarmoedigen blik
saampakkend de weke & bleeke dichters in lange gewaad die om de
doodsponde wachtten stilzwijgend — egotisten, psychologen, sensitivisten,
symbolisten, mystici — somde hij de bankroetjes of van zijn ijdele
schijn-ikheid.

O lang weggewifchte jeugd! o klare & eenvoudige, als vreugde
van planten & jonge boomen, & het leven ganzsch & alleen gevoel, &
niet slechts sentiment of verstand, maar volgen den rythmus der natuur,

het gehééle leven, eer zijn alles, zijn ziel, zijn myfterie zich verdeeld had & verduifderd in de ftof! O nooit bedrogene & zuivere oogen, die kalm ruften in 't onbewufte!...

En tot de weeke & bleeke dichters fprak hij in metriefch proza, met eene ftem *ad hoc* :

« Eerft is ontftaan het bewuftzijn, gefplitft uit mijn zelf, & heeft me geleerd te befchouwen de dingen als buiten mij zijnde, & al wat ik voelde & wilde & dacht als afzonderlijk zijnde, op elkaar reageerend.

Ontleding heeft mijn eenheid gefcheiden in duizenden op elkaar reagerende deeltjes. En het verlies van de intuïtie & *het* Gevoel was het verlies mijner entiteit.

En nu, nu alleen, befef ik dat mijn ik, mijn eenheid, mijn ziel, finds heel lang dood was, en *niets anders geweest dan mijn faamgeraapte gedachtetjes over mijzelf!* »

De dichters wier tegenwoordigheid dezen definitieven avond opluifderde bekeken elkaar, en dachten : « Dit is verdoëmbaar Hegeliaanfch », & eenigen fluifderden : « Hij is reeds ver, hij is elders. » Maar hij fprak voort :

« Hoedt u voor de woorden, of de woorden zullen uw ergfte vijanden zijn.

Want met mijn ziel is me ontfnapt mijn *eigene* al-waarheid. Honderden & honderden kleine afzonderlijke waarheden moest ik leeren. En die aangeleerde fymbolen, die doode woorden die 'k buiten mij greep, zijn in me vleefch geworden, & hebben mijn eigene gedachtetjes vervangen. Dàt vertureluurde nogmeer de ftukjes & brokjes van mijn monfterachtig Ik.

Maar zelfs in het huifje opgebouwd met het afgebrokkeld puin der vergeten waarheid is men niet veilig tegen 't absolute. En mijzelf zou ik buiten mij zoeken.

Wanneer door kunst-herinneringen een nieuwe fchijn-wereld om me was gefchapen, wanneer ik alles zag — laafte raffinement der oer-zonde! — dóór gelezen boeken of befchouwde fchilderijen, wanneer ik, voortaan

onbekwaam het onvermengd spontaan Gevoel in mij te laten opbreken, het eenvoudige & alles-zeggende Woord mijner godheid had verloren, toen werd ik artift.

En daar de tijden al verzadigd waren met literatuur, ontdekte ik na veel zoeken de uitzondering in mij, het haast-onnafpeurbaar-klein deeltje dat niet te vinden was bij wie nevens mij in éénzelfde kamer der levens-kazerne fliepen. Dat uitzonderingetje deed ik opgroeien in een broeikas, & begoot het met liefde als een zeldzaam plantje...

En gij hebt dat genoemd het INDIVIDUALISME. En dat doodde op afdoende wijs het weinig overblijvende van mijn individualiteit. »

Een gemurmur, & de bleeke & weeke dichters bekeken elkaar vreemd aan met linkfch meêlijden. Maar de individualift die onder den greep des doods zijn ik herwonnen had, wilde voortfpreken, & werd profetifch-incoherent in dien epochmakenden avond :

« O kind-zijn, zalige intuïtie, de gehééle ikheid!... Et tout le refte est littérature !... Mijn zonderlinge & fubtiel-fchrale boeken hebt ge mooi gevonden! En zal u dan allen de ziekte befmetten? Mooi!... O leugens, & pirouetten van houten poppen, puffifme, waffen-beelden-panopticum, blikkerend gekleurde glaffnuifterijen voor wilden-horden !... Liebig van rastaquouerie!... Maar ge zijt allen als dooden!... »

Hij zag, ze begrepen hem nietmeer, & de meeften fluïfterden : « Hij is reeds ver, hij is elders. » En hij liet zijn hoofd achterovervallen, opgeving van alle pogen, laafte renunciatie vóór wat komen ging.

Want hij wift nu dat deze geflachten niet meer te redden waren, dat zij hun gehééle ziel niet kónden herwinnen. Op het achterdoek zijner in-extremis-helderheid kwamen de doodfangften een visioen doorduïfteren, fchrikkelijker dan de gehenna van Snorri, dan de vernieling van Gog & Magog.

Ja, hij zag het nu wel, dat met de snelheid der typhufachtige koorts het veelarmig Gedrocht van artifterij overal de kunft verfmachten zou, & dat al

wie literatuurtje-spelen, de vertegenwoordigers van een langvergeten ik, de ongehoorde maar onbetwiftbaar *oorspronkelijke* snobs dezer tijden, koralen ter eere van 't individualistifch dogma gingen afwiffelen met het wierookfchommelen, o ijdelheid! vóór de ark hunner kleine uitzondering, & kruispaffen slaan op de gespannen koord tuffchen circulairen waanzin & delirium acutum, — tot zij de laatste herinneringetjes hunner gefragmenteerde zieltjes zoo onuitsprekelijk byzantijsch gingen uitrafelen, dat zij als een geurtje in lucht & ijheid zouden vervliegen...

Dit was het einde. En de dichter keerde het aangezicht naar den wand om rustiger te fterven, & weende, ftilzwijgend.

Want heel bepaald wift hij nu, dat degene zou worden gefteenigd die komen zou om te zeggen zij geheel-en-gansche oorsprongreine ziel, — & zich aan 't volk toonen, zuiver van alle *dilettantisme*, & moedig genoeg om eens zonder het minfte « talent » te fchrijven.

VICTOR LIEBER..

Verzen.

*'k Ben vreemd te moede... er vlot iets om me henen
als grauwe mistlucht in Novemberlanen.*

*'k Ben droef te moede als een, de borst vol tranen
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen.*

*'k Ben laf te moede... o! klaar in 't leven lezen!
O! nimmer zich met mannenkracht omgorden!
O! klaar besef van kunnen-zijn en toch-niet-wezen,
van willen-zijn en toch-niet-willen worden...*

*Van op den grond der zee reikhalzend stijgen
en snakken naar de lucht, het licht, het leven,
en aan der wanhoop ijskorst blijven kleven :
daar, aâmloos, tusschen leven, sterven hijgen ..*

*'k Ben droef te moede als een, de borst vol tranen
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen...*

*Mijn hart klopt hoorbaar in den zwarten toren,
boven de straten en haar dof gerucht,
en 't hijgt in zwenkende en geknotte vlucht
en klaagt in klamme duisternis verloren...*

*Mijn harte weeklaagt in den zwarten toren,
al zijne smarten in de jammerlucht
uitweenend in een langen sterfenzucht,
en steeds tot nieuwe jammerklacht herboren.*

*Hoor! 't is mijn hart, dat zij te morzel trekken,
dat, afgebeeld door 't pijnlijk vezelrekken,
in d' eeuwgen nood der aarde om deernis schreit,*

*en boven hen, die 't martlen, hoog verheven,
hoog boven menschenlust en vreugdeleven,
zijn zwaren rouwmoed langs de steden spreidt.*

*'k Heb u in smert gebaad en toch omvangen
met dubbele vreugde, u aan mijn levensgloed
verwarmd, als telgjes nòg zoo blij begroet,
hoe wranger pijn den moederschoot mocht prangen.*

*'k Heb u met liefde omgeven, u gevoed
door 't rustloos zwoegen van mijn zielsverlangen,
de bleekheid van uw wassig weeke wangen
met 't rood dooraderd van mijn hertebloed.*

*Waarom, wen al mijn geestdrift in u gloeide,
wen heel mijn leven in uw leven vloeide,
in u mijn innigst wezen overging,*

*waarom, den strakken blik vol hooploos smachten,
omvat ge me eeuwig in uw bleeken kring,
o kindren van mijn ziel, — o mijn gedachten ?*

En 'k sprak :

*O ! voer mij ver, heel ver van de aarde,
waar nooit de mensch zijn dorre stelsels baarde,
de pijl der denkkraft brak op onvermogen ;
— waar 't maaglijke onbekende, vóór mijne oogen
vreemd glanze als 't exotieke zonnebranden
op wijd ontwaarde en onbereikbre stranden ;
— subtiële vergezichten van gedachten,
én vorm én kleur steeds van mijn fahnend trachten,
en weerglans van mijn vluchtigste gepeinzen,
in ideale lijnen lokkend deinzen,
en immer nieuw en toch dezelfde tevens,
bestendig wiflen als het doel eens levens
in 't wiflen toch gestuwd naar 't zeker einde.*

O ginds mijn' droom voortdroomen tot dat einde..

PROSPER VAN LANGENDONCK.

EN HEER J. F. MORAAZ : ANT-
WOORD OP ZIJNE BEOORDEELING
VAN « JOHANNES VIATOR ». — Ik
dank u, Wel Edele Heer, voor de toezending
van uw stuk in het tijdschrift « Van Nu en
Straks. » Ik ben u voor 't stuk zelf dank-
baar, als voor de eerste waardige en respec-
tabele uiting der antipathie die mijn werk,
vooral onder de jongeren, schijnt teweegge-

bracht te hebben, en waarvan mij tot nog toe slechts op onvoldoende wijze kennis is gegeven.

Van u mag ik dus zeker een wèl verstaan en een ruim opnemen der volgende opmerkingen verwachten.

Daar gij onder die jongeren verkeert, is u het bedoelde verschijnsel — de antipathie — zeker welbekend. Gij hebt zonder twijfel ook opgemerkt hoe de motieven die elk er voor zoekt, verschillen, en ge hebt getracht in uw stukje de eigenlijke beteekenis ervan saamvattend te formuleeren. Maar het is u toch niet gelukt mij den bevredigenden indruk te geven dat het nu gezegd is. Het staat nog altijd meer achter uw woorden dan er in.

Na al het ondervondene, doet mij zeer weldadig aan, de met uw afkeuring samengaande ruimte van appreciatie. Voor u is maar weinig, zooals voor zooveel anderen, prijzers en lakers, blind-en-dood-verloren gegaan. Maar toch essentiele dingen zijn u ontsnapt, en het is mij een bewijs van uw verdienste dat dit, in een zoo kort stukje, bijna nauwkeurig uitkomt. Uw eigen woorden concentreeren zich er op en maken gemakkelijk antwoord en begrip.

Vooreerst dit : het woord filosofie, naar de gewone kracht van dezen term, onderstelt een *theorie*. Nu is er in mijn Boek geen theorie. Er is slechts beelding van sentimenten. Men kan nu hierbij wel van wijsgeerige

fentimenten spreken, aanduidend dat zij naderen tot die welke de wijsbegeerte betheoretifeert. Maar men kan ze niet beoordeelen zooals men een wijsgeerig betoog zou doen. Er is geen kwestie van logisch of onlogisch, maar slechts van schoon of leelijk, al of niet wèl gebeeld. De samenhang van 't geheel is niet een redekunstige, maar een artistiek-harmonische.

Nu hebt gij wel niet getracht, zooals sommige booze en dwaze menchen deden, onlogische dingen aan te toonen, maar gij gebruikt niettemin uitdrukkingen als : *resultante* van filosofische *beschouwingen* — iets *eindelijk bereikts* waarmee men *alleen rekening behoeft te houden*, — uitdrukkingen die eene voor dit werk geheel inadequate gezindheid aantoonen. Er is niets in wat de resultante kan heeten van de rest, of wat iets anders overbodig maakt. Eenvoudig omdat het de *beelding* is van een *groei*, de fixatie in onbewegelijke taal van wat leefde en bewoog, de projectie in het onmiddelijke van wat in opvolging van tijd bestond.

Ook uw wijze van citeeren toont de bedoelde ongewenschte gezindheid. Gij citeert zooals men alleen een betoog citeeren mag, met kleine veranderingen van constructie, tusschenvoeging van een substantief waar in 't origineel het voornaamwoord stond, zelfs met een onjuist woord (« groot « i. p. v. « snood ») en met een andere achterelkaarvolging. Dit nu hinderde mij, eerlijk gezegd, geducht, en verlamde voor mij de kracht der zinnen ten eenenmale. Daar ik in u genoeg bemerk het respect dat elk fijnvoelend man voor het eerlijk werk van een kunstenaar heeft, kan ik dit alleen aan misverstand toeschrijven. Met een vers zoudt ge 't stellig niet hebben gedaan. Welnu, wijsgeerig of niet, tegen de geringste misvorming is dit werk evenmin bestand als een vers.

Maar uw onbetwift recht is het, een der uitgedrukte sentimenten, zooals gij doet, te vergelijken met een overeenkomstig sentiment bij Zola, en te zeggen : dit laatste is mooier. Maar hierbij nu mis ik voldoende aanduiding van uw kant dat gij dat speciale waardoor die sentimenten zich onderscheiden hebt gevoeld.

Het is niet onnatuurlijk dat ik thans vervolgd word met de namen van juift die fchrijvers die ik vond dat mij te weinig gaven in plaats van te veel, — maar het is niet heel overtuigend voor mij.

Zou ik de fchoonheid van datgene niet begrijpen wat Zola wil uitdrukken in die woorden uit: « la Faute de l'abbé Mouret » ?

Zou ik niet kennen het oude beeld van 't menschenleven dat is God's zijn en de paring die is de fcheppings-daad daarin ?

Of ik, maar die fchoonheid is mij hier niet diep en compact genoeg gezegd, en dat beeld is mij hier niet verheven genoeg gedacht.

Ziet gij niet dat Zola's woorden oppervlakkig zijn? Het fentiment is daar bedacht in de meefleping der fituatie, het deed daar goed als een glans-toetfje in 't boek. Het is niet een fterke concentratie van gevoelde wijfheid, een machtig harmonifeerend famenpakken en in woorden tot onbeveeglijkheid fperrend al het denkbaar gevoelde met vafte greep. Er zit de kleine vreugde in van een vondft, zooals de romanfchrijver ze beleeft, die zich personifieert met zijn figuren en zich verwondert over de fraaie dingen die hij vinden moet. Het is bedenkfel. Is dat groote vreugde, die gelegenheid heeft zich te verheugen over het « trouver logiquement pas à pas » ? Dat is de verheugenis van vóór de fchrijftafel, over een verraffende gedachtevondft, geen heilige emotie.

En wij weten allen wel dat Zola de groote wijfheid niet waarlijk machtig is die hij daar te kennen geeft. Waar is in zijn werken de fereniteit die alleen harmonieeren kan met de hier betuigde volmaakte onfchuld ? Onfchuld die chriften noch heiden gekend heeft, die alleen in Eden was voor den val, en die ook in zijn Paradou niet blijven mocht? Sprak hij niet van « la faute » ?

Zal Zola het zijn die ons Paulus en Auguftinus doet vergeten ? Zijn het zijn donkere, zware, moeie boeken, waarvoor het donkere en geheimvolle dogma der kerk, van 't vleefch, in licht en ijlheid zal opgaan ?

Het door Zola gezegde is een waarheid, maar een onvolledige. De

uitdrukking van Paulus dat « het bedenken des vleefches is vijandschap tegen God » is evenzeer een waarheid. Eer gij nu iemand « inferieur » moogt noemen aan eene wijsheid, moet gij zeker weten dat hij die wijsheid niet heeft kunnen bereiken. Want wie zegt u, dat hij niet, deze wijsheid kennende, ze uit vrije keuze voorbijgaat omdat ze hem niet volledig fchijnt, en hij eene nog diepere zocht waaraan gijzelf inferieur zijt? Nooit heeft een dergelijke verklaring kracht, als men niet met meesterschap naaft elkander weet te ftellen de dingen die men meet en weegt.

De periode van Zola is een zeer fraaie periode, maar een roman-zin. Het is geen poefie. Hem, in wien het fentiment fterk en levend is, geeft ze geen bevrediging. Veel fchooner is de taalbeelding er van in « the Revolt of Islam », Canto sixth, XXXV, XXXVI en XXXVII, — of nog fchooner, want fijner, in « Mei » pag. 145 en 146, beginnende :

« Toen wordt het fchemering en avondgroen ».

Hierbij is Zola plat en grof, want hij fpreekt in een gewoon redeneerend auteurs-idioom over veel te gewijde dingen. En mij wordt dit voorgehouden om tegen óp te zien !

Ik houd niet van uitleg geven en ik drink al zooveel bitter misverftand dat ik het bijna niet meer proef. Twee aanwijzingen mogen volftaan :

1° De toon, de ftemming, de ideëenkleur van het eerfte hoofdfuk van den zevenden dag, drukt uit de verheerlijking van de daad, er na. Elk andere wijze fcheen mij grof. Wat de lieden zoo vaag noemen was mij met het oog op de dingen zelf, nog te hard, te fcherp.

2° Het woord « offer » is het eenige woord dat kon uitdrukken ons *weten*, dat wij hartftocht zijn, maar God niet.

Nu uw laafte opmerkingen. Deze raken aan het eigenlijke wezen der verbittering en ergernis die mijn werk gewekt heeft. Dit vond ik bij anderen terug, maar niet zoo bezadigd uitgedrukt.

Mijn werk is niet meer dogma dan een fchilderij of ftandbeeld het is. Mijn hoovaardij is niet grooter dan die van alle dichters, mijn prediken is het

prediken van elk lyrisch poëet. Het schijnt alles zoo anders omdat ik andere stemmingen beeld, dan onze tijd, die zeer dogmatisch is, gedooft. Ik deed *wat mij 't natuurlijkst was*, en in waarheid niet anders dan elk artiest : beelden en geven wat hij 't beste heeft.

Waarom ergert nu mijn verkondigen de jongeren zoozeer, terwijl zij van anderen trots en echte zelfverheffing verdroegen in een mate waarin die zeker bij mij niet gevonden wordt?

De redenen zijn gecompliceerd, maar één er van schuilt in uw woorden, dat ik niet sprak voor « goed geweten sympathieken ».

Uw betoog met den breeden aanhef wordt maar slecht gefchraagd door dat dunne tuffchenzinnetje aan 't eind. Als mijn publiek uit « goed geweten sympathieken » bestond, was het dan ongeschreven gebleven?

Is het u niet opgevallen dat het juist een essentieel deel van mijn religie is, geen onderscheid te maken tuffchen « goed geweten sympathieken » en ongeweten antipatieken?

Noemt ge dat orthodoxie? Integendeel, het is ketterij. Het gevoel van ergernis tegen mij is verwant aan dat der ketterjagers, aan dat van 't schrikbewind. Ik was altijd een « suspecte » in de revolutie, ik heulde met de *ci-devants*. Ik deed niet zoo ronduit mée aan de illusie dat de wereld vol laag canaille is met enkele, zeer enkele echte menschen, de artiesten, gefchaard om Nieuwe Gids en Mercure de France.

En gij hebt niet, zooals gij bedoeldet, *mijn* dogmatiek bewezen, maar de uwe. Want geen zoo kras dogma zult gij bij mij vinden als het uwe: dat praten over en verkondigen van een bepaald schoon — behalve met goed geweten sympathieken — pretentie is.

Dit is dogmatiek want het is gezag. Iets, geheel vreemd aan mijn woorden of gevoelens. Ik beeldde mijn eigen zelfdingen, — maar gij zoudt mij willen dwingen, alleen omdat gij dat zoo meent, niet te gehoorzamen aan dat wat ik in mij als 't beste erken.

Laat mij een woord van Walter Scott tegen u mogen gebruiken. Hij

zei het tegen zijn dochter en ik vraag voor het vaderlijk accent er van uwe verontschuldiging :

« When you have come to age, my dear, you will thank God *that everything which is supremely precious is common.* »

Met de meeste hoogachting,

Bussum, 15 juni 93

F. VAN EEDEN.

VAN
STRAKS

Van Nu en Straks,

Tijdschrift, zonder school-trekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — wordt door de eigenaars gedrukt op de persen van Al. Berqueman, in de Kartuizerffstraat, te Brussel.

Bestuur : Pachecofstraat, 81 (Brussel).

Inhoud van n^r V.

Buitentekst-plaat van CH. RICKETTS.

*Ornamentaties van GEORGE LEMMEN, THÉO VAN RYSELBERGHE,
HENRY VAN DE VELDE, GEORGE MORREN.*

van ANDRÉ JOLLES :	Reges Tres.
van HENRI BOREL :	Sonnetten.
van VICTOR DE MEYERE :	Menschen. Zielsvlucht.
van J. D. BIERENS DE HAAN :	Ave Anima.
van VICTOR LIEBER :	Eenig gekapt stroo over ontwikkelde lui.

REGES TRES

DRAMATIS PERSONAE.

Caspar, Tharsis Rex.
Balthasar, Sabae Rex.
Melchior, Arabum Rex.
Michaël Archangelus.
Puella Regia.

Jan Veth, pictori et poëtae
verae virginitatis maxima
cum affectione dedicatum.

(Tres in rupe morituri reges sapientes confedunt. Nondum sol ortum est.
Ubique diluculum morosum albidens.

Caspar florem roseum manu tenet, in fronte topazium gerit, Balthasar
florem gilvum cum saphiro, Melchior florem purpureum cum adamante.
Silentium fatis longum. Tandem Caspar dicet : Nox finitur...)

CASPAR.

*De nacht eindt,
tot de zwarte bron gaan wij.*

MELCHIOR.

*De vader zal ons bij de handen
nemen en langs altaren leiden ;
vriendelijke kaarsen
druppen
stille zaligheid-vlammekens
op onze lippen.*

BALTHASAR.

*Uw handjes willen we
nog eenmaal kussen.*

CASPAR.

*Nu komt de zon,
Als toen de klinkende ster,
Als toen
Gaan we tot het kind.*

OMNES.

Tharfis, Saba, Arabië !

CASPAR.

De ster kwam.

*Zie, ik heb mij aangedaan
in mijn doorweven*

Samaar.

Weet zij wat de randletters zeiden ?

« Wonder is geel » en

« de leeuw heeft een vlam gekust. »

Met zeven kemelen die op mijn stem kwamen

Geleid van zeven pauwen,

goud was pantser

mijner slaven.

Bij het ter aarde buigen

Schoven ze

zacht van muziek.

En vreeslijk waren de vrouwen

met ravenhaar,

want ze spraken niet,

maar als ze met witte handen het haar grepen

vlogen ze op, hoog weg.

Boven bazuinde de ster.

BALTHASAR.

In de schatkamern van Balkis

deed ik mij aan

met mijn erfdeel.

Veel vogelen vlogen vooruit bij drieën,

*verbonden met harpefnaren
die trilden in de lucht.
Veel knechten met raadsfelen in de schilden,
en dertig zilveren vrouwen
die reuken ademden
van het rijke land
Saba,
en in hun kus bedwelming brachten
tot bleeke droomen.
Boven bazuinde de ster.*

MELCHIOR.

*Donker is mijn land,
zwart deed ik mij aan,
met tachtig zwarte hengsten,
lichtend van oogen in den nacht,
met mij een honderdjarige
slaaf, die kende
wijsheid van edelsteenen en planten ;
en wrange murre
in looden vaten
droegen de acht-sprekende runderen
gladvachtig, die kwaaluitdrijvende
melk gaven.
Boven bazuinde de ster.*

OMNES.

*Wij zagen ons
tot een vijgenboom*

CASPAR.

*De kruin bloesemde
en droeg vrucht.*

BALTHASAR.

*Aan den voet
kolkten drie bronnen.*

MELCHIOR.

*Ivoorblank
was de flam.*

CASPAR.

Herodes ! waar is de koning ?

BALTHASAR.

Herodes ! wij wachten.

MELCHIOR.

Herodes ! waar is het kind ?

CASPAR.

Maar zijn stem sprak : Ik ben de koning.

BALTHASAR.

Het kind waarheen sterren stralen.

MELCHIOR.

Herodes ! wij wachten.

CASPAR.

Het kind waarheen wijzen bidden.

BALTHASAR.

*Hij zeide : Niet hier, maar wijs mij
dat ik meê aanbidde.*

OMNES.

Herodes ! wij wachten.

MELCHIOR.

*Bloed zag hij in den nacht
bloed straalden de sterren,
in bloed wurgt, Herodes.*

CASPAR.

De weg is wit naar Bethlehem.

BALTHASAR.

*Kinderzielennevelden in processien,
als stralen tot het ster-midden.*

MELCHIOR.

*Op de heuvelen rond Bethlehem
stonden wij.*

*Witte koningsmantel
in uw midden is een teeken :
het is het Woord,
het is de Zoon,
het is God!*

CASPAR.

*David! ik zag u waren langs
de heuvelen.*

*Hebt ge de luchten gekust
van den stal rijzend?*

BALTHASAR.

*De ster heeft aarde en zee gedekt
en geluid en licht.*

OMNES.

*Aangebeden en geöfferd
hebben wij
gaven der landen
Tharses, Saba, Arabië.*

CASPAR.

*Goud is mijn offer :
Goud wijl ge vorst zijt.
Over menschen zult ge heerschen, vorst,
in liefde, verzoening, genade,
treurend over afvalligen, een vorst
kastijdend in goedheid.*

BALTHASAR.

*Wierook is mijn offer :
Wierook wijl ge god zijt,
Gods eenig geboren zoon, god in waarheid,
één met den vader,
Wonder der Eeuwen!*

MELCHIOR.

*Murre is mijn offer :
Murre wijl ge mensch zijt,
Spot uw purperen mantel, doornen uw kroon,
God aan het kruis,
lijdend mensch.*

(Silentium fatis longum)

CASPAR.

*Hoe milde het kind lacht,
Moeder gelijk!
Zie de bloemen van zijn voetjes
in mijn handen.*

BALTHASAR.

*In mijn baard handjes gedartel,
Moederke lacht tot het kind,
Vader dankt.*

MELCHIOR.

*Stil is de hut,
ezel en os slapen,
en in den hoek neuriën herderen na
het lied dat hen riep,
gemmen-tros uit heilige monden.*

OMNES.

*Heer! erbarm u om
Goud, wierook en murre,
drieëenheid van gaven
tot hem gebracht.*

CASPAR.

*Laat uw adem gaan over ons,
blank als uit den kindermond.*

BALTHASAR.

Laat ons gaan als zacht gelach.

MELCHIOR.

Heer ! verlos ons in den klank uwer stem.

OMNES.

*Tot de zwarte bron gaan wij :
het Licht komt.*

(Tum veniet Puella Regia placide cantans)

PUELLA REGIA.

*Een prinses spon in den tuin,
Marioline en blaauwe lavendel.*

De tulpen zeiden :

Mijn lief is wijn.

De rozen zeiden :

Mijn lief is mijn.

De lelies zwegen :

Liefde is pijn,

Blauwe lavendel en mariolijn.

Gegroet, oude koningen !

REGES TRES.

Gegroet, koningskind !

PUELLA REGIA.

Zaagt ge mijn paradijsvogel ?

De wind nam hem.

*Hoog was zijn staart als
een gouden pluimbal.*

Zaagt ge hem ?

REGES TRES.

*Het licht dat u brengt
voert ons heen.*

PUELLA REGIA.

Gaat ge heen, geeft gij mij uw bloemen ?

*Tum Caspar florem roseum
puellae tradens dicet :*

Kind !

*Eenmaal zag ik een sphinx in zee,
oplachend tegen den Hemel,
een kroon, van arenden omving
zijn hoofd, zijn mondhoeken bliezen
bliksem op.*

*Weg ebde de zee,
en ik zag zijn klauwen als zeilsteen
aantrekken met geweld
wijn zochden de borsten.
Maar op spoot uit zijn schedel een bron,
langzaam grooter opfonteinend
met zwaren straal.*

*En ik omfande die in liefde en werd
opgevoerd in de welriekende tonen
van rein water.*

In mijn hand was de roode bloem.

PUELLA REGIA.

*Een nonne bidt bij 't bekaarst altaar,
Marioline en blauwe lavendel.*

Maria zeide :
Mijn bloed is rein.
Jefus zeide :
Mijn bloed is wijn.
Jefus, Maria,
Uw wonden pijn,
Blauwe lavendel en mariolijn.

*Tum Balthazar florem gilvum
puellae tradens dicet :*

*Zwart en goud is uit het roodgegloeid ei
de vogel Phœnix; de wouddieren
aanbidden dezen
honderd jaren,
en uit de wonderbekkens besproeit hij het woud.
Langs hem ben ik gegaan,
hem noemend Phœnix! Phœnix!
Tranen rijker dan wonderwateren
hebben zijn gloeioogen gefchreid,
hij grootſte onder vogelen,
eeuwige Phœnix.
En zijn lied was van het onbereikbare,
en zijn wil was verandering.
Weêr gloeide rood het ei, en herboren
in zwart en goud
bleef hij ſchreiend, grootſte onder vogelen,
eeuwige Phœnix.
De grond vruchtig van zijn tranen telde
de geele bloem.*

PUELLA REGIA.

*Ik heb in den barren nacht gedood,
Marioline en blaauwe lavendel.*

*Mijn tranen zeiden
Van groen venijn;
Mijn ziele zeide
Van niet meer zijn.
Mij brandde alles
Van nachtepijn,
Blaauwe lavendel en mariolijn.*

*Tum Melchior florem purpureum
puellae tradens dicet :*

*In den nacht-hemel zag ik twee oogen als werelden,
het waren toornen van licht, het waren stierhorens van vuur,
beheerend door zien,
dwingend als magiër-oogen.*

*Op aarde kromden zich
paarse vrouwen onder helgeele mannen,
in bergsprongen tusschen rotstorens:
eene was kleurend als de regenboog,
eene als de opaal,
en achter was licht als
door zeedieren geschenen.*

*In den nacht zwartten de oogenballen,
doorgrauwend tot zwart,
was alles gedonkerd.*

*Maar in het al-zwart waren nog de oogen als werelden,
toornen van licht, stierhorens van vuur.
Toen heb ik de purperen bloem geplukt.*

PUELLA REGIA.

Gegroet, oude Koningen!

REGES TRES.

Gegroet, Koningfkind!

*Tum Puella Regia lacrimabit
et genua flectens dicet :*

Zwaar zijn mijn bloemen!

MICHAEL ARCHANGELUS.

Jefus, mijn gouden bloemeke!

*De witte weg naar Bethlehem
was een tuin*

*Was niet Maria een palm,
en was niet Jofef een laurier,
en de herders het omrandend fterremos ?*

*Toen zijn gegroeid
de geele, de roode, de purperen bloem.
Maar gij zijt de gouden.*

*Ruft, kindje,
de Vader is groot.*

*Bloemen rij,
want uw voorhoofd is de lelie,
en de borften uwer moeder
die een myftieke roos is
zijn groothartige afters,
en uw handjes zijn klimmende windekelken,*

*terwijl de paarfe hagerank uwer oogen
glanst boven het wondere standelkruid
van uw mond.*

*David heeft uw geuren gekust
die om zijn harp rankten.*

*Rust, kind,
tot het gaande Leven.*

*Rust allen
na het bewogen einde.*

*De Vader is groot.
Ziet hoe roodvurige vlammen
langs den zwarten berg
den blank-vluchtigen omstuwen.*

CASPAR.

Waar is de koning ?

BALTHASAR.

Pilatus ! Pilatus !

MELCHIOR.

Waar is de God ?

CASPAR.

Wij hoorden u roepen : Ziet den Mensch.

BALTHASAR.

Hebt gij hem aangebeden ?

MELCHIOR.

Pilatus ! Pilatus !

CASPAR.

Hebt gij hem eere bewezen ?

BALTHASAR.

*Gefchreven is : Deze is de Nazarener Jesus,
koning der Joden.*

OMNES.

Pilatus ! Pilatus !

MELCHIOR.

*Geen water zal uw handen wasschen,
geen water ter wereld,
geen bloed zal uw ziel wasschen.*

CASPAR.

Zwart is de dag ter calvarie !

BALTHASAR.

*Hoor ! aarde split,
Nederig buigt Noordsch eikgeboomt,
zwaargewortelde Oosterceders.*

MELCHIOR.

*Maar een boom staat recht,
en het trotsche voorhang scheurt weg :
voor allen is het Heilige der Heiligen.*

CASPAR.

*Wij schouwen op en herkennen
ons offer in het zijne.
Goud is zijn lichaam nu.*

BALTHASAR.

Wierook is zijn geest.

MELCHIOR.

Murre is zijn lijden.

REGES TRES.

Uit zijn zijde zijn drie bloemen gebloeid.

PUELLA REGIA.

*Zwaar zijn mijn bloemen!
Slangend omkronken mij
zwaar hun geuren,
ffelt omwijken zij mijn oogen,
aan mij ontzuigen hun stelen voedsel.
Zwaar zijn mijn bloemen!*

Tum Michael Archangelus
manum in frontem puellae
ponens dicet :

*Langs drie ladderren
heeft een kind den toren beklommen.
En neêrziend zijn onbegaanbaar terug de wegen,
plooiën zich dan niet,
opluikend als de Maria lelie
vleugelen.*

REGES TRES.

*Herrezen God!
God van Genade!
Bron van Licht!*

Sol oritur.

25 Mei 1893.

ANDRÉ JOLLES.

*De zee is ruischende, ruischende in den nacht,
Donkre ademen, sombere rythmen zacht,
Bange deiningen, droef, en ver bevende;
Boven 't vage licht in droom zwevende.*

*Rusteloos ruischen de deiningen, eind'loos rein,
Samen fidderen de bevende klanken;
Golven gebaren snikkende, de blanke,
Biddende omhoog, om in 't licht te zijn.*

*Zóó, met deiningen eind'loos van droeve baren,
Komt in dit donker leven aangevaren*

*Mijn ziel, die is droefruischende in den nacht,
Dien nacht, om haar reinkuische licht gebracht,*

*Zóó opsnikkende, biddende droef uit
Om Licht, met zacht, donkerruischend geluid.*

*Zoo zacht, zoo zachtruischende als een stroom,
Rein, en zoo klaar, en zoo kalm-spiegelend...
Puur als blanke wateren, en wiegelend
Meêdeinend Licht, als een bevende droom...*

*Zoo kuisch en tevreê, zoo welgebeden vroom,
Ons Leven in Liefde, mijn ziel spiegelend
Háár ziel, en zóó zacht wiegelend
Omhoog, dat het Eeuwige Godflicht koom'...*

*Maar zoo onbewust nog, zoo peinzend, met vragen :
Wáár zal de reine stroom eenmaal verkwijnen,
Wáár zal mijn droom in 't Eindeloos verdwijnen ?*

*Rusteloos ruischende, naar horizon,
Als deinende zee naar de reine zon,
Mijn Ziel droomend naar 't verre Lichte-dagen...*

HENRI BOREL..

MENSCHEN.

*Naar dien vergevingsdag die nooit verscheen,
gaan zij in 't pijnlijk gloren van hun droomen.
Het noodlot heeft hun hoop de hand genomen,
en 't hopen stil vergaat in droef geweest.*

*Hun ziel heeft nooit een blijen zang vernomen,
en 't wee staat in hun mensch-zijn diep gefnêen;
ontheiligd is hun geest van 't moede komen,
van 't machtloos vliên, door 't ruim van hun verlêen.*

*En nu, na al de rampen die hen snoeren,
nog grijpen zij naar 't sneeuwig-wit Geluk,
die hooge rots in hun meêwarig lot.*

*Eén wensch in 't lage leven dat zij voeren :
« o Willen, plechtig, gaan door 't levensjuk,
om, met hun ziel, zich te ankren aan hun God ! »*

ZIELSZUCHT.

*o Vluchten naar den verren gang der tijden,
het leven rukken uit zijn aardsche banden,
het vol van liefde aan zijnen schepper wijden
en op het altaar van zijn God verbranden.*

*Uw dagen, kind, deed heel mijn zijn ontwijden,
toen 'k opleefde in het maagd-zijn uwer handen ;
mijn Schoonheid, kind, die in uw weelde blijdde,
moest ik, voor u, in de eindloosheid verpanden !*

*Want kon 'k in 't Hooge schittren op mijn wegen,
zoolang de wereld-mensch in mij moest leven,
en 't hoofd deed neigen naar dees droevige aarde ?*

*En waarom heeft uw liefde niet gezwegen,
toen mij uw woord niet meer den glans kon geven,
dien ik, tot diadeem, op 't hoofd vergaarde ?*

VICTOR DE MEYERE.

Ave Anima.

(Secunda ordo visionis).

*Bov'e aardfche vreezen, o superieure
Verwonderingen eener Vrouweziel,
Toen dit menigerlei levens-gebeuren,
Opgaen, neêrgaen, gewentel en gewiel
Van dingen en gedachten, lichte' en kleuren,
Voor haar gezicht als een oud kleed verviel.*

*Toen ging z' in gangen harer binnen-oogen,
In lanen van gestalten staanden en stil
Voor z' ingebouwen, torens hooggetogen,
Meer-breedten vreezende voor wind-geril ;
Stadmuren stonden met verbaafden wil,
Vreemd-vragend zien zon-bloemen naar haar oogen.*

*Groot staren hare blikken in het wijde
Raadsel-verschijnen van dit Wereld-heel,
Met tranen-weenen daar àl was verscheiden
Schijn-wezen schoon van vroeger aard-tooneel;
Zoo wordt zij nu met dit mysterie-veel
Verwant door wonder-starend oog-verwijden.*

*Bloem-geesten nemen haar in zuster-rijen,
Om deze ziele-liefde éénzaam groot,
En zeer inwendig wonderlijk verblijen
En om haar weemoed en haar oogen rood,
Nu zij met bloemgedaante' als speelgenoot
Wel tweeling-zuster-teerlijk wil vermeien.*

*Mede bloem-bloeiend zingt zij bloeme-talen
Van zonbloem groot, renonkel, dahlia,
Vlam van klaprozen, leliën van dalen,
Toortsbloemen, anemoon en fuchsia.
En waar zij wandelt zien haar alle na,
Meenend dat Hemel-kind is komen dalen.*

*En hoog geheven wijze denneboomen
Bewegen met diep-zinnend hoofd-gebaar,
En langzaam wuivend als ontwaakte droomen,
Verbazen heen en weder met elkaar,
Om 't ziele-schoon van deze vrouw vernomen,
Verwondren heilig en beminnen haar.*

*En vogelijns zinge' om de Vrouw-beminde
En lieven om haar wezen zilver-rein
Van wie z' op aarde geene zuster vinden ;
Goudblonde kevers maken feest-festijn
Om haar straal-hart, en door bosch-loover heen,
Naderen spiedend schuchter-schichte hinden.*

*En vlugge beken vluchtend door de velden,
En licht-verstralende als zilverlint
In open velden jubelend vermelden
Den roem van haar groot harte welgezind ;
Veel regen-spreidende fonteinen welden
Voorbij de voeten van het Menschekind.*

*Wondere, zij verwonderd' in dit Leven
Van wereld-dinge' en zielen onderling
Vermengd, in haar Hart-kerk is nagebleven
Wereld-Liefde, die is Verwondering.
Is niet de Taal-leer waarmêe openging
Het Aard-Mysterie zóó in haar geschreven :*

Wereld-Liefde, die is Verwondering ?

*Supreme Vrouw-ziel die hebt al omvangen
In uw armen-omhelzing wereld-wijd,
Stil Vrouwehart luid-vol met veel gezangen
En in dien éénen Taal-zang ingewijd !
Gij bevende van Liefd' en Licht-verlangen,
Supreme Vrouweziel gebenedijd !*

J. D. BIERENS DE HAAN.

ENIG GEKAPT STROO OVER DE ONTWIKKELDE LUI. — Ontwikkelde menschen, voor u wil ik heden wat schrijven. Het is waarachtig geen edel werk maar uw zaagie van de « genietbare » literatuur wordt farrend ; we ontmoeten nu overal, langs de kolommen van ons bladen, om alle hoeken van ons tijdschriften, uw wijs gelaat, — en uw verwaand getruut, uw foliede onwetendheid, uw joviale

bekrompenheid worden te luidruchtig. Daarom deze moedwillige gedachtetjes.

De ontwikkelde menschen zijn het allerverst afgelegen van de Kunst. Zij hebben niets gemeens met de Kunst.

We leven onder zoo'n oceaen van leugen, dat we haast de leugens voor waarheid houden. Als ontwikkelde lui hunnen mond openen, onttollen daaruit lange linten van leugens of afgeleefde maffe waarheden. Zij hebben al den poefpas van den modernen geeft opgeraapt. Zij zijn de veelwetende pontifices, zeker en geruist vastgeankerd in de maatschappij van nu, de snullig en tevreden glimlachende mufflissten, die natuurlijk, *organisch*, leven in wat Flaubert eens noemde « la charognerie contemporaine ». De leugens hebben onder u gewoond, ontwikkelde menschen : gij zijt niet vrij ; gij zijt de vleefchgeworden Leugen. Gij hebt niets te maken met Kunst. Die monfterachtige ketterij : het officiëel onderwijs (programmas, wet, plak, enz.) heeft die onderwijzerszieltjes voortgebracht ; het onderwijs heeft de perfonaliteit verwurgd, al het jonge dat op eigen beenen loopt overrompeld. het eigen-geziene en eigen-gevoelde, al het levend-gedachte dat opbot in een kindergeest verpletterd (want een waarheid is noodlottig een opstand in onzen tijd). En de ontwikkelde menschen zijn wijs, want zij kennen het myfterie niet meer. Cultuurmenschen, dit zou 'k u in de ooren willen knoopen, en in het brein willen spijkeren : gij zijt de

rationalistische hoogepriesters der makke mediocratie, die zich het recht gelooven over alles te spreken zonder iets grondig te kennen. Gij hebt noties van een heeleboel dingen, maar het Eénige dat ge moest weten weet ge niet meer. Dat heeft u verwijderd van de Kunst. Gij hebt niets te maken met de Kunst.

Zij hebben steeds den mond vol met woorden als Waarheid, Natuur, Natuurlijkheid, en wat weet ik al. Lieve God! zij zijn wel de onnatuurlijkste voorbrenghelen van het Groot Abfurde. In hun geeft groeien al de vieze kromme knollige woekerplanten der conventies, de malsche en vetvleezige cactussen der gemeenerede-waarheden, de gore en garstig-riekende zwammen der clichés; uit de melaatsche en vochtige funguskorst der dogmata, kruipen de ontelbare leugens omvangen en omrankt door het viltkruid der formules. En overal flingeren rond de lianen der gemeenplaatsen, en ziehier eindelijk, sponsachtig, wrattig, knobbelig, loodfbleek, stinkend, netelig en puistig, het geflacht der ontelbare en veelvoudige vooroordeelen.

In hen is het *natuurlijk* Gevoel dood, zij hebben den zin verloren van het Ware. Voor hen is het Ware: het aangenomene, de conventie, — en slechts dat is natuurlijk, waaraan zij gewoon zijn.

Het verkrachten der overlevering is een heiligchennis. Als zij iets ongewoons zien, dan lachen ze. Poovere fullen!

Wat zij kunst noemen is het allerblindste realisme, of — als ze zéér ontwikkeld zijn — de artisterij der aanwoekerende dilettanti en decadenten. Wie nog puur ziet met kinderoogen, en de fijnste, grondigste gevoelens weergeeft rechtstreeks en natuurlijk, wie in den volsten zin van 't woord een Mensch is, die blijft een apocalupfis.

Het is juist omdat wij een natuurlijke, ware, frisch-gezonde Kunst willen dat wij u herhalen, o ontwikkelde bruten: gij hebt niets te maken met de Kunst. Er bestaat een slag van ontwikkelde menschen — de gevaarlijkste! — die steeds toegevend meêloopen, en zij sukkelde de voorhoede achterna van al wie hardnekkig strijden willen om de levende Kunst (die houding komt

foms overeen met tamelijk utilitaire begrippen). Die, toonen een genegenheid voor het « moderne », vinden het buitengewone « intereffant » ; ja, van tijd tot tijd zelfs gelooven ze dat het hun plicht is, geestdriftig te schijnen. Maar dan is 't als een oud karkafachtig huurkoetspaard dat — herinnering aan friffche en vlugge jeugd ! — dartellufltig den wind opsnuift (van waar komt hij ?) en vooruit hofseboft en tien meter verder blijft flilftaan, lendenlam en deerlijk hijgend.

Neen, wanneer ze zich eens laten meêfleuren, dan is hun geestdrift als een lucifertje dat dadelijk uitbrandt. En nooit zie ik in hen een meedogenloozen, onwrikbaren haat voor al het middelmatige. Zij fltaan oneindig ver van de Kunfl. Alles rond hen en in hen is middelmatig. Wij kennen de flutse boeken die ze aanprijzen, het fchandalig tooneel dat ze ophemelen. Zij zijn middelmatig in theorie en in praktijk, middelmatig in hun aesthetiek, walgelijk middelmatig in hun deugd en in hun weeke verdrietige ondeugd. Zij zijn groot noch voor het goede noch voor het kwade. En, wat zij ook mogen beweren, zij hebben geen eerbied voor de hooge Kunfl. Zij zijn vooral « badauds », die op de groote wegen der literatuur rondgapen. Ze meten met dezelfde maat Vondel en de December-revues der kleine schouwburgen. Gij, o ontwikkelden, eerbied voor de hooge Kunfl? Komt, bekent toch dat de kanaljerie der politiek u meer aanlokt. Gij leeft dagelijks dezelfde couranten als het gefpuis. Verwijdert u van de Kunfl.

Gij leeft in een *andere* wereld dan de Dichters, indien het wel leven mag heeten, het befltaan van wie niet verlangt maar het eeuwige. Gij hebt miffchien *geleefd* in een ver weleer, maar met iederen flond gaat ge wat meer dood. Uw woorden klinken een oogenblik in uw fchijnwereld, en daarna ? Wind blaaf door doode boomen, de takken bewegen en fchijnen te leven, éen ongenblik ; tallooze stappen gaan met verward geritfel door dorre blâren, en 't geluid flerft uit, en dan is alles weer vergeten.

Uw woorden ontmoeten nooit de woorden van de Dichters. Zij leven niet in het hooge, het eenige leven, zij zijn doode woorden ; en gij allen, gij

zijt dooden. Gij zijt de menigte waarvan Mallarmé eens zij : « Elle aura, dans tous les sens de la fureur, exaspéré sa médiocrité, sans jamais revenir à autre chose qu'à du néant central. » Gij zijt de zeggens van 't nuttelooze, de makers van Niet.

En voor u, o ontwikkelde lui, zou de kunstenaar moeten spreken ! Ziet, eerlijk gesproken : indien ik niet schreef een weinig voor mezelf, en ook om de Kunst in haar eigen, om het Schoone, het Opperste Geheim in zichzelf genomen, — indien ik niet schreef zooals anderen bidden, — dan zou 'k toch nog liever schrijven voor 't volk, de intuïtieve zielen, de barre breinen, de nederigen, de kinderen.

15 Januari 94.

VICTOR LIEBER.

EN
"STRAKS"

Van Nu en Straks

Tijdschrift, zonder school-trekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — wordt door de eigenaars gedrukt op de persen van Al. Berqueman, in de Kartuizerstraat, te Brussel.

Bestuur : Pachecofstraat, 81 (Brussel).

Inhoud van n^r VI-VII.

Buitentekst-plaat van JAN VETH.

*Ornamentaties van G. W. DIJSSELHOF, RICHARD BASELEER,
HENRY VAN DE VELDE, THÉO VAN RIJSSELBERGHE, GEORGE LEMMEN.*

- van ALBERT VERWEY :   Spaansche Reis.
- van PROSPER VAN LANGENDONCK : Herleving der Vlaamsche Poëzij.
Verzen.
- van GUST VERMEYLEN :   Een Morgen.
De Kunst in de vrije Gemeenschap.

Spaansche Reis

Aan Gerlof Van Vloten.

OPDRACHT.

Vriend die met vriendlijken geest en bescroomde
Vriendfchap mij meêtroonde in het moorsche land, —
Mij die blijde moderniteit, en brand
Van daagfchheid daagde die ik daaglijks droomde,
U die droom van 't vergane en moorsche doomde
Of *gij* poëet waart, die ge in fijnen band
Van zin en geest vingt, tot er ziel door froomde,
Stell'ger als mijne, naar poëten-trant
Eeuwiglijk vaag : — o wat stoomt hier ons beiden
't Leven in hart en oogen, onze beide
Zielen vormen het maar naar eigen beeld ; —
En wat zullen in onze eigene landen
Onze beelden wonderlijk gaan belanden,
Blozende in 't grijze daar de zon door speelt.

Malaga, 29 September '93.

Valencia

I

*De bloemen van Valencia : onder tenten
Ranken ze voor de witte huizen-rijen,
Rankende oprankende alsof handen glijen,
Armen vlijen, de bloesems, vrijen, blijen,
Eén bloem'ge lijst rondom het donkre en jente en
Wiegende meisje op slanke heup; en zijen
Lachen de zwarte in diamanten brand en
Kinderlijke oogen, en de maagdehanden,
Klein en volrond gebootst, hebben waranden
Van bloemen éene ontplukt voor mij, vreemdlanten.*

II

*En met een anjelier in 't knoopsgat, — geuren
Van weeldrer bloemen walmden in mijn haren,
Maar deze lieft me omdat nog liever waren
Handen in 't vaderland die deden beuren*

*Eéne mij daar toen 'k ging, — ben ik geschreden
Trappen op van de moorsche Longa : gleden
Palmen daar niet omhoog : steenen pilaren
Gekorven stam, en rankwaaierde blaren,
Vervlochten tot zij boven bogen waren;
En daalden arabesken uit die hoogte
Tot muren niet, figurend tot geboogde
Lijsten om ramen, die mij uitzicht gaven
Op Moorentuin daar frissche stralen laven
Donkere oranje en de breede agaven.*

III

*En vóór 't café daar marmeren tabletten
Fonklen van glazen zilverige orgeaden,
Die sierlijk leppen de Valenciaden,
Zomersch getooid, — komt, met gitaar aan
't Lint om den hals, in halfgesloten oogen
Schemer van rijker eeuw en kostbrer jaren,
Tokk'lend als toen, — en om hem heen vergaren
Refreinende monden, vrool'ken die letten
Op elk slot, het verliefd-sentimenteele —*

*Hoor 't teer' refrein! — of 't klucht'ge — happende keelen
Klak-klakken 't hem na : — dat straatkind, de romancen-
Zanger, mijn vriend, want ik ook draag de dansen
En maten van verloren vrool'ké tijden
Door 't stof van de steden die lachen blijde.*

IV

*O die meloenen etend onder palmen,
Uit één vrucht eet, drinkt, wafcht uw hande' erin,
En dán verstaat gratie en kindren-şin,
En in 't gebaar het koninklijke talmen : —*

*Hoe şiet ge op mij die 't hart vol van de galmen
Van 't klankbord dat het Leven heet, midde' in
Uw blijheid en uw hoogheid ſtom, bemin
Met oogge' alleen, die ſtil ſtaan als twee ſchalmen ?*

*Weet dat ik in mijn land, waar kleinen haten,
Heel lang şat krom over mijn leed gebogen :
Eerſt in uw şon groei ik weer recht en wil*

*Nu eerſt mijn trotsche Zelf weer groeien laten : —
Dan, u door trots verwant, şal ik mijn oogen
Zachten, en will'gen-in uw heldre gril.*

Alicante

I

AANKOMST.

*Gezonde paarden liepen in 't geleifel —
De wagen rolde zacht achter hen aan —
De maan maakte al 't stoffige huizen-grijzel
Wit en er spookte meenge sombre laan.
En oleanders bloeiden stil, gebogen
Tusschen het groen van veel-sprietige palmen,
En lachen klonk waar 't fonkelde in den kalmen
Maannacht van glas en zilver en blijde oogen
Voor 't weidsch café, — en door zuilige alleën
Van palmen die de stroeve kronen wuifden,
Domp-deinde, — en 't zwart want spon en zeilen luifden, —
Mastbosch en vloot, waarvan de lichten gleën
En deun ter kalme Mediterranëe.*

*Toen, van 't balkon, zag ik dien arm gestoken
Der palmenstad, die dragend steenen bogen,
De zee omvat die met haar leit gedoken
Onder 't gebergt van rots en blauwen hoogen.*

II

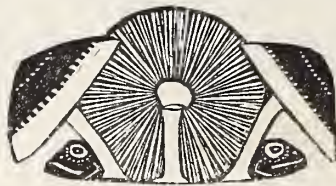
CAFÉ.

*De koele doorgang voor 't café is blijde
Met glazen, waterkrassen, en in kleuren
De carafons, die zomermenschen bij den
Bovensten hals optillen en de geuren
Slurpen die met den scheut in 't water glijden.
De wind van zee doet lat-en-zon-gordijnen, —
Die, half ontrold, in ongelijke lijnen
Kaderen die zee zelf, dier blauw aanglijden
Boegen opdraagt en brokken mast en dansend
Want en gul licht op witte zeilen glanzend, —
Het indolente van haar deining krijgen.
En palmen vullen, — op geschubde zuilen
En dadelzware gele troffen, tuilen
Van groen-zwaardig gevêert, zoo dat de verte,
Zonwit en blauw, vol wordt van haar ondadig
Wiegelen daar omhoog, — al 't verdre ruime;
En wuiven schaduw als met haar'ge pluimen
Op kar en muil aanrinklend overdadig.*

III

KUSTVAART.

*Om van een palmenkust in zee te varen,
En zien voor 't laatst één palm met flank gewiegel
Voor d'avondhemel staan, terwijl de spiegel
Van 't water 't rimplend koeltjen op doet klaren, —
Tot, als de kim rozen schemer verhulde,
Bollere wind 't zeil klappren deed en vulde,
En 'k zeilde onder de gouden konstellatie
Van uw geurigen nacht, en dan, mijn Spanje,
Als de ochtend daagt te naadren in de statie
Van boeg en baan, stad die de zon verguldde,
Veel volks gewuif en aanzwelling van galmen, —
Wenschte ik, — als Ruyter, stoerst kind van mijn natie,
Toen, staande op hooge en beeldhouwde kampanje,
Hij kwam en zag uw steden, bergen, palmen.*

Aguilas

*De rots in zee, daar 't slot op 't voorplein 't grauw
Verweerd blaζoen van Christenkoning draagt,
Beklimt bruine en barvoet'ge knaap, en nauw
Ziet hij me ontcijfren, of roept ongevraagd :*

*El Moro! — En daar venstrig puin steil schraagt
Brokklige rots uit zee die slonkrend blauw
Zwelt in de vert' : el Moro! — Tot de laagt
't Luik in 't terras toont en met recht en nauw*

*Met selgewelf, trap in de rots. Wij daar
Staande aan het water, zag mijn knaap alweer
El Moro, waar zijn roofschip landde, en schar*

*Christenflaven ontscheepte? of zag hij 'm, heer
Van 't omliggende land, gewend daarnaar,
Ziende op zijn flaven tusschen 't maïs neer?*

Malaga

Moderne tijd, die op donkre ruïnen

*Van kracht en trots richtte uw gestuukte steden,
Van glas en staal, broos, en waanwijs besneden
Naar 't strak geslacht dat lacht met u te dienen : —*

*Van valsch gesteente fonklen uw vitrinen,
Huisraad als 't kost, is roof van 't rijk verleden,
En 't werk dat vaard'ge en kunst'ge handen deden,
Doen uw domme en machinale machines.*

*Maar rond u, dansende om oude fonteinen,
Stort door bedding die droogde 't zelfde water,
Van berg naar zee, van zee naar berg gekomen, —*

*En voor zijn stroom zie 'k uw barakken stroomen,
Klein volk, als 't groote eens, vluchtend met geschater —
't Leven is één, al heeft het andre schijnen.*

Granada

I

VIZIOEN.

*Als 't Hart van Holland open bloeien zal
In 't open hart der bloedende Granaat,
Zal Vrede en Vreugde de bloedroode Daad
Hoog overbloeien die, drie eeuwen, ál
Holland doorschrijnde : duistere Alva zal
Stom staan, niet kwaad; blinkende Parma staat
Vorftlijk in reverentie; 't rond gelaat
Goëlijkt van Mondragon; en 't nijgt van tal
Blijde gezichten naar den Prins die zwijgt,
Maurits die Daad, Freêrik d'Oranjevreê,
En, Vorst van Trots, Burger van Deugd, m ij n Vriend
Barnevelt, die den Staat zoo statig dient,
Dat d' eenge Koning die als koning dëe,
Navarre, 'em 't hooge voorhoofd tegennijgt.*

STIERESPEL.

*De lucht was grijs en trok in 't blauwe : ronde
 Volten opklommen van moltonnen grijzen,
 Parelend : jonge stier, verbaasd den blonden
 Plooi-nek gestrekt, in korten sprong neemt hij zijn
 Loop. — Bonk! 't opgelapt rosje, omkantlend, bij zijn
 Geel-leeren heer rolt om, toont roode wonden : —
 Bonk! botte lans weert hem. En vlihdrend rijzen
 Pages als in 't ballet, trippen den grond en
 Tergen met doeken rood. — Trompetten : — tra! — de
 Dollere dans draait : reikende achter hoornen
 Punten ze omfranjed-kleurge kermispijlen —
 Hoera! — De espade : en stilstaand voor het toornen
 Diens moedelozen, plant die zonder ijlen
 De vlijm en 't kruis, — en dreuning splijt Granade.*

ALHAMBRA.

*Loopen arkaden lichter langs een vijver ?
Stroomt water klaarder over marmren zalen ?
Zag m' ooit door frisscher groen laantjes met stijver
En kiescher sier in arabesken dwalen ?
Hebben ooit handen met een preutscher ijver
En wissel kunst, wiskunst, weten vertalen
In stuc van lijnen, — en ooit vromer schrijver
Wijfheid van Koran met gedeegner halen, —
Zoodat 't Heelal der Dingen is begrepen
In spel van lijnen, en in spreuken, samen
In kleurge wanden, paarlend bij het dagen,
De Eenheid van 't Al verheerlijkend, geslepen
Kant, filigraankunst, teerste en luchtste ramen-
Omlijfing, 't Eeuwge dat geen hand kan vagen.*

IV

DROOMSTAD.

*De straten van Granada waar in 't donker
Gitaren gonzen en van 't lang gefluister
Van minnaars aan de traliën de duister
Nacht warm wordt, — gaan met graden naar 't geflonker
Van 't sterrebeeld. En op den top wat wonk er
Roode lantaarn van het Alhambra ? ruischte er
Weening uit roode muren ? of wel, huisde er
Moorenkoning nog eens en wat zoo klonk er,
Was 't het gespeel van alle zijn fonteinen —
Droppengeklater in de zilvren zalen —
Vrouwengepraat van die in kanten sjalen
Gehulde en parelen ? — De starren straalden
Klaarder dan ooit, ook kalmer, toen ik daalde
Naar de stad lêeg en de verlaten pleinen.*

Gibraltar

*Rijden de miffes door de straat op fiere
Genetten en met hagelwitte fronten —
Bewegen roode Britten zich langs bonten
Puien-rij, druk van borden en papiere
Reclames, daar elk huis een store is, ie're
Verdieping 'n office, daar het van den pronten
Soldaatstap klankt, en 't wachtwoord klinkt als ronde
De wacht lost, en een poort knarst op scharniere —
Daar 't zuidlijk lui'ren met één slag geweken
Is voor noordlijke kracht en drokte en orde,
En de stad dringt, een zon-blauwd Charing-Crofs? —
Vraag 't als 't kanonschot rolt en neergestrecken
Galm alle volte een kalme vest doet worden —
Dit is Gibraltar, blaakrende op zijn rots.*

Tanger

I

AVOND.

*Abdul Salaam de Hadji holde hijgend,
Zijn handen zwaar met onze reisbagage,
Door meen'ge smalle en kronklike passage,
Langs soms een Moor; — en wij die 'm volgden, zwijgend
Verwonderd, vonden ons op eenmaal stijgend
Hobblige straat in zon langs, door een rage
Van kraampjes, en steeds stijgende etalage
Van tulbandhoofden, burnoesschouders, nijgend
Op, neer, als golven, naar 't lijf, gaande op treden
Van straat, schokte, op en neer keilde in de wijde
Slobbrende burnoes; — maar wat zweeg ik blijde,
Toen wij, de poort door, 't marktplein opgetreden,
Op heuvellijn voor avondrood aan 't grazen,
De stille muilen zagen met verbazen.*

DERWISCHEN.

*Het is een dans van vanen — 't schrille pijpen
 Tergt — bom bom — sprong sprong — looden voeten slijpen
 Straat — zang lolt — bloed sproeit smoel — zwart-droplend zijpen
 Straaltjes op burnoes 't beest diens handen grijpen
 Bijtjes rinklend ting ting, die schedel strijpen
 Met klopje en snêe.*

*Een heil'ge : — zie omknipen
 Zijn knuist knods — heft hem hoog — laat laag neerbonken
 Op schêel hem — wêer! — die splijt : — door berstjes 't rijpe
 Bloed rilt — Allah! Allah! — Krampend omnipen
 Vingren 't log lood van wie pijn-, wellust-dronken,
 Worstlend met wijzren, 't kust, in knie gezonken
 Krimpt er omheen; — maar opspringt, duizlend; draaiend
 Boven 't hoofd martlaarsbijtje, 't stuk hoofd aaiend
 Met sneden meer, voordansend; — en weer luider
 Schrikt het gepijp, dolt dans, bonkt wild de bui der
 Wagglende beenen, en valt neer bij wijlen
 Lijk dat als lijk nog danste voor een wijle.*

Cadiz

*Staat haar krijtwitte en sierlijke façade
Niet gastvrij op het water? zijn de kleuren
Die 't wit en 't groen van haar balkons versleuren,
Is 't pronktapijt dat afhangt van de estrade
Die om den raadhuiSTOREN loopt — in fade
Goude-appelrand borduursel op azuren
Ruit, geel en bruin, Leeuw en Kasteel, de keur en
Roem van Spaansche standaarden, — een parade
Van stad in zon voor één, een feest-dag, gauw te
Gaan met dien dag? — Wie aan kwam zeilen over
De blauwe zee en aanstonds zal verlaten
Dit Cadiz, weet het niet, maar zal de flauwte
Van verre erinn'ring vrool'ken met getoover
Van zulk gevlag en vaandling op de straten.*

Sevilla

I

THEATER.

*Brand gas in 't zaaltje, geef voor weinig centen
Stoeltjes en bier, laat het tooneel verbeelden
Pleintjen of woonhuis, straatje of herberg, speel den
Daaglijkfchen doen van't volk daarin, fragmenten
Van kleurge klucht, warme' ernst, — vang op den jenten
Dans van de straat, deunen die nooit verveelden
't Zorgeloos oor, — laat dan voor 't laatst de weelden
Van landsdracht en 's volks kleurige gewenten
Staan op 't theater, nu dat ze in de straten
Schuilgaan in nieuwerwetsch kostuum en negen-
Tiendeeuwsche egaalheid en fatsoenlijk praten —
Dan zal 't tooneel een lachen en een zegen
Voor't volk zijn dat in blij kortstondig wanen
Zichzelf zal zien als hier de Sevillanen.*

MURILLO'S ANTONIO.

De cel is zwart daar uit klooster-arkaden
 Kalm licht geknielde Antonio beschijnt,
 Maar smalle schou'rs en bleek hoofd afgepijnd
 Van waken zoudén, schoon die oogen baden,
 Zwart zijn, zoo niet van 't zoete Jezus-kijnd
 De rozen voetjes licht gewolk betraden,
 Daar groote in reiken, kinderenglen baden
 Erin, en't straalt z i j n zilverig omljnd
 Voorhoofd, en vingren om in smeekgevouw.
 Zoodat er stijgt één blijdschap den heldonkren
 Vloer uit, en goud gewolk uit hemelblauw,
 Zoekende elkaar in rozé'en paarlen flonkren,
 In 't kinderlijfjes transparante branden,
 En 't menschenhoofd met opgeheven handen.

Erratum

20

AGUILAS, regel 4, lees :

Ziet hij 't me ontcijfren...

MANZANARES, regel 12 :

Dit 's 't eind Madrid...

Cordoba

I

MOSKEE.

*In de moskee daar marmren en porfieren
Pilaren lanen zijn, en lanen bogen,
Die bogen dragen, zoodat starende oogen
Licht zien van ver en licht vanboven zien,
Middel in dat zuilen-veld, daar Arabieren
Bogen naar 't Oosten, schuilt, schijnloos, omtogen
Van muren, kathedraal, en galmt door 't hooge
Koor zang van wie hun god met wierook vieren.
En wie 't geluid volgend daar komt, verwondert
Zich dat zoo trotsche kerk in moorschen tempel
Verloren staat, een klein en afgezonderd
Huisje in een steenen woud, — maar op den drempel
Van 't koor voelt hij dat zoo 't spaansch-christlijk heden
Verloren leeft in 't woud van 't moorsch verleden.*

II

OUDE STAD.

*De maan schijnt in de diepe stegen, door de
 Poortjes op pleintjes waar als op portalen
 Donkerder trap op mondt, langs hooge tralen
 Voor een breed raam, en donkert, nog de boorde
 Van een diep venster. Wie zijn voetstap hoorde
 Weerklinken en zijn schim in manestralen
 Zag glijden moest wel wanen dat zijn dwalen
 Was door de gangen van oud klooster, voor de
 Stralen van maan en starren open, zonder
 Bedaking, en van menschestappen eenzaam —
 En droomend voortgaand leek het hem groot wonder,
 Als hij licht zag voor venster, en gemeenzaam
 Gelach en praat hoorde, en zijn stap versnelde
 Hij en zag om of hem geen stap verzelde.*

Toledo

*De Taag sproeit zilver : de afgronddiepe kloof
Bewaakt vanhoog de klare en staatge maan —
En zwarte en glinstrige bergwanden staan
Stakkelig en steil, en uit hen als een roof-
Stad rijst Toledo. 't Schuim brult d'echo dooj
Om molenhuisjes in de diepte — er gaan
Glimmingen langs hun daakjes -- roerge baan
Vaal water streept smalle en lichtgele schoof
Lamplicht uit raampje. En rots met rots vereent
Brug daar de mensch vloer voor uit rots sneed, boog
Bouwde als een kerk. Ik, daarop staand, vernam
Nachtstilte en stroomdreun, zilveren nacht omhoog,
Zwarte in de diepte, en soms, 't scherp oor geleend,
Murmlen dat van de stad daarachter kwam.*

Madrid

I

PUERTA DEL SOL.

*Puerta del Sol, waarin de zon van boven
Blaakt en een stralenkrans van straten spreiden,
Wat draait en draaft en blinkt het om uw wijden
Vijver en zijn fontein, in de open hoven
Van elk verguld café, en voorgeschoven
Trottoir-vloer ! Hoe zwart lak en spangen rijden-
Ná 't glanzende gespan, en 't kleurge zijden.
Hoofddoek-gewemel in uw heeten oven
Branden doen Madrileñas ! Hoe het venten
Tiert van uw bladen, de uniformen rooden,
't Gesprek verfiert nu sprake is van een dooden
Gen'raal, en 't ruzietje met Marokkanen
Blaakt tot een krijg in 't brein dier Kastiljanen,
Dronken van zon, veel koffje, weinig centen.*

MANZANARES.

*Bleekblauwe herfst doet tusschen gele boomen
 Het witte waschgoed op de lijnen blauwen,
 Daar Manzanares' golfjes zich vergaauwen
 In breeder bedding smal gegeul en stroomen
 Luider nu regen viel. Hellende zoomen
 Heuveln den stroom, voorgrond bebouwd, en flauwen
 Blauw aan de kim; — en op haar neder schouwen
 Landweg en dorpig stadseind. Vroolijk komen
 En gaan voerlui en boeren met beladen
 Ezels, zweepklappende, op een sukkeldrafje,
 Of staan voor 'n herberg met luidruchtig joelen: —
 Dit is 't eind Madrid. Ik, langs zijn slijkge paden,
 Ga me in dit vriendlijk, vroolijk achterafje
 Weer de oude jeugd en de oude blijdschap voelen.*

ALBERT VERWEY

Herleving der Vlaamsche poëzij.

Over de Vlaamsche poëzij dezer eeuw is meer te zeggen dan in deze bladzijden mogelijk is. Ik moet mij dus bepalen bij een beknopt overzicht en enkele algemeene bemerkingsen, die ik eenvoudig en klaar wensch te schrijven. En 't komt me zoo niet heel en al onwaarschijnlijk voor, dat de tot hare « banale » uitdrukking herleidde algemeenheden, waarrond elke kunstbeweging wentelt, zouden verstaanbaar zijn voor den simpelen « gezonden » mensch, zoowel als voor den door en door bedreven filosofer.

Dit artikel zal geen stortvloed zijn van vermaledijdingen noch een uitpersing van venijn over de geslachten die ons zijn voorgegaan. Retrospectieve onrechtvaardigheid is bijna even slecht als stelselmatige miskenning van wat in wording is. Wien moed of macht ontbreekt om de kunst eener weggezonden of eener opkomende generatie te hervoelen of meê te voelen, valt minachtend of spottend gefrazel al te licht om niet kleingeestig te wezen.

Voelen moet men kunnen en inzien de voel- en denkkraft die werd opgeloft in de banaal geworden woorden, de verdorde symbolen, vroeger eens bloeiend in de glorie hunner jonge schoonheid ; — eene letterkunde hervoelen van haren oorsprong door hare geleidelijke en schier noodzakelijke ontwikkeling en voortschakeling heen, en dat niet alleen zien en voelen als een eenzijdig « puur artiest », maar als een mensch, mensch genoeg om met

den minste zijner medemenschen te kunnen meêvoelen en denken en den harteklop te kunnen waarnemen van een volk.

Om juist te oordeelen, moet men alle pogen kunnen waardeeren. Voor hem wiens gevoel niet kan opgaan in de extase der gothieken noch zwellen in het breed lyrisch van Rubens, is de eerste kunst mismaakt en levenloos, de tweede louter decoratief. Wie slechts banaal en oppervlakkig ziet, vindt alles banaal en oppervlakkig, behalve het excentrieke, het uit zijn verband gerukte.

Eene groote kunst valt zoo niet op eens uit de lucht; men heeft ze niet voor 't grijpen. De kunst groeit met het leven waaruit zij kracht put, al ware 't dan ook terugwerkende kracht. Men stijgt niet naar het schoone langs de ladder van regels en stelsels. Kunst is vorm; kunst is vorm van leven; eene door levenssap gevoedde plant, die reeds schoon kan zijn in haar eigenaardigen, weelderigen, sierlijken of evenredigen wafdom en waarvan het volstrekt schoone de bloem is; de bloem bestaat bijna nooit zonder den stam en nooit zonder den wortel die in 't leven dringt.

Men ziet dan al 't ellendige en nuttelooze van dat getwift over kunst voor den vorm, vorm en inhoud, serene kunst, stemmingkunst, volkspoëzie, nationale kunst, enz.; vooraleer over al die dingen zoo hoog op te geven, mocht men zich wel eens afvragen of de werken, waarrond zoo overtuigend en overvloedig wordt geschreven, wezenlijk *Kunst* zijn, leetbare kunst, die niet bij de eerste ómwenteling der gedachten als eene broze korst verbrokkelt; of daarin genoeg gemeenschappelijk of persoonlijk leven is faamgestroomd en werd *uit-gedrukt*; of meer dan gewoon gevoel of mannenkracht nadruk legt op het woord en het door de tijden doet voortklinken.

Van géén gevoel kan gezegd worden dat het niet waar is; van gééne beelding van gevoel dat zij niet menschelijk is; maar de critici verwarren altijd menschenkunst en menschelijke kunst.

e bron van alle kunst is toch de mensch, met zijne eeuwige gevoelens, driften, verzuchtingen, de immer strijdende en toch gezellige, beminnende mensch, die scheidt uit liefde geniet in 't scheppen en zich bemint en bewondert in 't eigen maaksel; de mensch bezielt met algemeene sympathie,
die al 't geschapene aan

de wijde borst wou prangen,

en haten kan met al den gloed zijner teleurgestelde liefde; die hoogst en volledigst verpersoonlijkt is in *den Dichter*, den grooten intuïtieve.

Deze voelt immers dieper, fijner, sterker de betrekkingen die 't stoffelijke en 't ideëele zijn doorkruisen en onderling verbinden, in hem samenloopen en met maat, gewicht, getal gerythmeerd worden in de éénheid zijner sensatieve en intellectueele ziel. In hem weerpiegelt zich de schepping zoo wonderbaar en leeft er met zoo innige pracht dat zijn wezen als wegsmelt in haar glorie en hij soms aan 't droomen gaat dat zij ál God is en hij een deel der Godheid; of in 't hoog bewustzijn zijner persoonlijkheid zich inbeeldt den schepper, den bezieler, den toongever te zijn der eindeloze harmonie van het Al. Maar zijn rusteloos streven naar verder, naar schoonheid, waarheid, geluk, naar 't mysterie, 't onbereikbaar absolute, is 't begin der door hem zoo onuitsprekelijk schoon gevoelde relatie — in hem schoonste aller rythmeerlingen — die van hem uitgaat naar 't volstrekt ware, goede, schoone, naar den absoluten God.

Alles in het Al — in zijn wezen, door zijne betrekkingen met alle andere dingen miniatuurweerspiegeling van het Al — groeit, in strijd van in- en terugwerking, op in 't algemeen verband, noodzakelijk organisch in 't Organisch, kracht uitgaande van de Kracht, in zoo verscheidene, menigvoudige, schijnbaar grillige of tegenstrijdige werking meêgaand in 't grenzenlooze leven en vervullende zijne bestemming voor 't absolute.

Is niet de mensch de schoonste schakel van al dat leven ?

O dat grootsche menschedom : — Individuën, volgens aanleg en veerkracht rijzend en dalend, voorttelend, onderling in- en terugwerkend, en om elkaar wentelend en elkaar voortstuwend als golven van groote stroomingen : de volkeren : menschenstroomingen, rijzend en dalend, zich splitsend en onderduikend, herlevend in hare opnieuw samen smeltende vertakkingen ; onderling in- en terugwerkend en hare wateren mengend ; — volkeren, gemeenschappen van menschen, gemeenschappelijk vormend de groote zee van 't menschedom, eindeloos golvend in haar grooten rythmus — oploffing van alle bijzondere rythmeeringen — : rythmus afwisselend naar kracht en breedheid der stroomingen die beurtelings bovenkomen en heengolven langs de oppervlakte der wateren.

Schoone zee van 't menschedom, die heenzwoegt om de aarde, alle luchten weerkaatst en afteekent alle bewegingen van den grond, neergeveld in matte rust, of van vreugd opsprankelend in 't zonnelicht, of woedend in rooden hartstocht, en immer glanzend en bruischend in kleur, klank en maat van haar gevoel. En die eindelooze rythmus van lijnen, kleuren, klanken voortgolvend in de individueele ziel van den grooten wezenlijken mensch, *den Dichter*.

Ik individu streeft, bewust of onbewust, naar 't volledig, alzijdig mensch-zijn, samenvatting der algemeene waarheid waarvan de mensch, in zijn hoofdbegrip, de weerspiegeling is. Doch de wezenlijk sterke geeft, de denker, de ziener gaat zijn eigen gang, door eigen denk- en voelkracht. Is hij dichter, dan leeft dat streven met rijzen en dalen in 't innerlijke woord; is die dichter kunstenaar, dan zet hij dat vast in 't uiterlijke woord, de taal, oplossing van alle grondbegrippen, door hare eigenaardige woordvorming, hare idiotismen, haren zinsbouw, beelding van den gedachtengang en de eigenaardige vermogens van zijn ras; de taal waardoor zijn persoonlijk gevoels- of geestesleven eene bijzondere strooming of wieling heendrijft, weldra opgelost in breeder of enger golving, naar den aard der gelijklopende, evenwijdige strooming in 't gemoeds- en geestesleven van zijn volk.

Ik zeg, de sterke geeft gaat zijn eigen gang. De zwakke begint met het opdienen van aangeleerde algemeenheden en aphorismen, gemeenegoed van 't menschedom, het nazeggen van woorden waarvan hij den diepen zin niet vat, het valsche nazingen van melodieën. Den wezenlijken dichter schijnt niets waar, niets zijn eigen goed, zoolang hij 't niet heeft kunnen voelen, waarnemen en laten vergroeien tot zijn merg en been; zoolang hij 't verband niet heeft gevoeld tusschen de dingen, en doorvoeld zijne betrekking tot de algemeene waarheid. Hoe meer en dieper betrekkingen hij doorleeft, des te meer leeft hij op in de gezamenlijke eenheid, des te vollediger wordt hij mensch; zijn werk geeft meer en meer van het menschelijke weer en wordt algemeen : classiek.

De betrekkingen zijn het noodzakelijk verband tusschen de dingen, doch door den dichter persoonlijk gevoeld, gefcandeerd op zijn eigen breed of eng,

fierlijk of stijf gebaar, gedragen op zijn eigen zwakke of krachtige, fijne of zware, warme of koele, wanluidende of welluidende stem. Want men moge 't keeren of draaien hoe men wil, nieuwe criteriums of stelsels verzinnen, dit staat vast : poëzie — zang — vereischt gevoel, gehoor en stem.

nderlinge inwerking van natuurlijk ontwikkelde individuën vormt sterke nationaliteiten en drukt op de kunst van een volk den stempel der « echtheid ».

Het zal de roem zijn der flaminganten, der « Vlamingers, » eenvoudige, meestal weinig geleerde menschen uit kleinen burgerstand en volksklas, dat zoo diep gevoeld, ja, den nationalen grond gevoeld en daarop eene levende letterkunde gesticht te hebben, wanneer het franchsprekend gedeelte van het land, dat alléén een degelijk middelbaar en hooger onderwijs genoot, vóór 1880 niets ernstigs had opgeleverd dan den « Uilenspiegel » van Ch. De Coster en een paar bundels van Edmond Picard.

Onze letterkunde kan men niet vergelijken bij die der groote volkeren, die ons omringen. Zij bepaalde zich, meestal, bij het uitdrukken der eenvoudige gedachten, die het vlak eener afgezonderde en beperkte ontwikkeling vormden; doch dat enge geestesleven was gedragen door eeuwenlang bedwongen levenskracht, die nog als hoor- en voelbaar omdrijft door den schier maagdelijken bodem.

De Vlaamsche dichters konden niet gemaakt zijn, daarvoor reikte hunne ontwikkeling niet ver genoeg. Hun gevoel was alles voor hen; het legde hun de vaak onbeholpen, maar immer warme uitdrukking in den mond. Hunne gedichten dragen het kenmerk van hun frisch gemoed en hun diepen hartstocht. Men hoort er den ernstigen klank eener overtuigde, jeugdige,

nog niet kunstmatig geleidde stem. Zij waren vooral lyriekers ; zij « zongen » ; te midden algemeene onverschilligheid of kleingeestige naäping van het vreemde, zongen zij 't gevoel uit van het « echt » en « trouw » gebleven Vlaamsche land.

Hunne eenvoudige sentimenten hebben zij vastgezet in de juiste maat, met het natuurlijk gevoel van den musicalen volzin. En hoe banaal die ook schijnen, zij behooren tot die banaliteiten, welke in den geest van een volk dringen en er blijven leven. De Vlaamsche dichters, weerspiegeling van hun volk, hebben zich vastgeankerd in de geschiedenis van dat volk.

En een hunner zegde met reden :

*« Mijn volk, uw dichter zult gij niet verstoeten.
Want het gevoel, opwellende in zijn lied.
Is uit uw eigen rein gemoed gesproten. »*

Maar dat alles is thans conventie geworden en over dien vruchtbaren bodem verkorft. Onze eenige dichters van talent zijn de overblijvenden van vroeger geslachten. Na Albrecht Rodenbach is er in Vlaanderen maar één dichter van wezenlijke kracht opgestaan : Hector Plancquaert, en die bleef bij zijn proefftuk.

De eerste dichters zochten ontwikkeling en dichtvorm elders, vooral in Holland en ook bij de Fransche romantiekers. Jong en zonder verleden als zij waren, begrepen zij die poëzie van diepen weemoed niet, maar tilden haar breeden verzegang op eigen voelkracht. Hunne stem klonk van hooger en wekte tot zelfbewust en eigenaardig leven op. Zij die volgden stonden meer onder Duitschen invloed ; ze beidden den breeden stroom in enger bedding, nader bij natuur en volksleven ; ze spraken als mannen uit het volk, lijnden zijne gemoedsbewegingen juist af, vereenvoudigden en louterden de dichterlijke taal en brachten tot beter begrip van kunstvorm. De parnassiaansche richting, die reeds vroeg wortel schoot, maar slechts in de

laatste jaren, onder het motto : « de kunst voor den vorm » algemeen werd, spreidde over de letterkunde een lichten wafem van frisch en kleurig leven en deed al de tinkelende, tintelende en tintende uitdrukkingen der taal naar boven wellen. Al die dichters hadden recht en reden van bestaan. Zij gehoorzaamden aan een natuurlijken aandrang en waren een noodzakelijke schakel in de geleidelijke ontwikkeling der Dichtkunst. Maar wat zij rechtstreeks voelden en met oprechtheid uitdrukten wordt op onnoemelijke wijze uitgewaterd een nagezongen in de flauwe bottermelkpoëzij die thans onze tijdschriften overstroomt.

Eene dorre korst is over den Vlaamschen akker gegroeid : die korst moet gebroken worden.

De gekfte excentriciteiten zijn voor het oogenblik beter in onze poëzij dan dat flauwhertig gezannik, dat den geestestoestand van ons volk niet meer weerpiegelt, en al leverde het bestaan van V. N. en S. geen ander nut op dan aan onze letterkundigen te toonen wat er in Noord-Nederland in de meest uiteenlopende richtingen goeds of slechts, maar toch anders dan bij ons wordt geschreven, en hun te doen beseffen dat er buiten hunnen engen gezichteinder nòg iets bestaat, dat er andere menschen zijn in andere gedachtenkringen levende dan de hunne, — om hun geweten eens om te schudden en hen wat dieper in zichzelf te doen dringen — ; dan nog zou het dienst bewijzen aan de Vlaamsche poëzie en bijgevolg aan heel de letterkunde van Nederlandsche taal.

Wat onze eigene gedichten betreft, wij geven ze niet als meesterstukken of voorbeelden. Wij maken, en dat zal men wel zien, geene theoriën tot verdediging van eigen en verguizing van anderer werk. Wij stellen ons geruft bloot aan de scherpste kritiek ; is ons werk slecht, dan moet het maar vallen ; en dat zou nog niet bewijzen dat wij ongelijk hebben in ons streven tot vernieuwing, verbreding, vollediging der Vlaamsche literatuur. Vrees voor kritiek, van waar zij kome, en met wat godengebulder of gazettersgezwets ze uitgebazuind worde, zal ons niet weerhouden te zeggen wat wij meenen,

omdat er breeder en waardiger bedoeling kan bestaan dan 't dwepen met eigen voortreffelijkheid en 't ophemelen van eigen verzen.

De Vlaamsche poëzie weerspiegelt den verstandelijken toestand van het volk niet meer en 't is of zij haar natuurlijken dood ging sterven op het oogenblik zelf dat de taalbeweging sterker en sterker wordt, het onderricht van 't Nederlandsch in de middelbare studiën zijne eerste vruchten afwerpt en de Vlamingen in alle richtingen tot grondiger en breeder ontwikkeling komen.

Vlaamsch-België ondergaat de algemeene evolutie. Het nationaal leven wordt omgeroerd tot op den bodem; de natie « werpt zich om », ook op sociaal en politiek gebied; de tot heden bestaande orde van gedachten verbrokkelt en zinkt weg in het verleden; dieper, breeder en hooger betrekkingen worden saamgeknoopt. De strooming zwelt van al de zoolang bedwongen levenskracht; zij stijgt naar de oppervlakte, in breeder en breederolving; maar in dit land van kunst en poëzie blijft iets achteruit: de poëzie zelve. Ook zij moet opgaan in dat breeder leven en de baan voorbereiden voor den lang verwachten *grooten Dichter*, die nakend is — wij voelen 't! — die op zal treden met den forschdreunenden voetstap van den jongen god en alles zal zeggen als of het nog niet gezegd ware. Want hij zal gansch het leven herfscheppen en, bezielde door den machtigen hartstocht en het jeugdig gevoel van zijn ras, gedragen op heel het verleden, naar het toppunt stijgen van 't menschedom, al de schijnbaar verwikkelde draden samenvatten tot de groote synthesis, die het leven zal zijn der toekomst, en over de hooge wateren heendrijven de volle kracht van zijn groot Geloof en zijne groote Liefde.

En die synthesis zal christen zijn; het Christendom in zijn zuiveren vorm: het catholicisme, is breed genoeg om ieder persoonlijk streven te omvatten en staat nog, en zal immer staan aan het toppunt van alle leven.

a de middeleeuwen was de schitterende uitspatting der Antwerpsche schilderschool — grootse opborreling der brutaal heerlijke natuur tijdens de Renaissance — de laatste, roemrijke openbaring van Vlaanderens kunstzin.

Vlaanderen, land van ellende, strijdperk van Europa, werd beurtelings door Spanje, Oostenrijk, Frankrijk overmeesterd, uitgezogen, vertrappt. Geen onderwijs meer; geen zelfbewuftzijn, geen vrijheid, geen rust: dus ook noch kunst noch poëzie.

Alles werd den Vlamingen ontnomen; niets kregen zij in ruiling. De Vlaamsche boer is niet receptief. De vreemde beschaving golfde over hem heen en werkte niet in. Geen middel tot ontwikkeling; doch een voordeel: hij bleef zichzelf.

Ieder oogenblik armgeplunderd, ging hij toch weer aan 't werk, halfstarrig als de osfen die hij voortdreef langs de eenzaamheid zijner wijde vlakke velden, beruftend in zijn kinderlijk geloof, levend in afgetrokken stilzwijgen zijn diep, diep gemoedsleven. Onveranderd kwam hij door de achttiende eeuw en de Fransche overheersching heen, en zoo moest Conscience maar in de werkelijkheid grijpen om de *Trien* uit zijn *Loteling* voor te stellen als de verpersoonlijking van 't reine, frissche, diepvoelend en gemoeidelijk Vlaanderen.

Daar staat nu, na 1815, als vrijgevochten natie, dat kind-volk, zonder geestesontwikkeling of openbaar leven, met zijn naïeven, eenigszins mystifchen zin, ongemeen vatbaar voor de poëzie des gevoels, wien de middel-eeuwfche liederen nog op de lippen leven, rythmeerend de golvingen van zijn frisch gemoed. Doch onder die onbewogen oppervlakte schuilt diepe hartstocht. 't Is een volk van droomers, van kunstenaars, van lyriekers.

O schoone tijd in 't bestaan eener natie — schoone tijd voor den dichter

vooral — waar de indrukken zich zoo frisch in de ziel des volks weerfpiegelen! Dan is de dichter niet het ijdel fpeeltuig, de loutere uiting van zichzelf of van enkelen, de koortfge najager van nieuwe procédés en effecten, de virtuoos in tinten en geluiden; hij mag optreden als de hoogfte, de edelfte van dat volk, het leiden als de oudfte broeder des huisgezins; meêleven de eenheid van dat ongefplitfte leven; de krachtige ftem zijn die uitdrukt de groote inftincten zijner ftamgenooten, en zijn lied laten wiegen op de breede gemoedfbewegingen van heel zijn ras.

De middeleeuwen leverden 't echte fteunpunt voor eene eigenaardige poëzie in overeenftemming met den geesteftoefland des volks; daar was de reine gevoelfpoëzie in haar volmaaktften vorm, rechtftreeks fprekend tot zijne eenvoudige ziel; het friffche of myftieke lied zóó in eenklank met de innerlijke harmonie zijns wezens, als ware de minfte volkfjongen die 't zingt de fchepper zelf van 't lied.

Het zou verbazend fchijnen dat onze eerfte dichters dezer eeuw, veelal herkomstig uit beide Vlaanderen, provinciën die meer dan alle andere 't middeleeuwfch karakter hadden behouden, dien toon niet troffen en flechts rhetorikale alexandrienen opdreunden, indien men niet wift dat zelfs Duitschland bijna de ganfche achttiende eeuw noodig had om tot zelfbewuftzijn te komen en de navolging der Franfche letterkunde te laten varen voor die echt germaanfche kunst, de ftevigfte synthefis van een groot volkfleven, de natuurlijkfte, klauffiekfte uitdrukking dier edele Aryfche ziel in de moderne tijden. Daar ook, bij die jonge, pas herlevende natie, waarmede de onze zooveel karaktertrekken gemeen heeft, was voor de Vlaamfche dichters eene uitmuntende kunftfchool. Doch de ftoffelijke betrekkingen tuffchen beide landen waren al te zeldzaam en de Duitsche dichters waren hier alleen bekend door de vertalingen der Hollandfche.

De Vlamingen waren dan fchoolgegaan bij Feith, Helmers, Bilderdijk, wier werken hun, vooral tijdens de al te kortftondige vereeniging met Noord-Nederland, in handen gekomen waren. Hun luft tot fchrijven was opge-

wekt geworden door den zwaren dreunflag van 't Hollandfch vers, die eenvoudiger en natuurlijker melodie overstemde, en zij kenden geen hooger doel dan hun simpelen geeft tot die « hoogdravendheid » op te schroeven en den « onnavolgbaren » Bilderdijk « van verre » na te streven op « waffen pen- nen ».

Een onmogelijk iets, want het verschil tusschen beide landen was te groot. Terwijl hier nog alles in de luren lag, had Holland achter zich drie eeuwen van onafgebroken ontwikkeling, en de sterke letterkunde van Vondels tijdperk. Het burgerlijk leven had er zich gevormd tot een sterk in- eengewrongen en onontwarbaar kluwen. De geeft was er vol reminifcenties uit de klassieke oudheid en de vreemde literaturen en uiterst vatbaar geworden voor abstractie door discussiën over wijsbegeerte, kerkgeschillen en bijbeltwisten. De taal was er met de algemeene beschaving tot eene verregaande ontwikkeling en nauwgezetheid gekomen; zij had voor iedere nieuwe opvatting eene nieuwe uitdrukking gevonden en, door gestadige beoefening, meer stadia doorloopen dan de Vlamingen, met de sterkste krachtinspanning, konden inwinnen; want één deel der Vlaamsche provin- ciën was blijven stilstaan bij de taal van Maerlant; het andere, dat vooral tijdens de Renaissance bloeide, bij de taal van Vondel.

Heel dat leven en streven van 't achttiendeewfche Holland vloeide samen in Bilderdijk, die op den drempel der negentiende eeuw bleef steken en niet de hooge kalmte bezat om met open blik in de toekomst te staren; zijn werk was de laatste, forschklinkende uitboezeming van een voltrokken tijdperk.

Hoe konden de Vlamingen, louter gevoelsmenschen, hun nuchteren geeft dwingen in dien ingewikkelden vorm, uiting van een ingewikkeld leven dat hun vreemd was en in alle geval tot het verleden behoorde? Hun ver- leden lag ver, zóó ver achter hen dat zij 't niet meer kenden en van de toekomst alleen hadden zij iets te verwachten.

(Wordt voortgezet).

PROSPER VAN LANGENDONCK.

Metempsychose.

*Een zwervende boetelinge
langs ruwe en dorre paân,
door 't loodzwaar pak gebogen
van vroegere euveldaân,*

*zoo zwoegt de ziele door 't leven,
dat eindeloos zich strekt,
steeds uit haar smeulende afch weer,
als Feniks, opgewekt.*

*Want legt ze een sterfelijk hulsel,
— versteten reispak — neer,
dan vindt ze in een ander lichaam,
een lijdensvorm te meer.*

*Meer zonden laat heur elk leven
na zich op den boord van 't graf,
die eischen, van hooger vierschaar,
een steeds verzwaarde straf.*

*Ook groeit, met ieder leven,
't befef van goed en kwaad,
doch hooger klimt het oorbeeld
en lager zinkt de daad !*

O zaagt ge om 's knaapjes lippen
den lach der onttoovering niet ?
In heel zijn wezen dien zweem daar
van heimelijk verdriet ?

En zaagt ge geen vurige harten,
zichzelven nooit gelijk,
die, steeds naar 't goede strevend,
steeds stromplen in het slijk ?

Wat hebt gij, o ziel, dan geleden,
in vroegeren levensstrijd ?
wat naamlooze misdâan bedreven
waarvoor gij heden lijdt ?

Hoort ! huilend als de baren
der rustellooze zeën,
holt, door den nacht der tijden,
't onsterfelijk menschdom heen.

Wee ! zwervende boetelinge
langs de eindellooze baan,
door 't loodzwaar pak gedrukt van
der eeuwen euveldaân !

1885.

Schepping.

*Omruischt van zangrig bladgesluisster,
door 't mystisch spel van licht en duister
omtinteld met een stralenkrans,
komt ge als een nevelschim gegleden,
nog vormloos ver... maar diep aanbeden
in uw aanstaanden schoonheidsglans.*

*'k Voel uw bezielende adem waaien
van verre. Zie ! de bloemen zwaaien
u 't kleurig, reuzig geurenvat.
't Hofannah dreunt van boog tot bogen
of 't woud, in twijg en stam bewogen,
met mij u huldigde en aanbad.*

*Gij zijt gekomen... heel mijn wezen
trilt, vreugdedronken... 'k grijp — gerezen
tot u — naar u, zoo trouw verwacht,
ter wilde omarming... vruchtloos pogen !
uw vorm is wind... uw schijn is logen,
een hersenschim... een droomgedacht !..*

O ! heerlijk beeld der ijde droomen !
'k wil u doen leven, u doorstroomen,
u sterken met mijn levensgloed ;
mijn vleesch zal smelten, 't harte bloeden,
om u te vormen, u te voeden,
mijn eigen kind, mijn vleesch, mijn bloed !

En 'k juich, daar de adem mijner longen
uw borst doet golven — opgedrongen
van al wat mij daarbinnen beeft ;
daar u de bloedstraal van mijn harte
dooradert, — u mijn liefde en smarte
en hooger hoop in de oogen leeft.

Uw blik, waar donkre glansen zweven,
voert op een stroom van wonder leven
mijn ziekelijken schoonheidszin.
Kom ! laat het waas der stille droomen
zachtlokkend om uw teerheid doomen
en treê, hooghartig, 't leven in.

Mijn kind ! Geen liefde moet ge er winnen...
Géén kan u toch als hij beminnen,
wiens hart u sprong tot levensbron ;
maar hèm begrijpend in uw wezen,
zal m' in uw sprekende oogen lezen
al wat hij-zelf niet zeggen kon...

1891.

De Strijd.

*In mijn boezem trillen klanken
uit het eeuwenoud verleden ;
woestverwarde tafereelen,
komen voor mijn blik gegleden :
— forsche, lang vergeten zangen,
dringend door de verre tijden ;
bloedgekleurde visioenen
van doorzwoegde reuzenstrijden....*

*Wilde strijd! verjong mij 't harte,
zweep mij moed en kracht door de aadren
en doorgloei mijn laffe leden
van de groote ziel der vaadren !
Rol mij door uw zwellend bloedbad,
levensbad voor hart en spieren !
Zwaai me om 't vurig stralend voorhoofd
't rood geklapper der banieren !*

---

*O! in 't woelig stormgebulder
als een krachtige eik daar pal staan,
    waar de onwrikbre voorzaat stond;
al de levensfappen putten,
liefde en geestdrift, haat en strijdzucht,
    uit den heiligen moedergrond!*

*Al de wenschen, driften, tochten,
idealen, visioenen,
    van een volksslam, kloek en vroom,
in zijn harte voelen bonzen,
in zijn hoofde voelen branden
en zijn eigen ik versmelten
    in den breeden liefdestroom!*

*Voortgestuwd door 't grootfch verleden,
al zijn ziels- en lichaamskrachten
    drijven naar een edel doel!
Door zijn breedst en innigst wezen,
— godenwellust — voelen sidderen
de eindeloze liefdetrilling
    van héél 't menschelijk gevoel!*

*Strijd! o milderende strijd,
waai om mij uw vredevanen!*

*O! de zegepraal zien naadren
na een koen doorstreden dag :
't voelen aan zijn forscher adem
en zijn kloeker hamerslag!*

*O! de zege hooren schetteren
in het schel bazuingeschal,
daar de vijand huilend heenvliedt....
door het bloedig scheemrend dal....*

*O! tot stervens toe gewonde,
onbewust van later leed,
ongedeerd door later lafheid,
zijne ontvlamde ziel doen stijgen
in den eersten jubelkreet!*

*Strijd! O zegerijke strijd,
wind mij in uw glorievanen!*

1891.

Naglans.

*Wanneer, in 't dalen, nog de zonne draalde en beidde
en als een stervend hart in 't kwijnend Westen hing,
was 't dan haar bloed, dat vloeyde, of was het de aard, die schreide,
de troosteloze, daar heur glorie henenging?*

*Zie! Langzaam krimpt de gloed, die laaiend zich verbreidde,
en smelt allengskens tot een bleeken, bleeken kring,
die, lang nog scheemrend aan den verren rand der heide,
de insluimrende aarde omwaast als een herinnering.*

*O! toen ik, bij uw droef vertrek, te sterven meende...
— Ik weet niet of gij minde, ik weet niet of gij weende,
maar innig brandend, als mijn passie, was mijn smart.*

*Doch eindelijk week de pijn, die diep en vlijmend griesde,
wijl niet mijn liefde, maar 't herdenken aan mijn liefde,
als zoete weemoed glimt om 't ingetogen hart.*

Mei 1892.

Fragmenten.

*Onzichtbre leidster mijner prille jeugd,
o gij, wie slechts de ontluikende oogen zagen,
toen, plots opborlend, wilde levensvreugd
mijn bruischend bloed in rooden gloed deed jagen.*

*Mij trof uw glans van waarheid en van deugd,
maar 't hert was van de wereld, en uw tragen
doch wiffen tocht, door 't eenig doel verheugd,
verfmaadde ik om me op eigen weg te wagen.*

*'t Oneindge baadde in maagdelijken glans :
hier 't schemerzicht der aardfche paradijzen,
ginds 't wijkend weemlen van d'onpeilbren trans.*

*Gij woudt me 't enge en steile bergpad wijzen :
mijn' geeft bekoorde uw strenge woordenvaI,
maar 't harte fprak : « 'k Ben meester van 't Heelal! »*

Mei 1892.

En 'k ging :

*daar brak, aan de kimmen,
als uit reuzige vlammenbron,
een stroom van gouden wateren
uit den gloeienden mond der zon.*

*Daarboven ontvouwde de hemel,
— als een tent voor den rijzenden dag —
in grijsgeschaduwde plooien
de azuren lentevlag.*

*En de aarde deinde en deinde
in groene en groene pracht;
heer zwangere boezem zwoegde
van zwellende barenfkracht.*

*Eéne eindloos levende tintling!
Eén trillen van liefde en lust!
De vreugde klapte op, als een vlinder
die al de bloemen kust.*

*Al de uchtendliedren zongen
van leven en zalig-zijn,
en oog en harte dronken
den blonden morgenwijn.*

*Bedwelmend steeg hij naar 't hoofde
en vloeide in de aderen rond...*

*. . . . .
't Was de eerste dag der wereld!
't was de eerste morgenstond!*

Mei 1892.

*En eens... 't was avond... 'k had zoolang gezworven
langs dorre velden, zonder lucht noch leven.
Geen einde blonk voor 't uitgeputte streven.
Mijn kracht bezweek, mijn hoop was uitgestorven.*

*'k Heb in vertwijfling 't smeekend oog geheven
en, driemaal 't hart mij slaande, 't diep bedorven,
u teêr aanroepen en uw min herworven,
want liefdevol kwaamt gij me naderzweven.*

*Uw hoofd omstraalde een glans van hemelvonken.
Gij hebt mij levensbrood en -drank geschonken,
het schijngewaad der strengheid afgesmeten,*

*mij als een kind aan 't kloppend hart getogen,
en 'k heb gelezen, in uw minnende oogen,
dat alles was vergeven en vergeten.*

Mei 1892.

PROSPER VAN LANGENDONCK.

Een Morgen.

*Nu zijn de tijden rijp, dat zonne perelt
op elk grasblaadje, en 't uitgespreid gelach
mijn oogen doopt en mijn gedachten wijdt.
Hoog staan de boomen in de jeugd der wereld
als heiligen, en heel deze eeuw'ge dag
is licht en wit, vol suiç'len wijd en zijd;
ik hoor het sap in al de planten çwellen,
en hoe, met stillen wil, de schepping groeit.*

*o Wonder Leven, gansch opengebloeid
rond mijn blij hoofd, dat staat in heel uw helle
wiçflend gewentel, levenswil die zijt
vermeestrend en verreïnend steeds uzelf,
vlam die vernielt, liefde die sçhept! o welle
thans uit ons borsten door de vreugd bevrijd
't hooglied omhoog onçer verwonderingen,
om 't licht Mirakel van al 't zijn te çingen,
't Geheim dat ook, in 't diepste van ons zelf,
óns vlam is, één met ál rythmen der dingen..*

*Thans wilde ik dat mijn lied zich hoog kon bogen
boven de menschen—rust als een gewelf;
thans wilde ik dat mijn woorden hemelbogen
van zaligheid over de wereld spanden.*

*Niet hij die schroomt in 't twijfelziek geweten,
maar slechts wie stérk verlangend op kan branden
en in verscheppende Al-Vreugd zich vergeten,
zal ik belijden, zegenrijken Bode
der Kunst die 'k over mijn bloedwarme landen
soms op te bouwen droom met dees' mijn handen,
de oogen gekeerd naar de onbekende Goden.*

1893.

GUST VERMEYLEN.

De Kunst in de vrije Gemeenschap

Misschien kunnen mijn gedachten eenige begrippen opwekken en tot bewustheid brengen in geesten, die daarna hun eigen waarheid mochten ontdekken. Deze min of meer wijsgeerige beschouwingen beroemen zich niet op meer onfeilbaarheid dan welke filosofie ook. Slechts haar negatieve zijde heeft onmiddellijk, voor anderen, een practische waarde : spreken van een nieuw ideaal doel meldt de verloochening der pseudo-idealen onzer moderne kunst.

De kunst die komt — gemeenschapskunst? De beteekenis van deze uitdrukking heeft men tamelijk verminkt, maar een passender woord vind ik niet — de kunst die komt is zeker niet af te lijnen in vaste omtrekken. Maar mag het niet vergeven worden dat wij, die nauw ademen in de moerasfenlucht dezer tijden, droomen gaan van blijde en lichtrijke landen, die daar ergens te veroveren liggen, aan de horizonnen van onze eeuw? Droomen... En toch weten we dat die droomen niet gansch illusie zijn : wij durven spreken van een nieuwe kunst, omdat wij een nieuw leven zien beginnen. Een goede kunst groeit alleen uit een goed leven ; de kunst is een organisme dat natuurlijk, noodzakelijk ontstaat uit den samenhang der algemeene bedingen, uit dat eeuwig en alles-omvattende organisme dat het leven heet. « Planten kweekt men aan den wortel, schrijft Jan Veth, en niet de losse bloem kan men stekken. En de wortel van een welgekonstrueerde kunst kan alleen een wel-gefundeerd leven zijn. » Maar Veth schijnt heel de uitgebreidheid van het vraagpunt niet te zien, hij is blijven steken bij het

utilitair gezond-verftand van den Engelfchman Crane; wanneer hij ons fpreekt van een welgefundeerd leven, dan fchijnt hij alleen te denken aan een verandering in de oëconomifche toefanden der maatschappij. Ik geloof echter dat een nieuwe kunft uit een nieuw leven zal groeien, niet alleen omdat de oëconomifche toefanden der maatschappij veranderen gaan, maar omdat zich reeds heel een nieuwe opvatting van 't leven zelf openbaart. En, om dit te herleiden tot één enkele en laafte bepalende rede : nu openbaart zich een nieuwe opvatting van 't leven, omdat zich onder de menfchen langzaam gevormd heeft een nieuwe opvatting van God.

Er beftaat een eenheid in den groei der maatschappij, en het determi-neerend principē van die eenheid is : het begrip dat de menfch zich maakt van het Myfterie. De Godfidee is de oorfpronkelijke beweegkracht der gefchiedenis, en alle omwenteling in de maatschappelijke verhoudingen heeft als eenige oorzaak : een wijziging der gedachten over de Geheimenis.

Het nieuw leven zal alleen geboren worden uit een nieuw geloof; van dat nieuw geloof wil ik eerft fpreken.

Het heerfchend begrip in de vroegere Aryfche religies en filosofieën was dat van het zelfftandig wezen, de fubftantie : God was het kernwezen der wereld, en de wereld zelf het geheel der modaliteiten waardoor God zich ontwikkelde. Maar bij de Semieten was het heerfchend begrip meer bepaald dat der oorzaak dan dat der fubftantie: want voor hen was God de onafhankelijke oorzaak der wereld, een oorzaak ganfch afgefcheiden van wat zij niet noodzakelijk maar vrijwillig voortgebracht had. Vandaar de verperfoonlijking van God als koning, opperheer, almachtige meefter.

Die twee groote opvattingen van de Geheimenis vind ik terug door heel de aaneenfchakeling van tijdkringen die de gefchiedenis heet. Aan de eene zijde, de willekeurige macht, buiten de wereld, die over de wereld heerfcht en op het gefchapene werkt. Aan de andere zijde, de Geheimenis als ziel van 't beftaande, de innerlijke, expansieve kracht van actie en reactie, de noodwendigheid die werkt van binnen naar buiten.

De notie van den perfoonlijken God, wiens wil zich uitftrekt over de menfchen, heeft nu finds tweeduizend jaar den vorm onzer maatschappijen bepaald. God, uitschrijver eener *transcendentale* wet, bracht achter zich de wereldlijke hierarchie meê, het verordenenen van 't leven door uiterlijke regels. Het goddelijk gezag en het wereldlijke zijn twee denkbeelden die steeds elkaar bijftonden. Menfchen achtten zich de vertegenwoordigers van Godfwil op aarde, en meenden voor de anderen de bovenzinnelijke bevelen te moeten uitleggen, zeggend dat dît goed is en dât kwaad, dît veroorloofd en dât fratbaar. Eeuwen lang gingen de menfchen gebogen onder wetten, geen wetten die ze zelf in zichzelf gevonden hadden, geen wetten die in nauwe betrekking met hun eigen natuur, en flechts de erkenning waren der vrije ontwikkeling van die natuur, maar wetten die ze van buiten zich aannamen in ootmoedige onderwerping. Zij lieten zich niet over aan den almachtigen innerlijken drang van hun eigenen aard, maar trachtten hun leven te vernauwen, te bedwingen en famen te drukken om het in den vaften vorm van de uiterlijke norm te doen paffen. De wet, voorgefchreven door eenigen die het leven van allen willen leiden omdat zij wanen, de fukkelaars ! het Leven te kennen, was de eeuwenlange fchennis van den grooten heiligen levenfrythmus.

In de moderne befchaving heerfchten die opvattingen onder de gedaante die ze van de Chriftelijke Kerk ontvangen hadden. Ik zeg niet Chrifthus, maar de Chriftelijke Kerk. Miffchien, wij weten 't niet, is Chrifthus gekomen om de menfchen te leeren dat ze gefchapen zijn voor een vrij en vreugdig en zelfbewuft beftaan op aarde. Maar het Chrifendom — de achttien eeuwen die achter onzen rug liggen — heeft de wet van 't leven *buiten* het leven geplaatft, en daarom moest zijn naam gepaard gaan met dien van defpotifme. Het befchouwde de gefchiedenis als de verwezenlijking van een goddelijk plan, vaftefteld in de goddelijke voorzienigheid. De ftof, de zinlijkheid, was het kwaad, en de menfch zelf een laag en verachtelijk ding, zich fteeds töt het kwaad inkrommend, befmet door de erfzonde. De vreugde

die de mensch aan zichzelf moet voelen, waar vindt men ze in die leer van nederigheid en deemoed, negatie van de menschheid, religie voor tamme zieltjes? Moesten dan de menschen niet geperkt worden als een kudde, te zwak om zichzelf te leiden, en blind voortstompelend tot waar de wil van hogere geesten heenwees? Het Christendom, dat steunt op den *nood* der menschen, heeft eeuwen gebogen gehouden onder zijn dogmata en zijn zwaard.

Maar van de Christelijke leer, die hare historische rol vervullen moest, willen wij thans slechts dit onthouden: de liefde voor al wie lijden, en tot het mooie leven op te roepen zijn, — en dan, 't geloof dat ook de smart soms versterkt, en een noodwendigheid kan wezen, dat veel dingen in ons moeten verbrand door het lijden, als wij onzen verzuiverden wil weer hooger willen oprichten. Ja, soms moet men zichzelf kunnen naar onder duwen en breken in de smart, zichzelf verzaken om hooger-op te mogen bloeien. En het schijnt me dat we nu juist, nu dat eeuwen van wee deze raffen vereinen, op het oogenblik staan dat het leven zichzelf zal overweldigen om zich weer hooger uit te spreiden.

Want langzamerhand heeft zich onder het oude atbrokkelend geloof dat nieuwer opgedrongen. Hoewel de wetenschap een negatie van alle geloof wilde wezen in de verwaandheid harer jeugd, zij moest zelf weldra het mysterie erkennen, dat wat niet te noemen is in menschentaal. Maar het begrip van dat mysterie werd verplaatst; God is de *immanente* noodzakelijkheid geworden, de bezielende kracht die vernielt en scheidt in eeuwige beweging en eeuwigen groei, de hoogste geheimenis: het Leven, dat, zowel in de cel als in het heelal der wentelende werelden, een schikking is der elementen, een vorm van *organisatie*; en het principie van die organisatie, wat we niet kennen, is de Rythmus van 't Leven, God. Wij zijn, alles is een functie van den Rythmus.

Het is juist omdat ik in God geloof, in de Harmonie zelf der dingen, dat ik slechts de inwendige natuurwet erken, de evolutie die van binnen naar buiten werkt: geloof dat het leven zijn einde in zichzelf heeft, dat men

zich alleen moet laten dragen op den noodzakelijken aandrang van zijn eigenen aard, dat er overeenstemming bestaat in actie en reactie en vrije ontwikkeling aller bewuste en onbewuste natuurlijke krachten.

Zoo ziet elk zijne verhouding tot het heelal door zijnen geeft herfschapen, en voelt zich op zijne plaats. Wij worden dan geleid tot een vollegend begrip : de opvatting van 't leven als een organisatie leert ons den samenhang van al wat bestaat. Ieder heeft gecoöpererd tot het opbouwen onzer rijke beschavingen ; de oorzaak van allen vooruitgang, hoe gering ook, is te zoeken in de gemeenschap alleen, en geen gedachte werd ooit gebaad zonder de meêwerking van duizenden en duizenden menschen, zonder de meêwerking van heel het verleden en het tegenwoordige. In de samenleving, één machtig organisme dat zichzelf organiseert en door zijn eigene levenskracht voort- en opgroeit, heeft alles wat organisch voortgebracht wordt zijn rede van zijn, alles is in nauw verband, in noodwendig verband met het geheel, elk mensch is solidair tot al de andere.

(Wordt voortgezet.)

GUST VERMEYLEN.

©M
"STRAKS"

Van Nu en Straks

Tijdschrift, zonder school-trekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — wordt door de eigenaars gedrukt op de persen van Al. Berqueman, in de Kartuizerfftraat, te Bruffel.

Bestuur : Pachecofstraat, 81 (Bruffel)

Inhoud van n^r VIII-X.

- Houtfnee van *LUCIEN PISSARRO* uit « *The Queen of the Fishes* »
- DE REDACTIE : Voorwoord.
- GUST VERMEYLEN : De Kunst in de vrije Gemeenschap.
(*Verfierung van G. LEMMEN*).
- EDMOND VAN OFFEL : Mei.
- ALFRED HEGENSCHIEDT : Ruft.
Rythmus.
(*Verfierung van HENRY VAN DE VELDE*).
- Muziek en Leven.
(*Verfierung van VICTOR HAGEMAN*).
- EMM. DE BOM : Walm van Lente.
(*Verfierung van VICTOR HAGEMAN*).
- Plaat van JAMES ENSOR.*
- PR. VAN LANGENDONCK : Herleving der Vlaamfche Poëzij.
(*Verfierung van RICHARD BASELEER*).
- HUGO VERRIEST : Avondfilte.
(*Hoofdletter in hout gefneden door HENRY VAN DE VELDE*).
(*Verfierung van G. LEMMEN*).
- VICTOR DE MEYERE : Sonnetten.
Vignet van GEORGE MORREN.
- ANDRÉ JOLLES : Mandragora.
(*Verfierung van G. LEMMEN*).
- CYRIEL BUYSSE : Op een Zomeravond.
(*Houtfneeën van HENRY VAN DE VELDE*).

Voor een paar jaren werd tuffchen hen, die heden « Van Nu en Straks » opstellen, de vraag opgeworpen of er niets te doen viel tot heropbeuring der Vlaamfche letterkunde. Uit hun onderhandelingen ontftond dit tijdfchrift, dat, als ftoffelijke uitvoering, eene op het vasteland ganfch nieuwe poging mocht heeten. In den vreemde ontmoette het waardeering, in Noord-Nederland aanmoediging, bij de Vlamingen even doelmatige tegenkating als genegenheid. Geene andere periodieke uitgave in Vlaanderen ging minder onopgemerkt voorbij, en thans brengt de redactie, met dit driedubbel nummer, de aangekondigde reeks van tien afleveringen gelukkigerwijze ten einde.

Bij het ftichten bestond er noch leiding, noch eenheid van richting: men beoogde vooral fcharing van individuën, levenfkrachtig, vastberaden, rein van inzichten genoeg om de onderneming te kunnen fchragen. Perfoonlijk waren zij elkander haast onbekend, doch famenwerking bracht van lieverlede toenadering te weeg, en meer eensgezindheid, zooniet over wijfgeerige ftrekking, dan toch over een ftandpunt van algemeene critiek; en zoo wordt in dit tijdfchrift een gemeenfchappelijk ftreven mogelijk, dat wij gelooven noodwendig te zijn en waar, in verband en met het ontwikkelingsmoment van het nog opgroeiende Vlaanderen, en met den gang zelf van dezen wereld-tijd, — ftreven dat voor de eerfte maal in « Van Nu en Straks » echt-gevoelde en bepaald-duidelijke uitdrukking erlangde. De redactie ziet daarin het bewijs dat zij, vastftaande op eigen bodem, in voeling kan blijven met Noord-Nederland, en, thans dat reeds nieuwe krachten tot haar komen en hare hoop vergrooten, voortgaan in haar trachten om de Vlaamfche letterkunft tot het peil der wereldliteratuur te brengen.

Nu de baan werd gebroken, ftellen de ftichters zich voor eene nieuwe reeks te laten verfchijnen, in anderen vorm, meer gefchikt voor het behandelen van alle intellectueele vraagftukken. Dankend wie hen onderfteunden, durven zij hopen dat publiek en medewerkers hen ook in deze poging zullen ter zijde ftaan.

De Kunst in de vrije Gemeenschap.

(VERVOLG EN SLOT)

De verloochening der transcendente wet — wat als gevolg heeft : streven naar volkomen vrijheid in de gemeenschap — zal dezen tyd òm-werpen, met zijn kunst.

Want zij brengt ons dichter bij de natuur, bij het leven-zelf, en heel deze tijd staat onder den dwang der *abstracties*, der leugens. Met al zijn wetenschap sterft hij, die onharmonische tijd, die tijd zonder ikheid, omdat hij geen absolutum — een *voor hem* absolute waarheid — meer bezit dat het bepaalde verbindt met het oneidige. En van die onnatuurlijke, valsche, onzedelijke beschaving, waar niemand meer weet waar hij staat en zich op zijn plaats voelt, waar geen menschwaardigheid is omdat de vrijheid er niet is, wordt een trouwe beeld geleverd door onze verdeelde en verbrokkelde, onze *mechanische* kunst, die slechts onder den invloed der mode ligt en der woorden wezenloos, die kunst die zich niet meer innig vereenigd voelt met het leven en uit het volle leven opgroeit. Want zij is niet meer behoefte, maar luxus, dilettantisme, spelen met het heilig geheim waarin geen geloof. Uitzonderingskunst, aparte stukjes mooiheid, — geen vreugd meer en geen liefde, maar nietig gepeuter en ijdelheid, leege ijdelheid die het werk besmet

(de echte dichter, zingt hij niet zooals hij bidt, en zoolang hij een hooge borst zet om te bidden, kan hij Godstem hooren spreken in de diepste eenzaamheid der ziel?) Wanneer nu een machtig kunstwerk tot stand komt, dan schijnt het accidenteel, uit zijn verband gerukt, en heeft ook geen onmiddellijke werking op de maatschappij. Tegenover die maatschappij staat de groote dichter als een vijand, die kracht van reactie put uit al het schijn-zijn dat hij ziet rond zich, en alleen door opstand tot volledige ontwikkeling komt.

En nochtans is deze tijd vreeslijk enorm en schoon, juist omdat hij zich uit zichzelf verlossen wil. Wie durft zich afvragen wat hij gaat baren, misschien in scheuringen en bloedvloeden van revoluties? Hij schijnt de meest ingewikkelde die er ooit was, onontwarbaar weeffsel van heidendom en christendom, paroxysme van al wat er in den loop der geschiedenis gebeurde; gedachten die sinds eeuwen vergeten lagen duiken weer op, alle vroegere levenselementen botsen tegen elkaar, en dat alles gaat zoo snel nu, zoo verschrikkelijk snel, dat onze zenuwen breken en de woorden in ons kelen beven en ons hoofden duizelen. Maar door dat ongeloof, dien koortfigen twijfel lijden wij, en dat zal ons sterk maken. Hoort ge 't opgiffen, als heel een nieuwe wereld die aan 't groeien is? O wij zoeken, wij grijpen met onze handen... Maar weer komen er menschen groot als verdoemden die 't vuur des hemels willen, en hunne daden recht oprichten midden in 't leven... Deze tijd voelt allen heldenmoed uit zijn diepten opbruïschen, hij beeft, met op zich de zwaarte van al die doode eeuwen die hij van zich niet losschudden kan... O maar 't zal ál breken nu, uit-bréken in liefde onbekend, deze tijd wil uit zichzelf, hij wil zichzelf vluchten om zich weer naar hooger op te tillen, hij zal zichzelf verzuiveren, verbranden in zijn verlangen, in zijn ontzaglijk overwinnend verlangen, om met één ruk hooger te steigen, tot het groote Leven, dat wij misschien nog zullen zien.

Een der machtigste beweegkrachten van 't menschedom is de bewuste of onbewuste zucht naar eenheid, wet van onzen geest en onze wereld. Door de geschiedenis ook gaat een rythmus, die telkens uit critische tijdvakken,

vol onrustig en wanordelijk gestreeft van gesplitste zielen, hogere synthese doet wassen, organische tijdvakken, evenredig bevestigd door een gemeenschappelijk geloof. Dat wij lang ontleed hebben, en over onszelven gebogen lagen, kijkend alleen naar onzen innerlijken spiegel en trouw verdedigend ons zelf, was een noodwendigheid, en de eenige grondslag waarop de gemeenschap kan gebouwd worden. De dichter moet zichzelf erkennen als afgezonderd wezen, eer hij tot de eenheid kan befluiten van wat hem omringt en deel uitmaakt van zijn leven; zooals het een land niet vroeger mogelijk is zich naar algemeen menschelijke kunst uit te werken, dan wanneer het zichzelf faamgepakt heeft in de volle bewustheid van zijn eigenen aard, en het volledig beeld van zijn ras kan vastzetten.

Ik heb er elders reeds op gewezen, hoe nazoeken van eenheid in kunst, wijsbegeerte, wetenschap, het kenmerk is geworden van onzen tijd. Wat wij, die geklommen zijn langs bergen en bergen, en hier nu staan als voor de zee, wat wij zien opkomen is een nieuwe synthese, waarvan het symbool zal wezen de gemeenschapskunst.

In den tijd van Aischulos, en in de Middeleeuwen, was leven en kunst één, rustend op geloof. Dionusos, vader der Tragödie, was de verpersoonlijking dier innerlijke levenskracht, die, zichzelf erkennend en haren samenhang met alle krachten, zich in hogere opborlende geestdrift, in heilige al-vreugde, vermelt met heel de natuur. En later was Apolloon het symbool van den Griekischen geest, van de Griekische gemeenschap, Apolloon die liet galmen in het werk van den Dichter de diepste-verborgene stem van het volk voor 't geheele volk. Wanneer Apolloon sprak hoorde ieder in den rythmus der godenstem den rythmus zijner menschgedachten, den rythmus van zijn eigen stem en van de ziel des ganschen volks. En dat volk voelde zich één, en in het kunstwerk dat het noodwendig voortbracht, in het monumentaal kunstwerk dat den natuurwil zelf, het Noodlot, bezong, kwam het tot vollediger bewustzijn zijner eigene edelheid, schoonheid en sterkte. Ook in dat ander organisch geheel, de christelijke maatschappij, spanden zich alle

krachten in naar één ideaal. Het zijn geheele volkeren die de kruisvormige kathedraal opbouwden naar den hemel, steenen symbool hunner gemeenschap in Christus. En uit de kerk bloeiden alle kunsten, voor de laatste maal vereenigd in wondere samenmelting.

Sinds is ook het groote Aangezicht van liefde dat zijn licht straalde op het kunstwerk langzaam verduisterd onder de menschen. En wij staan hier als verloren, in 't halfduister van den zwangeren nacht waar reeds lange sidderingen doorvaren, vreezend maar vol hoop en open van liefde, want wij voelen dat een nieuwe annunciatie nakend is, wij voelen 't bijna fysiek, alsof het lijf van God weer uit onze hoofden ging opgroeien gelijk een boom.

Zelfs in den baaierd der decadente kunst, in al dat zoeken en trachten der meest uiteenloopende scholen, zie ik dat verlangen naar een nieuwe eenheid van 't leven. En dat is de beteekenis van de machtige idealistische richting dezer tijden, en van 't catholiek mysticisme dat in onze moede beschavingen voor de laatste maal verrijft. Wie behoefte naar een nieuw geloof voelt kan die behoefte alleen uitdrukken door vormen die voorhanden zijn, symbolen van het oude geloof, die nog overweldigend groot sch naar omhoog staan. Symbolen maakt men niet, men ondergaat ze. Alleen wanneer het nieuw geloof zal bewust worden *in de gemeenschap* zal uit de gemeenschap het nieuw symbool groeien. Maar dat mysticisme, dat wel grijpen móeft naar de voor ons valschgeworden beelden der kerk, maar al die gebaren en pogingen die zich overal oprichten naar den hemel, streven naar een enkel doel : een verloren ikheid weder bemachtigen, *zich weer in volle bewustheid eene ziel schéppen*, eene ziel die de eenheid, het principe van harmonie moet wezen der synthese die komen zal, de ziel van dat *organisme* dat de samenleving van morgen is, een ziel die de rythmus wil zijn der innerlijke levenskracht van de gemeenschap.

Wij wachten hier als kinderen, want wat er gebeuren gaat weten we niet. Alle stelsels en woorden, waarin wij nu ons voorgevoel kleeden, zullen

misschien omflaan, in de religieus-moreele omwenteling die we tegemoet zien. Misschien is het nog noodig dat eerst de natuurwil bewuft worde in den grooten dichter, die, uit het volk zelf gesproten, met zijn twee voeten op den grond en zijn stem hel bazuinend boven de hoofden der menschen, over de aarde zal gaan, en, met zijn armen alles wat leeft omvattend, ineens zal zeggen wat gezegd moet worden, heel de jonge wereld in hem gevoeld, met de reine klaarheid van het ware, en de revolutie zuiveren zal door ons het nieuw, het gemeenschappelijk ideaal van het komend levend te openbaren, wat de oude Godsidee zal vervangen, het nieuw zedelijk criterium, het absolute dat we zoeken, en vinden móeten indien we niet willen sterven.

Wij weten alleen dat wat gebeuren gaat onvermijdelijk is, noodlottig. Die helderheden in de lucht, en al die donkere stemmen die van beneden, van diep onder ons, stijgen en stijgen duizendvoudig, voor spellen het. Het hoogtij zwelt, en wat niet meêvloeien wil zal geknakt worden en overrompeld door de groote bewegingen van het Leven zelf, dat ons aller meester is.

Onze beschaving heeft de natuur zoodanig onderdrukt en vernepen, dat de natuur zal móeten uitbreken met een geducht samengeperste macht. Haar werktuig zal het volk zijn, de gemeenschap van al wie door haren onbewuften wil, door eenzelfde instinct noodwendig worden vooruitgestuwd. Het volk zal alleen vernielen wat den schoonen en vrijen opgroei belet, en laten wij aan de natuur zelf over wat daarna komen moet. Zij zal zich weer uitspreiden in volle kracht, organisch de vormen der samenleving bepalen; en waar het leven niet meer gebonden en gedwongen is zal het kunstwerk vanzelf, spontaan, opbloeien en herrijzen uit het hart zelf des volks. Het volk moet de kunst herdoopen, want wij hopen alles van het volk, wanneer het niet meer vervalscht door een kunstmatige cultuur, maar een normaal voortbrengsel is van den menschlijken aard: het volk dat de religie gemaakt heeft, en de taal. Een waarlijk groote en hechte kunst, wier artistieke verfielingen niet affchilferen na korten duur als blanketfel op een gezicht, maar een bloedwarme altijd door nieuw giftend levenssap doorvloeide kunst,

wordt alleen voortgebracht door de onbewuste noodzakelijke kracht van de natuur. Als de mensch zich geheel zal overgeven aan de inwendige wet alleen, zich onbelemmerd zal ontwikkelen volgens zijn eigenen bewegingsrythme, moet, bezielde door dien rythme zelf, opzingen uit zijn diepste diep de loutere en noodzakelijke openbaring van den God-in-hem. De dichter moet diepgeworteld in het volk staan, en steeds nieuwe krachten uit zijn aarde zelf in hem op voelen stijgen; en er zullen kunstwerken opgroeien schoon als boomen.

De eenling zal weten dat hij deel uitmaakt van een harmonisch geheel, waarin alle dingen, solidair, in noodwendige verhouding tot elkaar staan; gedreven door zijn doel, volkomen zelfontwikkeling, weten dat hij dat doel best bereiken kan in de gemeenschap. Wanneer, uit een nieuw geloof, uit de nieuwe gevoelde waarheid die ons met God kan verbinden, uit de erkenning, door allen, van den naarbuiten werkenden natuurwil, de eenheid der maatschappij zal ontstaan, zal het kunstwerk het puurste beeld dier eenheid weergeven, het monumentaal gewrocht waarin alle kunsten, de handen in de handen gestrengeld, samenstreven naar één grootse verwezenlijking van't bewustworden der gemeenschap, synthetis van kunst en religie, die eenzelfden oorsprong hadden en weer ineenvloeien, hoogste wetenschap en metafysiek, ritus van vreugde, waarin alle geheimenissen die den mensch omringen hem spiegels zijn van zijn eigen goddelijk-geheimzinnig wezen, zuiverste uitdrukking van 't levensmysterie zelf. En als de Dichter, verheiligd door het herboren leven, dat zijn oorsprongrein gevoel vatbaar maakt voor de ontvangenis van wat geen noemen kan, als hij, de priester, opgewassen uit het lijf van het geheele volk, naar de diepten van zijn eigen zelf zal luifteren en het echtste en innigste in zich, zijn rythmus, zal uitzingen, dan zal hij tevens het levensmysterie der gansche gemeenschap uitgezongen hebben. Maar ditmaal zal het kunstwerk niet meer alleen het symbool zijn des grondigsten zelfs van een nationaliteit, maar van heel een opkomend menschedom.

Het enkele wat thans betrekkelijk voor een uiting der gemeenschap

mag gelden, is alleen evenredig in het brutaal-leelijke, in zijn negatie van 't reine en 't mooie; en de waarlijk schoone gevrochten, waarin een menigte háár harteflag hoort, zijn poemas van smart; de onrust, en de smart, ziedaar 't eenig gemeenschappelijke onzer kunst. Maar wij nu willen dat wie in licht en blijheid zingt niet meer liegen zou. Wanneer het geluk van den eenling uit het geluk van allen zal vloeien, dan, zijner kracht en waardigheid bewuft, vertrouwend in zichzelf en de natuur, in wier levensluft hij meê opleeft, en versterkt door 't gevoel zijner solidariteit met al wat hem omringt, zal de vrije mensch over de menschen zijn groote overwinnende vreugde doen lachen, buiten welke de hoogste schoonheid niet is.

En, dichter bij de natuur gekomen, moet hij erkennen dat hij deel uitmaakt van een organisme, waarin alles, en hij ook, door samenwerking van allen werd voortgebracht, en zijn grond heeft in een eindeloozen samenhang met alles; dat heel de keten van omstandigheden waar een gedachte uit voortkomt bijdraagt tot haar geboorte, en die gedachte alleen ontstaat — in veel hoofden tegelijk — als zekere bedingen haar ontstaan noodwendig maken. Dan zal de kunstenaar, dichtend om aan zijn innerlijken drang te gebieden, zich geen ijdelheidskranzen om het hoofd meer hangen, maar schoonheid scheppen uit liefde tot de schoonheid zelve. De pure zaligheid, de kalme vreugde in het mysterie zal hij terugvinden. En geen kan sterk en vrij zijn als in wien de liefde openlicht, de liefde tot den levenswil die zijn werk bezielt, den levenswil die hij beminnen moet in zichzelf en in den minsten zijner medemenschen.

Artiesten van nu, waarvan de meesten te veel artiest zijn en niet genoeg mensch, die, ver van 't gewoel, lieft alleen zit met de dierbare fantazieën die ge uit de lucht droomt, en schuw zijt van 't leven omdat deze gruwelijke beschaving het zoo vervalst heeft en verleelijkt, — er zal, ja, er zál een tijd komen dat de dichter, de reinvoelende dichter, héél het leven zal mogen aanvaarden met vertrouwen en gansch in zich opnemen, met al zijn schaduwen en donkerten en louter licht, dat hij door zijn gevoel nog verloutert.

En eindelijk — wat wij de kunft noemen is zoo weinig, de gefamelde woorden waarin we één oogenblik van ons beſte zijn affchijnen — wordt ons leven zelf het groot kunftwerk, waarvan elk onzer alledaagſche daden is als een ſtroof, en dat we gánſch moeten verwezenlijken, met liefde. En heel ons handelen van dag-in-dag-uit, — als één gefladig gebed naar de geheimenis die ons bezielt en door de wonderen dezer wereld drijft, — heel het leven, met zijn effene vloeijing, zijn melancholieën en zijn verheffingen, moet worden één rythme van ſchoonheid.

Dat ons ideaal ver ligt, wat doet het? En wie mág het beweren? Wat komen zal behoeft onze beſchouwingen niet, maar wij helpen vernielen wat nog op den weg ligt, dat het rijk onzer hoop vroeger kome. En dat rijk beſtaat reeds, vermits wij duizenden zijn om het te verlangen, en alle echte menſchen er zich reeds in voelen. Wij, die lang in ſchriklijken twijfel doolden, met ons kunft die altijd maar enger wordt en zich niet hernieuwen kán, die, ter prooi aan onze afwijkende paſſies en al 't onbekende van afgronden waarover wij in wanhoop bogen, ons aan niets meer konden vaſtklampen dat niet brak in onze deerlijke handen, wij die in het nihilifme, in het niet gingen omkantelen, en ons nu verloft weten, en weer breed-ademend en vreugdig, wij kijken vóór ons en vreezen niet de geducht aanzeilende tijden. Want wij laten ons alleen drijven door de almachtige wet, den innerlijken Rythmus der natuur, volgens welken het leven ontſtaat in de cel, eb en vloed der zeeën wiffelen, de werelden geboren worden en het zuiver gezang ÷uit ons diepſte zelf opwelt, — den eeuwigen Rythmus, die, brekend en bouwend en zich gefladig verreïnend, de harmonie aller dingen verwezenlijken wil, de opperſte Schoonheid, die het doel is van alle trachten. Zuiver en ſterk zal zijn wie in 't Leven gelooft, alleen in het goddelijk Leven, want de dood zelf zal hem maar een vorm van 't leven ſchijnen, die is onſterfelijkheid.

23-31 Maart 1894.

GUST VERMEYLEN.

Mei.

*God-adem van Hernieuwen laat het hert
— het hert zoó slecht, van moede Passie bloedend, —
geruſt en goed in Hemel-Maagden-Schoot,
en ſtelpen 't bloed, het wonde-bloed vergoedend.*

*In Wonder-Mei van Onze-Lieve-Vrouw,
het arme lijf, gebukt naar 't ſtof der wegen,
het zal weer gáan en hangen blij en hóog
tropheeën, ſtaal-en-goud, van Moed en Zegen.*

*Wit juich-gebloefem 't ſchaamte-voorhoofd puurt;
jeugd-loover druipt van orglend zilver zingen;
het Voelen ligt in wijde malve droom
goed-dronken, God van luwe Lente-Dingen.*

*Boomtoppen-hoog de ziele de armen heft;
— de wierookkelkjes knikken om de paden —
de groote Mis van 't Al-in-Liefde gloort;
mijn Zonne-Ziel heeft 't zoete zijn geraden.*

EDMOND VAN OFFEL.

Rust.

Heerlijke, donzige nacht

zinkt op mij neér; zoelig zacht

smelt in zijn adem 't laatst verlangen,

wegstervend in een laatste stille klacht.

*De suizlende avondwind speelt in de zilvren snaren
der kinderkalme ziel; en op zijn breede baren
voert hij, de wijde stilte door, onmeetbre zangen.*

*Uw spiegelende ziel, van weemoed plots omvangen,
ziet lange trillingen statig door d' æther varen.*

Gevoelens doomen mat, uit tijden die eens waren.

*Vertoef nog, vreemde weelde van dien kalmen nacht;
naar dees vergetende uur heb ik reeds lang getracht;
laat om mijn moede ziel uw eeuwge schaduw hangen.*

Maart 93.

ALFRED HEGENSCHIEDT.

Rythmus.

Leven is beweging, beweging van een organisme. Beweging van een organisme is actie en reactie, is rythmus. In de heele reeks der georganiseerde, levende wezens, bij planten zoowel als bij dieren, uit zich die rythmus onder den vorm van eene voor ons onmiddellijk waarneembare beweging van het protoplafma : bij de plant en bij de eencellige wezens, in elke cel; bij het dier, door de som van eencellige bewegingen strekkende tot een zelfde doel. Van de dieren, met welke wij door eenen zelfden oorsprong verwant zijn, weten wij dat die rythmus bewuft wordt, in zijne primitieffte uiting, in pijn en welzijn. Het is het eerste, nog zeer vage, bewuftworden van het leven. Naarmate in de dierenreeks het organisme ingewikkelder wordt, vermenigvuldigt en verbreedt zich dat oorspronkelijk eenvoudig gevoel; — eenvoudig in evenredigheid met de uiterfte veelzijdigheid dier gevoelens bij den mensch; want reeds daar, waar wij het bewuftzijn met eenig recht vermoeden, is het organisch substraat zoo ingewikkeld dat wij van eene wetenschappelijke essentie-verklaring dier primitieve gevoelsuitingen, ja zelfs van minder dan deze, van eene verklaring der beweging van de reeds zoo hoog georganiseerde protoplafmaeenheid, moeten afzien. Want de wetenschap, na de uiterfte onderzoekingen (zie de theoriën over den intiemsten bouw van het protoplafma van Nägeli, Bütschli, Flemming, Altmann en anderen, en de proefnemingen van Bütschli, Quincke, enz.) schijnt ons het begrip

van het leven niet nader gebracht te hebben en redt zich door eene phraze die enkel de levenskracht loochent, maar niets verklaart : het leven zijnde de dynamische toestand der georganiseerde materie.

Tusschen deze definitie en eene verklaring van 's menschen ziel is eene peillooze kloof, die nog steeds even wanhopig peilloos blijft, al hebben de menschen ook getracht ze aan te vullen met talloze filosofische en psychologische stelsels.

Bij den mensch is, door actie en reactie van een hoog ontwikkeld organisme op zijn midden, het leven veelvoudig, en zijn de levensbewegingen menigvuldig geworden. Eene gansche scala van gevoelens, steeds abstrakter wordend, omdat in schijn steeds minder aan een organisch substratum ontheft, zijn in hem bewust geworden. Die bewustwording is de opperste beweging, en zij uit zich in de poëzie. De poëzie zelf is geen doel, het is slechts een middel in de hand van 't Leven, den mensch tot steeds fijner bewustheid te brengen, want met het uitgroeien der kunst in den mensch, groeit zijn bewustzijn aan, en met zijne macht als kunstenaar waft zijne macht als mensch.

Zoo komen wij tot de idee van 't Leven, van de «opperste Abstractie», de wet die de heele wereld van verschijnsels in 's menschen wording omvat. De besten onder de menschen, de groote kunstenaars, hebben het leven als zoodanig erkend. Zij wisten dat het leven wijzer was dan hunne kennis van hetzelfde en in steê het te willen regelen, buigen of temmen volgens hun relatieven wil, ondergingen zij het leven, en dat was de bron van de overweldigende macht van hunne wijsheid en van hunne kunst; zij waren de passiefften aller menschen, zuiver werktuigen in de handen van 't Leven, dat in hen wilde voortbouwen volgens den oerrythmus eens aan de georganiseerde materie gegeven.

Voor den hedendaagschen kunstenaar, voor den dichter, zal het ondergaan van het Leven de eenige kunstwet zijn. En opdat het Leven in der daad de opperste Abstractie weze, moet het omvatten als eene wetenschappe-

lijke wet — en daar ze in den kunstenaar zelven geboren is — liefderijk omvatten het gansche leven, zoowel in zijne alledaagschheid en platheid als in zijne hartstochtelijkheid, of haat of liefde; want zoo alleen kan het bewustzijn van dat leven aangroeien tot den machtigsten rythmus, tot eene flingering tusschen barste gewoonlijkheid en meest zinneloos passie.

Daaruit ziet men dat de dichter in den grond een eenvoudig mensch moet zijn en wiens geestelijke voorvaderen geweeft zijn : de werkende man uit het volk en, verder terug in den tijd, de wilde natuurmensch; zoodat zijn geslacht door de tijden heen even trouw en even rein den levensrythmus in zijne bewustwording bewaard heeft als hij vroeger was toen hij onbewust de wording der voorgeslachten stuwde. Bij den modernen kunstenaar ook zal die rythmus het eenige drijvende principieel zijn van zijne dichtdaad.

En hoe geweldiger die rythmus zich in den dichter openbaart, des te intenser zal zijne poëzie zijn, des te juistere zal de klank van het woord, des te sterker de gedachte, des te overweldigender de maat zijn; alles eindelijk samengloeiend tot een geheel, dat de plastische uitdrukking van dien rythmus is, dat slechts dien rythmus belijdt waaruit het geboren is.

Het is een drang van den menschelijken geest het mysterie van zijn wezen te doorgronden; hij wil het Leven niet alleen voelen, maar ook begrijpen. Daarom zoekt hij zijn bewustzijn uit te breiden over alle dingen die in het bereik van zijne sensaties liggen. Daarom wil de mensch menigvuldig leven, daarom tracht hij in anderen te leven. Uit die behoefte is het altruïsme geboren, want slechts in liefde leeft men in anderen, of menschen of dingen; slechts door sympathie begrijpt men het handelen der medemenschen. Uit dienzelfden drang spruit dan ook de liefde der menschen voor de poëzie — ik spreek van de echte menschen, niet van hen, die van den levensweg afkanten naar de voldoening hunner lagere begeerten — want daar wordt hun bewustzijn uitgediept in het beste deel van hun wezen, omdat in de poëzie de hoogste beweging voelbaar wordt gemaakt in klanken die zij zelf hadden

kunnen vinden, waren zij machtig genoeg geweest; want die rythmus was in hen, maar nog onbewuft of halfbewuft.

Zoo is het bewuftworden van eene eurythmie, eene beweging in de maat van ons organisme, de eenige toetffteen van het kunftwerk. Zoo oordeelt ook het volk; en daardoor ftaat het nader bij den dichter als alle artieften die hem heel precieus ontleden en hem fchatten volgens den uitflag van die ontleding; want het volk leeft en ontleedt niet, het laat zich onwillekeurig gaan met de beweging van het gedicht en jubelt om de nieuwe weelde die het ondergaat. Het volk kan gelukkig zijn zonder te weten waarom, de beweging, de rythmus enkel is zijn criterium.

En weze de klank van het woord nog zoo hard, en de gedachte nog zoo zwak, en de maat nog zoo hortend, een vers kan poëzie zijn en zijn fchrijver een dichter, indien men onder zijn vers den polfflag van zijn leven voelt; en zijn werk zal zijn volk in zijne menfchwording helpen en het zal vruchtbaar zijn, want beteren kunnen daaruit geboren worden. Van zulke verzen ontftaan er vele bij een niet ontwikkeld volk dat toch zoo natuurlijk is gebleven als het Vlaamsche.

En het tegenovergeftelde is even waar. De klank van een vers weze welluidend, de gedachte diep, de maat zoetvloeiend, dat vers zal geen poëzie zijn indien het in den lezer die beweging niet wekt die het echte en voortdurende genot is van de poëzie. Overvloedig veel zulke verzen ontftaan en ontftaan gedurig bij een hoog ontwikkeld volk als het Hollandsche.

De groote dichter zal dus een hoog ontwikkeld eenvoudig menfch zijn. Ik wil dadelijk een voorbeeld noemen uit dezen tijd. Het geflacht van 80 in Nederland heeft zulk een dichter voortgebracht: Willem Kloos; hij is niet een dichter van eerften rang — en indien ik dat zeg, ftaan in mijn geeft boven hem Dante, Shakefpeare, Vondel, Goethe — omdat hij niet, zooals zij, het gansche Leven omarmd heeft en in zich opgeloft tot energie, maar flechts een deel van het Leven, maar dit dan ook zoo volledig dat zijn lyrifm in zijne gansche volheid blijft klinken nevens de ftem een dier allergrootften. Ik

zeg dit omdat ik gelukkig ben het te zeggen, omdat Kloos' verzen mij een genot verschafft hebben als zeer weinig andere.

Bij eenige dichters is de bewuiftwording van de beweging door hun gedicht medegedeeld zoo intens dat ze schier tot innerlijke hallucinaties van de hoogste weelde opvoeren kan. Geen dichter heeft mij dien indruk zoo sterk gegeven als Vondel. — Ik lees « De Kruifberg. » Heilig wordt het mij te moede. 't Is heel stil in mij. Recht uit het hart welt eene lijn met zachte regelmatige deiningen; zij gaat gindsch ver naar Golgotha waar ik reeds in mijn vroegste jeugd Jezus aan het kruis zag geklonken en dat nu hoog en zwart afsteekt tegen het laatste avondrood. Driemaal kronkelt zij om den voet van 't kruis en nadert altijd meer Magdalena die daar knielt, het kruis aan haar borst klemmend, rijft dan op naar Jezus, Magdalena zacht streelend, en verdwijnt in den hemel als een gebed van vroeger.

Eene beweging van gansch anderen aard sleept mij meê in Lucifer. Ik word opgeflingerd ten hemel in een almachtigen orkaan. Een oogenblik blijf ik daar zweven op den top van eene berghooge baar en 'k juich luid op om het geweldige van de beweging, om eene weelde die ik vroeger nooit gekend had. Dan stort ik weer in den afgrond, maar ik vrees niets, want straks zal ik weer daarboven hangen en weer mogen jubelen bij 't zien van dien oceaen van kolossale golven rond mij, en bij 't hooren van 't rollen en ratelen uit duizend bazuinen en 't geloei als van tienduizend stemmen. Alles in mij is grootich en machtig.

De storm is overgegaan. Ik sta weer aan 't strand, en 'k ga veilig en opgetogen de wereld in, want de wereld is mijne moeder en ik haar geliefkoofd kind, en alle menschen zijn mijne broeders.

Dat is de Vondel in mijn hart. Dat is de beweging in Vondel. En daarom heb ik een hekel aan de « Inleiding tot Vondel » van Verwey. Dat is enkel gepraat, gekapt stroo rond Vondel. Als men eene synthesis van Vondels werk leveren wil, heeft men dan wel het recht te spreken van « blanke en roode, koele en ronde woorden », mag men Vondel wel een « fijnproever » noemen ?

Als ik dat lees heb ik het gevoel van eene heiligchennis. Het woord van Vondel heeft slechts eene karakteristiek : de onmiddellijkheid ; het is de stempel van het beeld in Vondel.

Vondel is de nederlandsche Bach ; en als over mij zijn machtige polyphonie heenruifcht, als zijne oratorios en zijne motetten mij meêfleuren in hun duizlige draaikolken van menschelijkheid, dan wil ik niet door Verwey's xylofoon tot zijn artiftiek wereldje teruggeroepen worden ; en daarom lees ik liever Vondel zonder Verwey's kommentariën en gecursiveerde verzen. Want al wat hij zegt van verftand, verbeelding en geluid bij Vondel, dat is Vondel niet. Vondel is in de beweging die ik voel en die het volk voelt en vooral voelen zal. Vondel is de rythmus van Vondel-den-Menfch, en dat alleen is de eeuwige Vondel.

Ik kies een laatfte voorbeeld uit de onmiddellijke hedendaagfche letterkundige beweging ; de heer Tideman. Het toont hoe een menfch met verftand en menig talent begaafd, toch geen dichter is, als de levensrythmus door zijn werk niet breekt, moge hij nu proza en verzen hij de vleet voortbrengen. Ik wil hier in geen bijzonderheden treden omtrent den letterkundigen ftrijd federt nu ongeveer een jaar in den N. G. begonnen ; mijn gevoel is, dat hij veel goeds geficht heeft, is de reactie dan ook te ver gegaan, vooral wat Gorter en Van Deyffel betreft. Als een heilbrengend onweer heeft hij den horizon ontlaft van alle vormlooze artifticiteit, en het wordende geflacht kan ganfch opleven in eene verreinde en verruimde toekomst. Daaraan heeft de heer Tideman zijn beft gedaan en daardoor was zijn kritifch werk nuttig. Wat nu zijn pofitief werk betreft is het hoogft zonderling te moeten vafsttellen dat het juist aan het zelfde euvel mank gaat als dat der artieften van het geflacht dat hij zoo hevig bekaamt. Geen van zijn verzen ftaat in die Toekomst waarvoor hij zelf gewerkt heeft. Door geen golft dat Leven dat hij beweert te belijden ; niet een heeft hij gevoeld eer hij het begripen kon, een vers, dat geftuwd door de beweging in hem, hem in de keel is gefprongen en dat geuit moeft worden ; een vers dat organifch

uit hem is gegroeid en waarrond hij gedachten en woorden in volle vrijheid der fantazie kon laten kristalliseeren tot een schoon gedicht; want zulk een gedicht zal men voelen, nog eer men het begrepen heeft. De verzen van Tideman integendeel, kan men verstaan, maar niet voelen; zij zijn min of meer interessante gedachten op rijm gebracht, en geen zangen die noodzakelijk in dien vorm moesten uitgestort worden.

Hier en daar heeft de heer Tideman een feit uit zijn leven opgepikt en het met veel virtuofiteit in verzen gebracht; maar evenmin als eene planten- of keitjesverzameling de Natuur beteekent, evenmin omvat zijn werk het Leven; want niet dit en dat feit en nog dat ander feit is het Leven; maar uit het Leven, het principie van den beginne, ontwikkelt zich feit aan feit op steeds verschillende plannen, en enkel zoo teruggegeven, elk feit op zijn plan, kan een kunstwerk geschapen worden. Zie nu Tideman's verzen: overal dezelfde plastiek, of liever, gebrek aan plastiek, alle gedachten op een zelfde plan, zonder perspektief; geen synthesis, geen nieuwe vorm van Leven, draagt deze verzen. Zijn eens woorden en gedachten vergeten, dan bestaat de poëtische, dat is organische, indruk ook niet meer. Zij zijn enkel fantazie, waaraan juist dat ontbreekt waarop het Leven het kunstwerk draagt, de rythmus.

En daarom ook zeg ik dat Tideman's mooie theorieën over het Leven niet uit hem zijn gegroeid, want dan zouden zijne Stemnings-Alleeën daar voor ons niet liggen als een moeras waarin de beste gedachten verwelken, onmachtig in dien draffigen grond wortel te schieten. En al die schoone donkerroode bloemen staan daar, oudgeworden voor den tijd en schijnen te vragen waarom zeer nu reeds zoo verlept burgerlijk uitzien, zij, die pas nog gevoed met 't hartebloed van eenen kunstenaar, trotsch en met oogen vol haat de wereld uittartten.

Want zij zijn niet als poëtische gedachten in hem geboren; een sterk Leven heeft ze niet uit hem gedreven; het Leven heeft niet door hem gefidderd met zachte trillingen, liefkoozend als in een droom; het is niet door

hem gestroomd met angst en twijfel bij al zijn vreemdheid, of met volzalige veiligheid omdat het zoo moederlijk goed is; en't heeft hem niet opgeslingerd tot in luchtlooze hoogten om hem dan neer te slaan tegen den grond, gansch zijn ik verbijzeland. Want moge hij duizend maal herhalen « ik, die de Paffie ken, » ik beweer hij kent de passie niet; driften flingeren hem onharmonisch door het leven, maar de Paffie, de heilige Paffie kent hij niet.

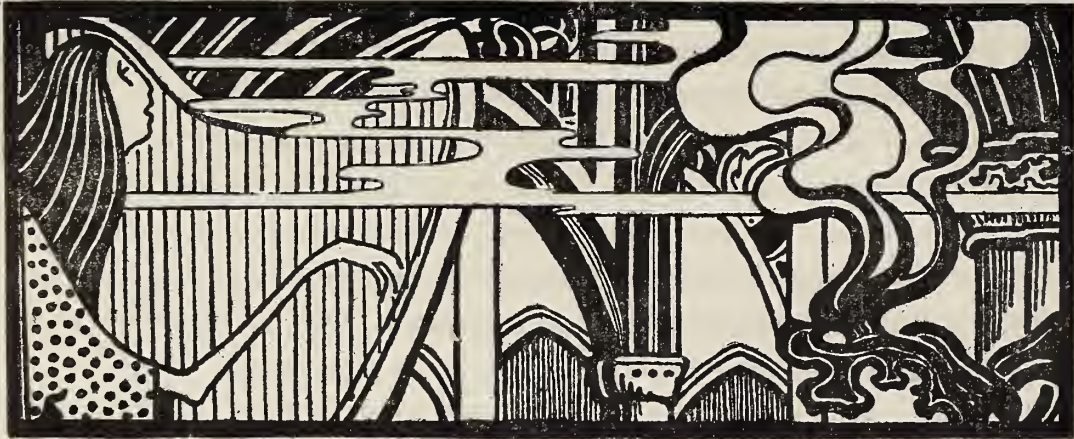
Want indien het zoo ware, zouden in hem bewuft geworden zijn 's Levens bewegingen, 's Levens rythmus; en het woord gedragen op dien rythmus ware uit hem gebroken als een noodkreet of als een jubelzang, hem te bevrijden én van angst en twijfel, én van al te groot geluk.

Neen, met een burgerlijk-semitisch affimilatievermogen heeft hij het leven van een beteren en machtigeren bespied, en zoo als hij het verstaan en misschien gevoeld, maar stellig niet ondergaan heeft, zoo heeft hij het uitgepraat in te dichterlijk proza en in ondichterlijke verzen — beiden onwaar. Daarom, indien de heer Tideman den aankomenden tijd voorbereid heeft door zijn kritisch negatief werk, staat hij totaal, met al zijn denken en kunnen, nog diep in de artisticeit van voorheen.

En thans staan wij voor eene nieuwe golving van het Leven; nog zijn wij laag bij den voet en wij weten niet hoe hoog de helling ons zal leiden; mogen we nog lang stijgen, steeds meer van ouds bekende toppen onder ons latende, of zullen we straks reeds op den top van het heuveltje staan dat wij een berg waanden en dat slechts eene verdwijnende hoogte is onder de ons omringende reuzen? Wij weten 't niet. Moge het Leven ons leiden zooals het wil; wij erkennen in hem de opperste wet, en als wij eens opgestegen en dan weer neergedaald zullen zijn, kunnen wij ons met licht gemoed ter ruste leggen met het kalm bewuftzijn, dat indien het zoo is, het zoo moest zijn, en wij, zoo-wel als groteren en kleineren voor en na ons, onzen weg doorloopen hebben, die ook een deel is van den rythmus der rythmen, de ééne beweging die al het levende en voor-levende voortstuwt van zijn oorsprong tot zijne vernieling.

ALFRED HEGENSCHIEDT.

Muziek en Leven.

AAN HET WOORD.

*Wat wilt gij worden, woord, in mijne hand,
Gij, uit muziek en smart in mij geboren ?
Uit verre beemden komen vreemde koren,
Die mij omwellen als 't bestemmingstrand.*

*Voor hunne heerlijkheid heb ik verpand
Het beste wat me aan leven werd beschoren :
Muziek en smart; zijn deze eens uitgebrand
In 't vers, gaat gij dan weer voor mij verloren ?*

*Ik weet : in stillen nacht zijt gij gekomen
Tot mij, die enkel van u droomen dorst,
Gij hebt mij zacht gezoend, en weggenomen
't Grievend leed, en zijn last hebt gij getorst.
Hoog licht 't mysterie thans aan alle zoomen,
En blije tijden worden in mijn borst.*

Inleiding.

AAN DE VOLGENDEN.

*Ik speelde in 't leven met een zin van boven
Die onbewust in mij te sluimren lag,
En 't gansche leven, en met leed en lach,
Aanvaardde ik trouw met kinderlijk gelooven.*

*Rondom de weeke ziel bouwde uw gezag
Beschermend, heiligend, een hof der hoven;
Geen droom van boosheid kon 't vertrouwen dooven,
Want al was goedheid wat ik hoorde en zag.*

*Dreunt nu voorop, helshettrende fanfaren,
Breek uit in zang, gij storm van liefde en leed,
Rein was de bron, rein wildet gij bewaren,
Mijn goden, wat ik slechts voor u beled.
Ontwaakt in mij is nu de zin van boven,
In u wil hij het gansche leven loven.*

Wagner.

I

*Dat gij moest komen, wist mijn ziel sinds lang,
Zij had u reeds gezocht op al haar wegen;
Maar overal woei haar het vreemde tegen,
En tot zijn oorsprong keerde de uitensdrang.*

*Toen bleef ze twijflend staan, en zij werd bang
In de alom eenzaamheid waar was gelegen
Haar meer van passie tusschen rotsen-dwang,
En geen kon stormen noch streelen bewegen.*

*Toen kwaamt ge als een stormvloed en naamt me mee;
't Passiemeer deinde tot uw passiezee,
Waar wilde golven schoon ten hemel stegen.*

*In uwen rythmus lofte zich het wee
Tot weelde; en nu daagt breede zielevreë,
Daar over 't lijden zonk der schoonheid zegen.*

II

*Een dor geflacht greept gij met machtge hand,
En tildet 't op tot, in der tijden lanen,
't Een verre schijn zag, lichtend nieuwe banen,
Die allen straalden naar 't beloofde Land.*

*'t Verzonk in schrik; en 't stort met spot en schand
Op hem, die weer gebliksem had 't schel manen
In zijn geweten; maar 't kon nimmer tanen
't Licht, dat uw fakkel weer had aangebrand.*

*En gij bleeft god; geen wereld kon bepalen
't Onwrikbaar ik, in eeuwentrots gestaald;
Nog in uw haten stond uw liefde pal.*

*Ge erkendet waarheid in der menschen dwalen,
En 't hooge beeld van uwe wraak weerstraalt
Der menschheid schande en troost in Parsifal.*

III

SIEGFRIEDS DOOD.

*Dreigend ophuilend dreunt heel de natuur
Onder den slag die Siegfrieds harte trof;
De held stort neer; met een stikt in het stof
Zijn zonneblik, uitflingrend 't laatste vuur.*

*Verwoestend breekt door 't woud de nachstorm, of
't Al moest vergaan in den vloek van dees uur,
En barst dan uit in mateloozen lof
Van deugd in woord en duizlend avontuur.*

*In blinde smart boort ze in haar eigen schoot
Het wee, dat bonkt en breekt en vloekend hijgt
In half gesmoorden toorn uit de aard omhoog.*

*En 't menschdom, neergehurkt in hutten, zwijgt,
En buigt het hoofd, en sluit gedwee het oog,
Want velen moeten sterven van dien dood.*

Schumann.

*Zie, moederlief, 'k lig weer eens aan uw voeten
Als in den tijd toen 'k gansch nog was uw kind.
Laat vloeien 't heimwee naar mijn jeugd met zoeten
Zang, die zich gouden door 't verleden windt.*

*Ik ging de wereld in, opdat ontgind
Wierd, wijze toekomst, die, in wording, wroette
Diep in mijn ziel; door wetenswaan verblind
Glimlachte ik dan wel eens bij uwe groeten.*

*Vergeef me, moeder, indien ik u griede,
Uitbundig blaakte 't leven toen in mij,
In hooger schoonheid werd mijn ziel eerst vrij;
Wat hare wijsheid mij in 't harte giet,
Hoor ik ook wellen in uw innig lied,
De oerbron van 't leven-in-schoonheid, de liefde.*

Beethoven.

I

*O vader, die door 't leven mij geleidde
Op 't stille pad dat slaag zich wond omhoog,
Daar prijkt nu de aard voor mij, één lichte boog,
En 't juichend harte mist u aan zijn zijde.*

*Eens schouwde uw oog zoo innig in mijn oog,
En om mijn ziele, liefdegloeiend, breidde
Uw schoonheid 't waas, dat heel de wereld wijdde,
Waaruit zij onbewust háár schoonheid zoog.*

*Waarom ontweekt ge, nu mijn ziele blaakt
Van liedrenlust, verrukt haar schoon te zingen?
Komt dan van u niet 't heil dat mij genaakt,
Straalt dan uit u niet de aureool der dingen?*

*En zal 'k, van u vervreemd, u blijven derven,
En nooit mijn woord iets van uw schoonheid erven?*

II

ADAGIO.

*Meedoogend glijdt een zachte melodie
Rond de aardfche dingen, treurend van verlangen,
En fchouwt die dingen aan met oogen, die
Vol tranen van een diep meê-lijden hangen.*

*En nogmaals keert zij zoo terug; tot drie
Maal heeft haar deining mild hun leed omvangen;
En zwaar gedragen op hun harmonie,
Komt 't weemoedfvolle lied u 't hart omprangen.*

*Maar fchielijk rijft het op; in licht gebaad
Ontplooit het flatig 't aetherblauw gewaad,
Waar in de tranen nu als fтарren gloren.*

*En 't al aanbidt, gelooft en wil weer hopen,
En komt de moede ziel in u herdoopen,
O ideaal, uit leed der aard geboren.*

Gluck.

DE ELYZEESCHE VELDEN.

O zoo zingen, verzonken in zalige rust,
Zacht gestreeld door een weelde uit een wereld van lust,
Geschapen in 't lied aan mijn lippen ontweld,
't Niet verstaan, toch vergaan in zijn smeltend geweld.

Een herinnering komt met een droef geweest,
Gaat vreemd door de beemd met haar klacht van beneên;
'k Heb sinds lang reeds vergeten haar melodie,
Maar nog lang stemt mijn zang ze tot één harmonie.

Laat me zwijgen, neerzijgen in zalige rust,
Laat me luidstren naar 't fluidstren, allen lust onbewust,
Van een zang, door mijn zang in de verte gewekt,
In 't gedoom van een droom door geen leed meer beylekt.

En 't niet weten, 't vergeten dat hart dat barst,
Onder 't zwellen van weemoed waar 't wee nog in knarst.

Bach.

*Op 't chaos van nog onbehouwen steenen, staart
Mijn geest, met het wijd opengespalkte oog van 't kind,
Dat in zijn droomen had iets grootsch gewaand en vindt
Dat machtger nog dan 't ooit in droomen had ontwaard,
De reuzenbouw zich steen voor steen verheft; verblind
Door 't godlijk dat in 's menschen werk zich openbaart,
Zinkt in het stof mijn geest; aanbiddend om mij schaart
Het menschdom zich, dat thans een zieledeel herwint.*

*Uw passieloozen vorm hield ver u van mijn hart,
Maar toen zijn willen eens, door 't wilde wee verward,
Vertroosting van u vergde in ironisch begeer,
Drong uit het eeuwig wiegen van uw rythmisch meer
Een moederstem, die, van mijn smarte lijdend, schreide
En, ze met hoop tot weemoed wijdend, 't hart bevrijdde.*

Straatmuziek.

*Op de eenzame straat hoor 'k een orgel klagen;
Door mijn gedachten gaat 't als bloode spot —
Ik denk niet meer, — 't verleden rijft in vagen
Weemoed, die, zacht deinend, in zwellend genot
Mijn ziele heft boven wat hooge en lage
Menschlijkheid in mijn mensch-zijn leefde, tot,
Over 't bange wereld-zijn heengedragen,
Ze in 't eenvoudige oneindge grenst aan God.*

*Wat is 't, o God, dat mij zoo tot u dwingt,
Tot u, een God, waarin ik niet geloof?
Waarom wekt 't deuntje, dat zoo 'n orgel zingt,
't Verleên, waarvan mij scheidt de ontzagbre kloof
Van 't weten? — Weer als kind in U vertrouwen,
En in Uw Goedheid kalme tempels bouwen.*

Aan het woord.

*Ontwaak, mijn bruid, drâ zal de dag gaan lichten,
Reeds ligt zijn scheinring over de aard gespreid;
De hemel sprak tot de aard in wondre schichten,
En tot volbrengen werd mijn geest gewijd.*

*Waarom dien weemoed, lief? — eens moest gij zwichten
In 't worstlen met mijn trotsche manlijkheid;
Treurt ge om den tijd toen gij kwaamt op te richten
Een ziel, die krank zich had ter rust geleid?*

*O vrees niet voor uw reinheid, vrouw, ik min
U met een liefde in wie al 't lage opgloeit
Tot eêl metaal, aan uwe pracht gewijd.*

*Zie nu, hoe 't morgenrood ons tegenbloeit,
De glorie van den aangebroken Tijd;
Kom, mijn geluk, wij gaan de schepping in.*

Schemeringsdroom.

Das Land der Gricchen
mit der Seele suchend.

*Omweef mij met uw kalmen adem, nacht,
In uwe stilte ligt mijn ziel gevouwen....
Doorbeefd van heilig innerlijk aanschouwen
— Der menschheidziele puurheid eeuwge wacht —
Trilt door mijn boezem als een ver berouwen,
't Herdenken aan de al uitgespatte kracht,
Die altijd werd voor 't groote Werk gebracht,
Het hooge, alleen voltooid door al-vertrouwen.*

*Ik droom een milden droom van stille macht,
Voor mij verheffen zich in eedle pracht,
Rechtljnge, zuilendragende gebouwen.*

*Ik zing een lied; 't weerklinkt eentonig zacht
Door zuilenrijen, dan, bij duizend vou'en,
Door u, natuur, gij uit mijn ziel gehouwen.*

October 93—Mei 94.

ALFRED HEGENSCHIEDT.

Walm van Lente. — Dit kind was zeer bang voor den nacht. Zijn

moeder had het op den zolder onder de pannen te slapen geleid. Een heel wijde zolder, met vreeslijke gaten van donkerte, waarin de dingen spokig wegdoeken. Met gefloten oogen tastte het kind door die wereld, vol ontrustende gezichten uit alle hoeken toegijnzend. Maar boven midden in het dak lichtte een groot glasraam. Zoo kon het de starren in den fossfoor-blauwen hemel zien glimmen met fitterenden glans — oogen van welke doode ziele? in welk heerlijk droomland nu levend? vanwaar die zuivere klaarte als tot paalen gestolde droppels licht? broertjes van hem die gegaan zijn, waarvan hij droomt zoo menigmaal?

« Heilige Engel, Sinte-Michiel, — red mijn lijf en red mijn ziel, — heilige Engel, maak me vroom, — dat ik in den Hemel koom! » Honderde malen, geduldig, had moeder hem dit voorgezeid; nóg eens tastte zij naar zijn voeten en dekte zorglijk. Achter elken zin liet zij een pooze, en het kind bad na. Een kruifken, met de goede verweerde vingeren op het rimpellooze voorhoofd, en « och slaap nu ventje, toe! » Wat een ruft, wateen zaligheid van ruft, daar samen alleen

in de zwarte stilte van dien zolder, de moeie druilende oude en het woelige ding, dat slapen moest maar niet wou. Hoe kon hij slapen, indien hij niet wist wie Sinte-Michiel was? indien zij hem niet eerst beschreef wat of men in den Hemel deed? moest men daar ook naar school en sommen maken?

Zij fprak nog, met haar vermoeide grijze ftem, zelf half in fluimering, en het kind was reeds verre. In helderwitte kleeren wandelde het midden proceffiën van eerfte-communiekantjes en maagdekens, kaarfen in de hand, één groote lijn opwaarts naar een troon van wolken waarop Ons-Heer zat. En naaft hem een bleek en zacht gelaat van licht, een gelaat van zilver, fchooner dan heel de hemel, een weinig droef toch haar oogen, als verre verdoofde muziek van violen. En hij zag moeders stille oogen, ftar en zoet.

Het licht was overal, het fpoot op in fonteinen, het droppelde langs de wanden, het daalde in regen neer, het fcheen in zijn borft, in zijn hoofd, alles één helderheid, één zingen.

Somtijds was het fomber. Het kind fliep niet, urenlang. 't Gewoel van het leven wrong zich langs de muren van het huis omhoog. Lang gekrijfch van metalen kreten in fcherp gefluit over het dak, benauwde zware gerochel van een mensch in doodsftrijd, die zijn hart uitschreeuwt, ijflijk gehuil van zee-monfters, vervaarlijk, zwalpend in het zwarte ftormende nachtwater.... O huiveringën! heel 't geheim van het komende leven, gezien in verfchrikkingfvifioen, bij 't bevend luifteren naar 't woefte janken, weggefmlten in angst voor die vreemde ftem, donderend door den nacht — fprekend tot hem alleen? — in dreigend waarfchuwen : « ik ben 't Leven! ik wacht u, kind! »

II

De kerk was vol van goud en zilver, dat in zwaar-maffieve bundelen door de gefchilderde glaframen naar binnen ftroomde. Zij verguldden een zijbeuk geheel, het ftof dwarrelde er in; de menfchen, neergebogen in aanbidding, werden verheerlijkt in een golf van goud en, boven alles uit, ruifchte de vol-vloeiende goudgele baar der orgelakkoorden. De priefsters, drie, in gouden kazuifels, blonken aan 't altaar. Hun brekende ftemmen van heel nederige werkers klonken bar uit hun fchorre kelen en dobberden en

fchommelden hulpeloos, haast verloren in het op- en neerstuwen der klanken-
deining, om eindelijk heelemaal onder dien breeden rhythmus. dien water-
val van bazuin-akkoorden, te bezwijken. En toen het Tantum Ergo door
den tempel schalde, bloesemend en klokkend uit der koralen bron-frissche
kelen, pure fonteintjes van zilverig geluid, toen ging daar beneden, in de
borsten der neergezegen geloovigen, iets aan 't golven. Alles glansde en juichte
en leefde op in verrukking; de zang spiraalde omhoog, vervulde elk hoekje,
opstijgend langs de hooge zuilen, tegen de bogen zich wrijvend, breedvleuge-
lig. En de kerk was vol gevogelte.

De poorten gingen open, de geloovigen boden elkaar wijwater, teeken-
den zich met het kruis. In een stemming van vrede gingen de menschen uit,
allen iets wegdragend van zang en van goud, langzaam wegdrijvend op een
golf van geuren, in hun oogen een verrukking. Opeens scheen de kerk zich te
verwijden, het plein werd een voorhof, waar de goddelijke rhythmten voort-
klonken, waar men nog de geheimzinnige aanwezigheid gevoelde diep in
zijn borst, en in de Zondagfilte gingen de oogen naar den blauwen Hemel,
die nog beefde van de gebeden, zooëven op gevleugelde akkoorden opwaarts
gerezen.

Gebroken van aandoening, terwijl de klankgolven over zijn hoofd heen-
dreven, was hij neergezegen en lag half in bezwijming, onder de zegeningen
die zijn ziel zoo zeer vervulden, dat hij zijn bedwelmd lichaam niet meer
voelde. Blanke droomen wuifden om hem, geklapper van engelwieken.

Myfterievol werd alom de stilte. Zelfs het knersend verschuiven van
een stoel, in een zijbeuk, of in die heilige ontroerde gewesten daarginds, waar
laatste wierookpluizen nog, dwarlend in een vagen zonstraal, een wijle draal-
den om, de lichtladder langs, ten hemel te klimmen, stoorde die stilte niet.
Trillend door de ruime bogen zong een lange gele toonlijn, uit een andere
wereld. Hol klonk een stap over de matblauwe zerken, met wit-marmeren,
schier onleefbare, weggetrapte inschriften, namen van dooden uit vroeger
eeuwen...

Hoe was alles wijd en geweldig, en hoe zat hij, onbespeurbaar nietig, in dit heelal, nog immer daarboven op het oxaal geknield, met in zijn ooren de dreunstem des orgels en de juichgalmen van het koor nog in zijn keel en langs zijn gehemelte!

Met verdoofde oogen, bewuftloos, stond hij op en keek dwalend rond zich. Hij was geheel alleen. Eenige heiligen in hun nissen, geleund op hun pelgrimstaf, met bovenop de kalebas als een boetlamp, stonden strak, weggezonden in hun vrome meditatie, als hadden de geurwalmen hen druilerig gemaakt.

De avond zonk, de kerk werd in alle hoeken bevolkt met grauwe gedaanten, de biechtstoelen links en rechts werden onder donkere gewaden verborgen.

Zonder gedachte, in een droom, hij hoorde zichzelf niet, schoof zijn lichaam zacht voorwaarts. Met een vaag gebaar rekte zijn arm zich uit... Alles zweeg... De een na de andere rukte hij de kaarsen uit de blakers vóór de muzikleffenaars. Geen angst, niet het minste verwijt van het wezen daarbinnen in zijn borst. Met een vreemden glimlach zijn visioen toelachend ging hij steeds voort.

Hij daalde, met de kaarsen in zijn zak, de breede arduinen grafkelderachtige trap af, dof-hollend in de stilte. Hij schrikte, en begreep. Nu eerst doorbliksemde hem de flauw-knagende voorstelling van misschien iets oneerlijks begaan. Hij ontmoette den koster, die hem kende, met zijn kerklijk-vriendlijken, loensch-duffen blik, zijn dor paarsgefchoren ingezonden gezicht, geflachtfloos. Hij wou aan 't krijfchen en bekennen — maar schaamte weerhield hem en groetmompelend spoedde hij heen.

Tehuis snelde hij, in één adem, naar zijn zolder, zijn vrij-eigen, zijn wereld, en bevend ontfak hij de kaarsen vóór *zijn* altaar, en bad, half tranend, door tweeftrijd gefolterd, om vergiffenis aan Maria, wijl hij, om harentwille, kaarsen geroofd had uit Gods tempel.

De boomgaard stond heelemaal wit in dezen nieuwen Mei. De lucht, een gazige vervluchtende blauwigheid, gluurde door de feestelijke blankheid, en was over de wereld een groote geel-goudene-tintelblauwe vreêvlag. Men zag niet, maar voelde de Zon, een zilveren schild blinkend achter ijle raggen fluiers. De eerste warmte van dezen jongen zomer zwol hijgend door de lichtwebben, het leven verinnigend, vergloeiend, in alle deze zwijgende groeifels, plechtig en met eerbied borlend uit den grond, den tocht gietend van het hooggetijde der herleving.

Welke geheime kracht maakte dit alles zoo heerlijk, maakte hem weer tot een deel van dit alles? Hoe zong weer in hem de stem, die zeker in hem vóór zijn geboorte reeds eeuwen gezongen had, die stem-van-altijd, welke in het heelal verfmolt in één eenheid?

De stem der Eeuwigheid — de Geheimenis weer in zijn ziel teruggekeerd?

En onder het zoete gewuif der takken gegaan, en tegen zijn slapen aanruifchen voelen 't gestreel der bloesemknoppen, als zeer fijne vrouwevingeren over zijn aangezicht! De takken, de lange slanke armen, ze hingen over zijn hoofd, ze omarmden hem, en lieten hem alleen los om vóór zijn schreden de reukvaten hunner bloemtrossen op te zwaaien. Een windje liep door den boomgaard en schudde duizende witte blaadjes over hem, een regen van kuifche glorie.

Nu, te midden dezer lente, voelde hij zich herboren worden. Dit was weer zijn ziel van vóór eeuwen, en door al dit blanke en blauwe heen, zag hij haast niet meer de donkere gordijn van zijn doorpijnde twijfelzieke jongensjaren. En ginds — zie, onder dien eeuwigen boom, dien boom met zijn wortelen diep in de moederaarde, maar het blanke bloemgekroonde hoofd zoo nabij den hemel, onder dien boom die als hét leven was, met het geluk dat men zeer hoog moet zoeken, dien boom als een kathedraal — hoe breid-

den zijn forfche en lenige armen zich meedoogend tot de menfchen! — daar-
onder zag hij haar zitten, een klein meifje in maagdeblank, louter ziel,
bleek en weg in gebed, huiverend, een kind dat den Heer op 't bed zijner
tong gaat ontvangen...

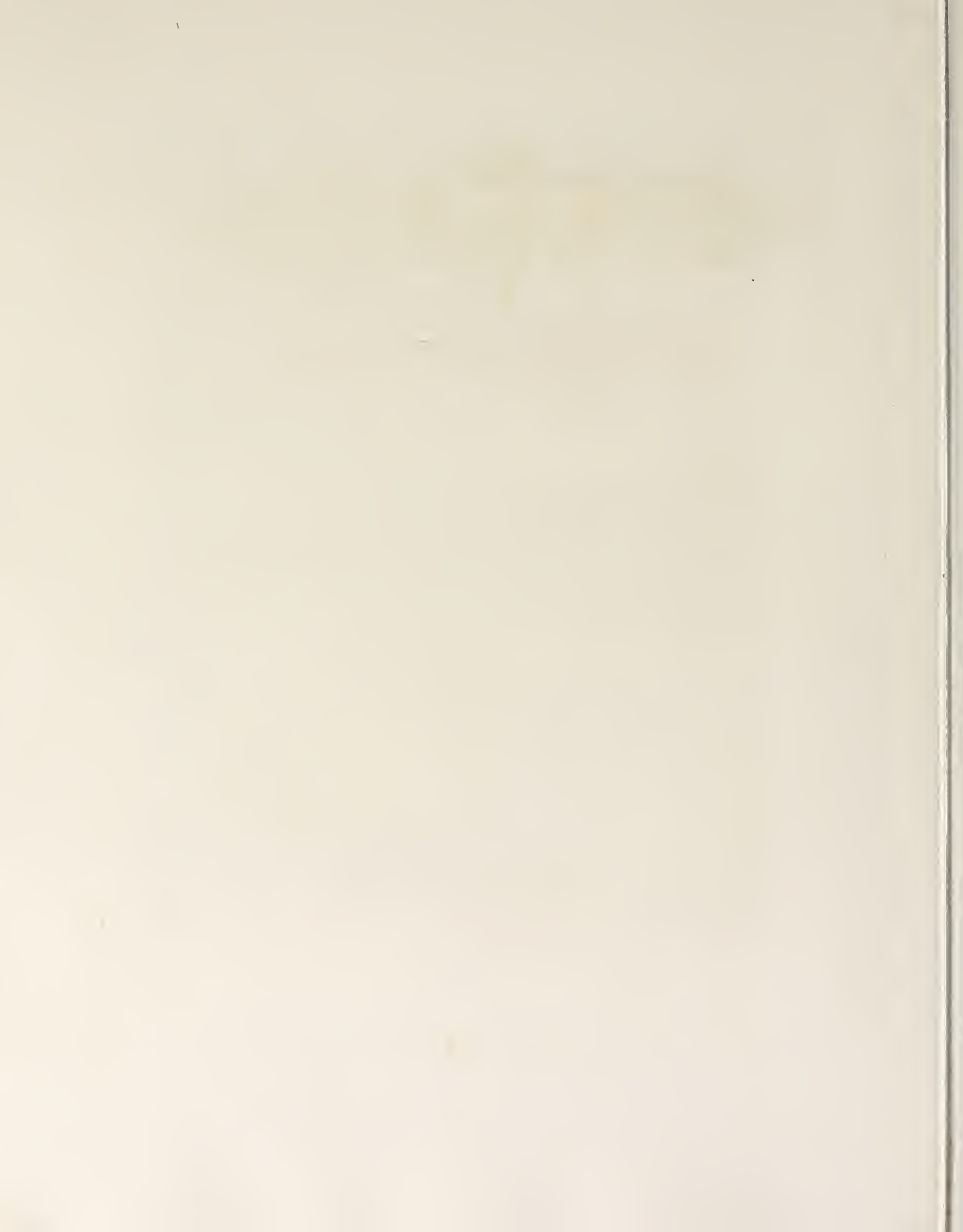
Een jonge man wandelde hem peinzend te gemoet. Hij droeg het
ftrenge kleet van den vromen godfdienaar. Zijn gelaat was fijn en verftan-
dig; zelfbewuftzijn en deemoed fmolten famen op dit kalme voorhoofd. Zijn
oogen gingen over heel deze lente, en zij fchenen in die bloemen te baden,
als dronken zij dááruit 't geheim hunner helderheid en hunner diepe mu-
ziek...

Een groote weemoed overweldigde hem nu, als iemand die op een
kruispunt van zijn leven ftaat en affcheid gaat nemen van veel wat in hem
gegroeid was. Neen, dezelfde was hij niet meer. Maar ook de volledige
overgave van het kind was uit hem. En daar fteeg als een zwaar donker
orkeft van ftemmen uit het diepfte zijner ziel omhoog. Zijn trots verhief
hem boven de weekheid der verteederung. Hij voelde zich, in deze opjui-
ching der Natuur, met fterker ademtocht leven; zijn ziel verwijdde zich in
zijn borft. En nu hij tot den priefter zag, kwam een groot kalm gevoel in
hem, als de innerlijke herkenning van een lang-vergeten broeder, in wien
ook de ftem der oneindigheid gefproken had.

En toen hij den heiligen man, in zijn droom gehuld als in een wazig
kleed, in de verte plechtig zag verdwijnen, tuffchen het getakte vol blanke
bloeifels, zonk hij onder een boom neder, en zocht met wijd-open oogen
door het gewelf der gebloemde kruinen den lente-hemel. Zijn oogen dron-
ken eeuwige waarheden. Toen daalde zacht in hem als een bloemenregen
de machtige blijde gewaarwording, die hem van vreugd trillen deed, dat,
buiten alle gebod van menfchen, hij weer geworden was een vrij-bloeiend
ftuk der Schepping, dat hij in de groote alreine Natuur zijn God had her-
vonden.

EMM. DE BOM.

Herleving der Vlaamsche Poëzij

(VERVOLG)

PRUDENS VAN DUYSE

De man der toekomst was Prudens Van Duyse. Men noemde hem eens een kleinen Bilderdijk en deed hem onrecht aan. Gedeeltelijk stamt hij van hem af, maar slechts in den vorm, en voor wie op de schors blijft steken en de strooming niet kan voelen, die woord en vers doet zwellen en deinen op de volle kracht eener breede mannenborst. Bij den aanvang deelde zijn alexandrijn wel eenigszins in de rhetorikale stroefheid van die des grooten Nederlandschen dichters, die daar tusschen ouderen en nieuweren tijd oprijft als een rots, bar en somber, maar reufachtig genoeg om op heel een tijdvak, gedurende en na zijn leven, hare donkere schaduw te laten vallen.

Maar van lieverlede ging het vers vrijer en breeder onder den machtigen aandrang van onbedwingbaren hartstocht, en sprankelde los in een weelde van wendingen, beelden en rhythmten, volstemmig orgel, immer borrelende klankenwel als nog geene, sinds Vondel, in de Nederlandsche letterkunde had gesprongen.

In tegenstelling met Bilderdijks zware melancholie, met Bilderdijks angst en haat voor 't nieuw wordend leven, staarde hij onbeschroomd voor zich uit, en, met de stralende illufie en 't naief vertrouwen van een kind, reikhalfde hij naar die tijden van vrijheid en recht in waar- en goedheid,

die hij in zich voelde kiemen en trillen met eenen gloed van alomvattende liefde.

Hij was wel de dichter van den kluiſterbrekenden hartſtochtelijken òpgang in ſtorm en drang, tot verovering, voor zich en voor allen, van 't zelfbewuſte leven, dat daar lag in zijne verbeelding als een onbegrenſd, romantiſch landſchap, ſchemertrillend, kleurvonkelend van 't verheerlijkend ſtralen zijns voorgevoels. Friſch, mild, minnend was zijn gemoed. Aan zijn haat faalde de mokerflag, aan zijne fatire de bloedig ſtriemende zweepflag. Veeleer dan aan Bilderdijk geleek hij aan Tollens, maar zijn ſtem klonk niet zoo onmiddellijk ſchel den omſtaanderen in de ooren; zij was meer de baſſtem die breeder trillingen in de lucht beſchrijft en duidelijker wordt in de verte.

Hij voelde zichzelf, zijn volk, zijn tijd, en drukte die brokſgewijze uit, in een ſtortvloed van gedichten, oneffen in gang en waarde; hij bezat niet dien krachtigen zenuwgreep waarmede het genie de wereld der in hem ombruifchende gedachten vaſtgrijpt en ſamendwingt in het ſtaandaardwerk, dat, droef als eene rouwvlag, overhelt naar 't verleden, of vroolijk wappert in den rozenbloed van een nieuwen dageraad. Die onmacht tot ſamenvatting der wereld in en rond hem blijkt uit zijne gedichten, die zelden vaſtgehamerd, zelfs uit zijne uitdrukkingen, die zelden klaſſiekjuift op de gedachte vallen. Zijn werk ſpreidt niet over zijnen tijd de heldere klaarte van 't in volle bewuſtzijn geweten en gezegde, maar verzen als blikſemſchichten gaan uit zijne hand, door de donkere lucht, met den trillenden zwaai van een kracht uit eigen denken en voelen geboren.

Heel zijn leven was een opſtormen naar hooge ſchoonheid, en, al bereikte hij die maar zelden, toch acht ik het mogelijk uit zijne gewrochten eenen bundel lyriek ſaam te lezen, die hem zou doen kennen als zijnde, « virtueel », de grootſte lyrieker der Nederlaudiſche letterkunde na Vondel. (*Wordt voortgezet*).

PROSPER VAN LANGENDONCK.

e volgende verzen zijn getrokken uit de « Vlaamsche Vlagge, tijdschrift voor het vlaamsche studentenvolk », jaargang 1877, waarin wij het onlangs vonden met de naamletters H. V.

Uit genomen inlichtingen bleek dat de zedige schrijver niemand anders was dan Hugo Verriest, leerling van Guido Gezelle, leermeester van Albrecht Rodenbach, leider der Westvlaamsche studenten-beweging, en de fijnste en breedste geest dien wij in Vlaanderen ontmoetten.

Die ongemeen innemende man, die door zijn verstand, zijn karakter, zijn persoon, voor de hoogste onderscheidingen bestemd mocht heeten, is noch kannunik, noch lid eener academie, noch zelfs een befaamd literator ; hij is eenvoudig pastoor te Wacken, een dorpje van Westvlaanderen, — en met dien toestand tevreden.

Wij zijn zoo vrij dit stuk te herdrukken, omdat het tot heden in de Nederlandsche letterkunde onbekend bleef, en daar eene eereplaats mag bekleeden. Wij kennen er geene uiting van reiner, hooger melancholie : *tristitia rerum*.

Van 't oogenblik dat die verzen — waar een heele wereld in wentelt — geschreven werden, was de tijd aangebroken voor eene algemeene, klassieke, tevens echt-vlaamsche poëzie. Albrecht Rodenbach ging die scheppen, doch na 't schrijven van een meesterstuk, « Gudrun », stierf hij, nog student zijnde te Leuven, — en dat was eene der grootste smarten in het leven van Hugo Verriest.

P. V. L.

Avondstille.

't Wordt laat, en 't zwijgen zinkt met stillen avond neder,
En, stille, de avond dringt me in 't eindloos diepe hert,
En 't eindloos herte, moe van 't wentlen weg en weder,
Staakt 't wentelen en rust in stille zoete smert.
O smert, geen zoetheid kan aan 't rustend zoet genieten,
Het zoet genieten van uwe ijdele eindloofheid,
Uwe ijdele eindloofheid die 't droomen vol kan gieten,
Het stille droomen van des avonds eenigheid.
't Is eens en avond, en de duisternissen dalen
In halve duisternis doorschijnend in den nacht,
Waar schijnend heldre sterren aan den hemel pralen,
Den hemel licht doorlaaid in heldre sterrenpracht ;
Die sterrenpracht die ginds oneindig wendt en wiegelt,
Oneindig wendt en wiegt in 't meteloos gespan,
En meetloos in den kleenen klaren dauwdrop spiegelt,
Den dauwdrop, mijne ziel, die 't eindloos spieglen kan.
Het eindloos hangt daar hoog en ligt hier neêr te droomen,

*Te droomen in de vlakke en in het zwijgend woud,
Het woud dat zwijgend rijft met halfverlichte boomen,
Die boomen vormeloos die schijnen eeuwenoud :
Want eeuwenoud is 't al en meteloos te samen
Als samen stilte ligt en nacht op de natuur,
Natuur, onroerbaar stil waar blad noch boomen aâmen,
Noch de adem van den tijd waait in de drijvende uur.
De drijvende uur ligt stil op roereloze boomen,
En roerloos voor den bosch strekt 't ongemeten land,
Het ongemeten land dat donkre verten zoomen,
Die verten meteloos lijk zeeën zonder strand.
En zeeën zonder strand van stille zoete smerte,
Van smert onroerbaar, kalm en vrij van bitterheid,
Onroerbaar liggen, kalm, in 't zwijgend eindloos herte,
Met 't eindeloos gevoel der eeuwige eindloosheid.*

1877

HUGO VERRIEST.

Sonnetten.

*Ik voel het leven in een vloed van zangen
met wanhoopswieken om mij henen slaan,
'k voel 't wilde leven mij het harte prangen
en rozedroomen in dat hart vergaan.*

*Arm kinderhart ! bang-turend in 't verlangen,
smart-glinstrend ziet het levenslicht u aan ;
laat mij in eenzaamheid uw schoon erlangen
opdat ik moge in bloesems open slaan.*

*Een duistere nacht die wuift de ziel mij open
en moê-gepeinsde droomen balsmen zacht
dit willend hart, stervend in willoos hopen.*

*Dood staart mijn blik in schitter-starrenoogen...
Ach ! zooveel licht heb 'k dronken ingezogen
dat 'k lichtend sterf, in schaduwrijken nacht !*

*In duist'rig dalen, valt ge, nacht, op aard.
Stil waait het grauwe floers u van 't gezicht
en spreidt zijn dwarrelplooiën, zwart-verzwaard,
op 't huivrig leven dat te sluimren ligt.*

*Bij 't zilvrig zwerfen, door het hemellicht,
had 'k machteloos mijn oogen blindgestaard ;
nu heeft uw hand mijn nevel opgeklaard
en sluit den weedom van mijn menschheid dicht.*

*o Zoete nacht, die niet meer wederdoomt,
'k voel 't zachte glimmen van een kalme vrêe,
die schijnt en glanst en wederglanst in 't hart.*

*Een lichteloos geruisch mijn aarde omzooft,
en klimmend, immer klimmend, bruischt de beê
der wereldziel, grootfch trillend door mijn hart!*

*De hoog-gestegen maan glimt door de twijgen,
waaraan de witte bloesems bottend hangen,
en giet mijn weelde in rijzende gezangen,
die als een wijdend lied ten hemel stijgen.*

*In zilvren luister, de oude kruinen neigen
hun geel-bedroomde scharuw, wijl roerloos, bange
ontbloeit, rond hen, mijn trofch-gebouwd verlangen,
zachtkens verruifschend tot een heilig zwijgen.*

*Langs 't rustend blauw, met mijmer-blond onweven,
voel ik mijn ziel langs klare tonen zweven,
opbeurend in wijd-klinkend koor gedragen.*

*En in de bladerstille lucht, met trage
glinsters, lichtend-gestrooide sterren blinken,
wijl Nacht en Vrede in 't zwellend harte zinken.*

*Omdat die menschen, die nooit voelen konden,
met vuigen mond, een God te aanbidden trachten,
een God, wiens Leed hun oog nooit kon doorgronden,
schoon hun doode oogen hooge Glories wachten,*

*Gij moogt noch zult daarom gelooven, Menschen !
hoewel daar andren, in hun twijflend vinden,
een God aanbidden. O ! 't zijn wuffe wenschen
die hunne ziel aan 't martlend niet-zijn binden.*

*'t Geloof is innig zielsgenot in 't leven,
wanneer men Gods-Liefde in zijn hart voelt stralen,
en de Eeuwigheid dit muffe Leven schragen.*

*Maar wat kan, u, 't Geloof in 't leven geven,
als het u, mensch, aan groote Deugd blijft falen
en zoo gij nooit uw God in 't hart zult dragen ?*

*Mijn hart, gewond door 't immer-wroegend lijdén,
gebroken schier, door 't leven afgesloofd,
stijgt fierlijk uit in 't laatste licht, dat spreiden
zal 's Goden Vredekus op dit dood-hoofd,*

*Dood voor dées wereld, met zijn eeuwig joelen
en luid bewegen van zijn smart en vreugd.
Verhef, mijn ziel, door 't jeugdge, krachtge voelen
des levens, 't stil geluk van uwe deugd,*

*want op mijn twintig jaren bloeit een hoop
(is 't niet een droom?) die dag en nacht doet peizen,
en hart en boezem wilder steeds doet jagen,*

*o dit : De menschen zonder liefde of hoop
op 't stormend levenswrak het Oosten wijzen,
waar eens, door licht omstraald, een God zal dagen..*

*Het eeuwge oneindge valt, in dichte stroomen,
om mijne jeugdige kinderblijheid neêr,
nu dat, om mij, het kleine menschbegeer
vergaat in stille rust van doode droomen.*

*Mijn ziel vergeet het bitter leed dier Tijden
van Laagheid, die 'k in 't ver verleden zag,
mijn jeugd omrankend, met een scherp gelach
van onmeêdoogen voor mijn grootst verblijden.*

*Dees helle lichte dag zal om mij glijden
in 't leven, schoon 'k er viel en wederviel,
tot driemaal toe, want nu sta ik herrezen*

*in een oneindge Grootheid, wijl mijn ziel
den gloor inzuigt van 's Werelds statig wezen,
en 'k voel, o God, me uw zegen zengend wijden.*

HERDENKING.

AAN ALBRECHT RODENBACH.

« Ter waarheid streeft mijn twijfelend gedacht,
« Ter waarheid streeft mijn rusteloze ziel »
zóó ruischte, Kunstenaar, de diepe kracht
der sterk-golvende liedren uwer ziel.

Het lied dat luid uw edel hart ontsprong,
Dichter ! was echt 'lijk goud en marmer-puur,
en vloeide uit uwen boezem, met het vuur
dier groote Menschheid die u-zelf bedwong.

o Zanger ! dorstend, in uw jong bestaan,
door 't leven ploegen uwen hoogen wil
van Mensch, gepaard met dien van Kunstenaar,

uw werk toch leeft in zuivre rythmen, — waar-
dreunende van 't blijde levensgetril, —
die 'k breed gelijnd voel in uw verzen gaan.

VICTOR DE MEYERE.

Teekening van G. MORREN.

MANDRAGORA

DRAMATIS PERSONÆ :

Mofes profetax.

Michaël Archangelus.

Bezaleël }
Aholiab } Judæi.

Mirjam.

Nocte Uri Bezaleël, Ahifamach Aholibah, sub Sinaï montem dormiunt.
Emergit Cynosura.

Expergefiunt Aholiab et Bezaleël ; geneculantes tenent cupaculum aureum
et pannum violaceum.

BEZALEËL

*In den veertigste nacht tot offeren
bij den berg gekomen
sliep ik.*

AHOLIAB

*Stilte is na de reizangen.
Niet langer zonglinstert wijd in de vert
het Gouden Kalf.*

BEZALEËL

*Het goudlicht is verflonden
door het glansopnemend Hemeldier.*

AHOLIAB

*Mofes, Mofes !
keer tot de gedwaalden,
sterk in uw vasten stap de achter tredenden.*

BEZALEËL

*Mofes, wij volgen,
Mofes, voer ons door de zandige wegen,
tot het vruchtbare land.*

AHOLIAB

*Breek met uw wonderhand
de schijnbeelden als valsche weegpalen.
Keer tot de gedwaalden.*

BEZALEËL

*Neem, Jehovah, het werk mijner handen tot offer;
zie het doek waarin ik uw naam spon als zon,
terwijl uw stralen werden
als lotusbloemen en leeuwhearten.
Rein en ledig is het midden;
mocht daar uw voorhoofd rusten,
Jehovah!*

AHOLIAB

*Neem, Jehovah, het werk mijner handen tot offer;
een wierook-tobbe smeedde ik,
en tot vorm nam ik uw hand die Gij
hebt opgeheven toen uw lippen
« Er zij Licht »
spraken.
Kon zij zalven bevatten u waard,
Jehovah!*

BEZALEËL & AHOLIAB

*Jehovah, die ons het leven gaaft,
en in dit kracht tot werk
in uw Eer,
wij wijden u wat uw Geest
door ons vormde, Jehovah!*

BEZALEËL

*Mij was een vreemd gezicht :
slapend zag ik mijn rustend beeld,
en de bewegingen van mijn ziel
vormden zich ;
gestalten ademden van mijn mond,
engelen en vrouwen ;
snelhoog zouden geheven zijn de cherubs,
maar de kleed-zoomen eindden in vrouwen-handen,
en zwaar gingen ze op,
zwaar van staat.*

*Mijn vinger-bewegen was geworden
geren van paarden over een vlakte,
als de grond loeit.
Toen is ook belijfd het zien van mijn oogen ;
met bliksemrompen onder sterhoofden,
zijn ze trillend gestormd over de aarde ;
een vlam werd mijn lichaam,
innerlijk bewaarheid tot een edelsteen.*

AHOLIAB

*Slapend heb ik op een berg gestaan.
Ommuurd zag ik de stad ;
mij was als kon ik ontbinden het diepste,
want anders in samenvoeg
maar één in grond waren breed doode muren,
en gaande menschen met hun nieuwvormende liefde ;
zwaar met ketting hing aan mijn hals de stad,
en ik bukte haar altijd ziend ;
donderend heb ik toen in spierspanning*

*opgerukt de stad
tot ze geheel mijn was.
Nooit heb ik naar boven gezien.
« Mijn lijk zal neêrflaan en bedekken
wat mijn nekkraft opspalkt »
Zoo was mijn weten en ik zag niet op.*

BEZALEËL & AHOLIAB

*Mofes, keer tot de ontwaakten !
Mofes, leid ons in uw stem !*

*Tum Mirjam lente aderrans somnam-
bulans primo moestavoce, deinde
fere delirans dicet :*

*Tusschen twee bergen door zie ik de zee-ziel,
de zee, de wijde eeuwige zee,
de zee die alles is,
de zee, de wijde eeuwige zee.
Zwaar in opgang zijn zij,
maar tusschen zult gij niet gaan ;
ondoorgankelijk is daar de lucht*

*van het scharlaken beest waarop de hoer,
want leven is ontucht,
van levende Sodom-wafemen,
want leven is on-natuur,
van roode incest-draken,
want leven is bloedschande.*

*Vrouwen die bloedserpenten, vrouwen die vlamslangen zijn,
o het bloeiend rozenrood van wondkussende lippen,
de macht, de Godgelijke wereldmacht
van ongefloten doodsoogen,
de sterrende sneeuwkrystallen
van kinderstemmen.*

*Gij zoudt mij kussen ;
waar is de plek ?
zal het zijn het licht van mijn borsten ?
zal het zijn de rondte mijner buik,
moederlijk als de aarde ?
mijn lippen die als het fonteinbekken
van wijsheid zijn ?
mijn strenggedragen ruggemeer,
zoetweggolvend ?
zullen het de afgronden van mijn oogen zijn ?
Wee mij ! het zullen mijn haren niet zijn,
die zondevloed die de zilveroevers
van mijn schouderen bestroomt.
Mijn hart, mijn hart zelf
zal komen en dringen zich
door de vriendschap van mijn vleesch
tot uw kus.*

*Neen, mijn ziel alleen zult ge kussen
in den nacht van wedergeboorte,
als de boomen zon zijn,
mijn hoogvleugelige
klankdoorkuuste
kleurdoorademde ziel,
van uw mond levensvruchtig,
en de vezelfiguren van mijn lichaam zullen
stralen zijn om een edel midden.*

*Zie, op de eene berg is zwart licht,
zoo in kracht als het blinkend aan gene zij.
En kreetstemmen gelijk in klankzwaarte
met hymnen,
bokslucht sterk als wierook.*

*Zoo ik sta tusschen uw bergen,
leg ik mijn handen blank over de toppen,
is niet mijn lijf oneindig als de zee?
Zoo deinen mijn borstgolven,
heft zich onder lippenbliksem
de oceaen mijner buik,
zoo verdrinkt gij tusschen mijn armen,
want meer dan de zee ben ik uw moeder,
zooals ik zijn zal die uwer kinderen,
uw voedbronnen zullen die van uw volgenden zijn.*

*Zwart offer in vuur,
blank offer in pijn.
Bij het sluiten uwer oogen
zal ik een boom zijn;*

*mijn vruchten zult gij eten in Eeuwigheid,
en verbod.*

Gij zelf hebt ze verwekt, het zijn de uwen.

BEZALEËL

Zij slaapt :

in den slaapspiegel ziet zij wondere gezichten.

AHOLIAB

In de maanschijn

plukte zij het doodende alruin.

MIRJAM

Maar dan zal ik in overvloed voldaan zijn;

blank als zilver zal ik zijn en uw denken

aan mij is geen storm meer

maar leeuwrik-schalmei.

Een smalle waterstraal

even onder verbreed

in het vlinderend gejoel om mij.

Luisterend zult gij zitten

waar mij schuimend de grond opzilvert,

mijn sluier doorwaast de wereld in tranen,

leven brengen mijn druppels.

Mijn geestkelk ontvangt

uw donkere woorden,

die wanneer zij geheven wordt een groen

weerschijnende vlam zijn;

*in mijn damast zielweeffel
komen kristallijn figuren;
ik ben een zuiver water met kleur
van zonlibellen.*

*Mijn rijp gebersten vruchten laten
werelden los,
die door den nachthemel als sterren vallen
in den nacht van wedergeboorte,
in den zwaar doorklonken nacht van
afgronden en monsters,
in de geuren doorzielde nacht,
in den nacht van wedergeboorte.*

Silentium fatis longum.

BEZALEËL

Mirjam, Mirjam!

AHOLIAB

Ontwaak, Mirjam.

Tum Mirjam expergefactus dicet :

MIRJAM

Wie roept mij?

BEZALEËL

*Zaagt gij vifioenen van metaalglans, Mirjam?
Gij hebt de reien gevoerd om het Gouden Kalf.*

Tum Moses a fummo Sinai monte
cantabit.

MOSES

Jehovah Vader Almacht.

AHOLIAB

*Als teruggeflagen zonneflikkeringen
hebt gij heel den dag in zijn geglinster gezongen.*

MIRJAM

*Zal ik zingen voor u
die ernstig en eenzaam zijt ?
Zal ik dansen voor u ?*

Silent Bezaleël et Aholiab, saltans
Mirjam cantabit.

MIRJAM

*Moederkens bloesem roode voetjes
Kussen den grond van 't Paradijs,
Moederkens oogen den Hemel kusten,
Lieve Gods groetenis Adamsluste,
Aedie thele
Het Paradijs,
Sterre moer
Baart zonnekind,
Zonnekind geele,
Aedie thele,
Zonnekind.*

*Gehoorende slang met bloedsteenen oogen,
Slang met kop van den kooperen stier,
Gladdige slangbuik verijsd van melke,
Slang waar gij krinkelt de bloemen welken,*

*Aedie thele
Slangende stier,
Uit het Noord
Stormde een rund
Loeiend van keele,
Aedie thele,
Kooperen keel.*

BEZALEËL & AHOLIAB

*Gouden God-Rund
geweid langs Hemelpaden,
trouwe Stier,
wel was uw vader een zonnestraal,
uw moeder de koe wier zwartzilveren melk
de aarde bloeiend maakte.
De bronsbeglansde aardmoeder
kuste u tusschen de hoemen,
gouden God-Rund
geweid langs Hemelpaden,
trouwe Stier
uit het land waar ook ons graan gaf de zon,
het purperen droomland,
Apis-Ifis kind.*

MOSES

Jehovah Vader Almacht.

MIRJAM

De wind rooft mijn stem, loom zijn mijn voeten.

BEZALEËL

*Zing Mirjam,
als een stroom donkere bloemen
onder den violen
sterhemel.*

AHOLIAB

*Dans Mirjam,
als de roode vogel Ibis
vleugelend naar het Zonsopkomen.*

MIRJAM

Geeft mij uw offers.

*Tum Bezaleël et Aholiab tradent pan-
num violaceum et cupaculum aureum.*

MOSES

Jehovah Vader Almacht.

MIRJAM

*Tusschen haar borsten de glimmende Stierkop
Kauwend den appel met bloedoogenlach,
Klammend gekronkt om de bleeke lenden,
Oog tot haar oogen niet af te wenden,
Aedie thele
Bloedoogenlach,
Zonnekind,*

*Slangenrond,
Gloeiende teelen,
Aedie thele,
Gouden Kalf.*

Mofes proximus alta voce cantat.

MOSES

*In zes dagen hebt gij het al geschapen,
mijn vader is in uw handen gevormd,
Uw klanken als dauw op mijn voorhoofd gezegd
zijn vuur in mij.*

MIRJAM

Aedie thele.

BEZALEËL & AHOLIAB

Moses keer weer.

MOSES

Jehovah Vader Almacht.

Silet dum sacra violata adspicit.

MOSES

*Groot stond ik eenzaam in zaalpoort.
Ik zag niets dan het woestijn kil
dat Jesus had betreden ;
ik proefde nog de wilde honing,
de kelderdufte had niet kunnen dooden
de strenge geur van kemelhaar ;*

*ik begon te zien, een rooden bal
schetterde door de vreemd doorsteende bogen,
stormend zwenkte de zwarte vrouw.
Groot stond ik eenzaam in de zaalpoort,
in mij zagen eenmaal de oogen.
Over mij voor de verre zaalpoort
stond de gestalte.
Zijn lach orkaande boven door,
zijn schedel bonkte met de rinkelbommen
tegen pilasters.*

*De zwart magere dans is voor mij gegaan,
bekorings-dans;
in den nevel heb ik mijn bloed gezien,
mijn eigen bloed.
Blank rinken nu zijn handenschijven
met kussen mengend.*

*En toen mijn hoofd in de ijle was
en mijn ziel zich wendde,
zagen mijn lichaamsoogen,
heel de zaal door vurig gesterd,
Judas, Salome,
in doodelijke zilverkussen.*

*Groot lag in de zaalport mijn hoofd,
toen mijn ziel het woestijn kil doorgleed
van Jesus betreden;
het water vaarwel lachte
geraakt van Jesus,*

*Door danste in omhelzing der kil
geschedelde het zwarte paar.*

*Vrouw, achter u staat de moeder,
van wereld-barensnood lacht haar smart
bij uw dansen.*

*Uw dansen is baren,
bij iedere grondticking van uw zilvervoeten
ijg en zwartblauwe vrouwwlammen
uit bloedpoelen;
gij baart vervloekingen,
uw stem werpt gele nachtbloemen
van de Liefde vloek.*

MIRJAM

*Uit het wierookvat rookt gezucht,
Doorzweet van tranen is mijn doek.*

MICHAËL ARCHANGELUS

*Boven den sterrenloop,
hoog gekroond boven de wereld,
is God de Vader.*

*Eeuwigheid in zijn linker hand,
Waarheid in zijn rechter,
De alkleurige vogel Liefde
zit op zijn borst,
hem voeden de Levenstranen van Gods oogen:
Geheimnis en Alweten;
voor hem is het kruis
welks top het Licht,
welks omvattende armen Geloof en Hoop,
welks voet Duisternis wijst;
dit alles weerschijnt boven hem de Duif,
en zijn stralen lichten de wereld.*

*Onbereikbaar voor de vrouw op het beest,
boven de wateren
is Maria als muziek.
Van haar mond
gaat Alharmonie,
begeleid van de harpen harer oogen,
alvoedend de melk harer borsten:
Onthouding en Vruchtbaarheid.
Sfinxen en heremijten kussen
de sterzoomen van het kleed.
Haar stille handen wijzen Offer en Genade,
Moeder vloeit de haarglans.*

*Zoo is aan de krachtvoeten van God den Vader
gezet Maria boven alle wateren.*

Mirjam, in uw handen is Gods eigendom.

MIRJAM

*De eens geketende geesten schimmen op,
mijn doek omfluiert de Maan.*

MICHAËL ARCHANGELUS

*Zie, vrouw, daar is gezeten een Mensch,
vruchtbaar in genade als de Granaatboom.
Zie zijn voorhoofd als de zee oneindig
als sneeuwrotfen blank,
zie zijn handen, de herinnering
maakt zilveren plectra zijn vingeren,
daar zij eenmaal melodiën opgezonden
hebben tot het toekomstige, uit Davids harp,
zie zijn voeten...*

MIRJAM

*Grafzerken van het Leven,
welks naam in een roode letter gekend wordt,
zijn voeten, zijn voeten,
rustende tweevuldigheid.
Mijn gouden wierookvat,
omstroom met uw kostlijken nardus
dit blank eener maagden ziel.
Mijn gouden haren,
omstroom deze vaste bergen die de wereldlast dragen.
Eenmaal zullen ze bewegen,
omhoog zullen ze voeren de zonden zwaarte.
Uitgewischt zijn de dansindrucksels
bij de eeuwige sporen
van zijn voeten.*

AHOLIAB

*Kon zij zalven bevatten u waard,
Jehovah.*

MOSES

Jehovah Vader Almacht.

MICHAËL ARCHANGELUS

*Zie, vrouw, een God stijgt op,
maar in zwaarte drukt hem de last,
op hem rust een massieve donderwolk van zonde.
Nu torst op buigende schouderen
Oneindig hij het Eind.
Zie de cedren tempelpilasters,
eenmaal de Eer Gods steunend
zijn nu zijn handen die Gods genade houden;
zie de goud becherubde verbondskist:
zijn lichaam waarvoor in statig rhytmus
de alklank van den harpenaar trad,
zie zijn aangezicht...*

MIRJAM

*Vaste ster van Liefde,
kostbaar bedauwd van zalig wijnbloed,
dubbel Heelal van oogen.
Hemelsche mondspelonk die de schatten van God
bevat houdt,
hemelsche mond, om u zie ik zwaar druppelend
paarlen van leed.
Vlakte van zuiverheid, spiegel van Liefde,*

*sereen voorhoofd, op u schreit droefheid
moeilijke tranen van offer.*

*Mijn purperen doek,
omvat een oogwenk het wereld kleinood.*

*Mijn purperen doek,
droog de zweetdroppen.*

*Dat nu rein voor de eeuwigheid het Eindlooze
ten Hemel vaar.*

BEZALEËL

*Mocht daar uw voorhoofd rusten,
Jehovah.*

MOSES

Jehovah Vader Almacht.

Aug. 93.

ANDRÉ JOLLES.

Op een Zomeravond.

Eenzaam, een pakje in zijn linkerhand en zijnen gaanstok in de rechter, volgde van Thuijne met wijden tred den regelrechten, met linden bezoomden steenweg, die, hoog als een dijk, dwars door de onafzienbare weiden, het dorpje N. aan de stad G. verbindt. De in purperen glorie ondergaande Julizon bescheen hem zijdelings en schoot, bij elken stap, reufachtig-schuin zijn zwarte schaduw uit, tusschen de onbewegelijke schimmen der ook reufachtig uitgerekte stammen van de linden. Aan zijn plunje erkende men een op zijn best gekleede buitenwerkman; aan den glans van geluk, die uit zijn rond, joviaal aangezicht straalde, begreep men dat hij ergens naar een feest of plezierpartijtje trok. Zoo was het inderdaad: hij ging ter kermis naar de groote stad G., aldaar door zijn gehuwde oudste dochter uitgenoodigd.

Zoet en opbeurend waren al zijne gewaarwordingen. Gedurende zoo menigvuldige jaren was zijn levenslot zóó ruw geweest; gedurende zoo menigvuldige jaren had hij gefjouwd, gezwoegd, zonder ooit, zelfs des Zondags, een vollen dag uitspanning en rust te genieten; maar nu dat zijn kinderen groot werden en hem allen zoo moedig terzijde stonden, begon hij

toch te hopen en te gelooven, dat zijn goede vrouw en hij een vreedzamen, onbekommerden ouden dag zouden hebben.

Was het niet reeds als een begin van welverdiende loon en onbezorgdheid, als een dageraad van vreedzaam leven en geluk, die drie vacantedagen, welke hij in de groote stad zou doorbrengen. God! drie dagen! 't was bijna niet te gelooven! Hij herinnerde zich niet, neen, gedurende zijn gansche leven niet, drie achtereenvolgende dagen werkeloos doorgebracht te hebben.

Zijn rond en vroolijk aangezicht had zich bij die gedachte onder een breederen glimlach van geluk ontloken. Ah! hij wist wel waaraan hij ze besteden zou, die dagen. Elken morgen, de handen wellustig in de broekzakken en de sigaar, ja, ja, de sigaar in den mond, een bezoek in al de herbergjes van de wijk; hier, een spel met de kaart, daar, een spel met de bol, onder het drinken van een aantal lekkere borreltjes; om één uur, de terugkomst naar Romanie's huis, gansch opgeruimd, gansch verkwikt, een klein beetje beschonken zelfs, maar niet te veel, juist genoeg om als een gelukzalige Romanie's ongeëvenaarde soep met bolletjes en haar zoo onuitsprekelijk lekker rundvleesch te gebruiken. En dan, na 't middagrustje, de lange, flenterende wandeling met Romanie, haar man en kinderen: 't bezoek aan de volksspelen van de wijk, 't genieten der musiek op de kiofken, de opstijging des luchtbals en 's avonds, midden het zwart gekriel en het joelen der duizenden aanschouwers, de betoovering van illuminatie en vuurwerk. O! het zou zoo prachtig, zoo verrukkend zijn! Hoe jammer, dat moeder niet had kunnen meêkomen! Maar 't huis mag toch alleen niet blijven met de kinderen; toekomstige maal zou het haar beurt zijn. En 't gelaat steeds stralend van naïeve vreugd, stapte hij al raffer er raffer over de eenzame, regelrechte baan, zijn nog verlengde schaduw stap bij stap uitschietend tusschen de nog verlengde onbewegelijke schaduwen der lindestammen; zijn blikken gevestigd nu eens op het smaragd der weiden, waarin de roffe en witte grazende koeien zich in de glorie van den zonsondergang als vlekken van goud en van

zilver bewogen; dan recht vóór zich uit, op het als het ware famenkrimpend uiteinde van den steenweg, waarachter, gehuld in een zonderlingen, grootfchen smook, zich reeds vaaglijk de omtrekken der voorftad vertoonden.

Eenflaps trok een verwijderd, maar akelig luidend gehuil, waarin zich een snel naderend geratel van wielen over den steenweg mengde, van Thuijne uit zijn zoete befpiegelingen.

Hij keerde zich om en ontwaarde een gefpan dat, in volle vlucht voortgezweept, hem fpoedig achterhaalde. Hij bleef palftil aan den rand van den weg ftaan, fchielijk, met een uitdrukking van instinctieven angst op het gelaat, beffend dat het iets buitengewoons, wellicht iets vreefelijks gold.

Zijn eerfte gedachte was, dat het paard — een klein zwartje — op hol liep. Maar het zien van een zweep, die onophoudend, onophoudend kletfend van onder de kap der kar geflingerd kwam, en van een pak, een ros, langwerpig pak, dat, met een touw onderaan de as gebonden, hotfend en botfend in dien zotten rit over de fteenen voortgefleurd werd, veranderde zijn meening, terwijl het aanhoudend, meer en meer akelig weergalmend gehuil hem iets fchrikkelijk barbaarfch deed vermoeden. Hij kwam een ftap nader, hij keek, met oogen vol affchuw, naar het vervaarlijk, naderend tafereel.

Toen het rijtuig flechts op een dertigtal meters afftands meer was, zag en begreep hij alles. Het paardje, dat fchuimde, zooals hij nooit een arm beeft zien fchuimen had, werd door een woefgaard, die in het karretje zat, vooruitgezweept; en het pak, het langwerpig, rofachtig pak was een hond, een groote gele trekhond die, de pooten faâmgebonden en een touw om den hals geftrikt, huilend en bloedend, op deze affchuwelijke wijze meêgefleurd werd.

« Houd op! » fchreeuwde eenflaps van Thuijne, onberedeneerd, als een uitzinnige, ftok en pak weggooiend en met beide handen naar den muil van het paardje fpringend.

Hij werd een heel eind meegefleept, hij kreeg een vreesfelijken zweepflag in het aangezicht, een stem tierde, vloekend, in het aanhoudend, afgrijselijk gehuil van den hond.

« Los! laat los! of 'k sla u dood! »

Maar van Thuijne, door een onweerstaanbare impulsie overweldigd, was eenklaps als razend geworden. Hij kende zichzelf niet meer; hij wist niet meer wat hij deed; hij sprong naar die stem, hij verworgde ze in de keel van den woestaard; hij riep, met van woede uitgespalkte oogen, terwijl hij de bruit in zijn kar ten gronde duwde:

« Monster! schelm! waarom mishandelt gij die arme beesten? »

De woestaard wrong zich uit zijn klauwen los, floeg hem zijn vuist in 't aangezicht, huilend als een bezetene:

« 't Gaat u niet aan! ik ben er meester van! »

Het was een kloeke kerel, een groote, roode, roffe met een afzichtelijke opgezwollen tronie. Het schein van Thuijne dat hij dronken was. Maar van Thuijne ook was kloek en de woede, die hem vervoerde, vertiendubbelde zijn krachten. Hij greep hem weder bij de keel, duwde hem weder achterover, schreeuwde opnieuw:

« Monster! schelm! waarom mishandelt gij die arme dieren! »

De bruit beet van Thuijne in de linkerhand. Hij beet er in, dat er het bloed uit spatte en dat van Thuijne de kleine verbrijzelde beentjes voelde kraken. En, daar hij aldus nogmaals uit zijn klauwen was geraakt, ftiet hij hem achterover uit het rijtuig op den steenweg en zweepte nog razender op zijn paard, om voort te rijden.

Wat er alfdan geschiedde zou van Thuijne niet bepaald kunnen zeggen...

Hij bleef eenige stonden, als duizelig, dwars over den steenweg liggen, en, weer bijgekomen, zag hij het monster uit al zijn macht, met de scherpe zijde van een hamer in het lijf van zijn paardje hakken. Het arm beeft wilde of kon niet meer voort. Het trippelde, als ter plaafst genageld, en wipte beurtelings hinnikend op, of zeeg verlamd door zijne kniebogen, terwijl het

bloed, met zweet en schuim gemengd, in breede stralen langs zijn schenkels stroomde. En steeds, bij elken schok, huilde de hond, die, afschuwelijk om aan te zien, met verbrijzelden muil, met bebloede, beslijkte, aan stukken gescheurde huid en uit hun holten gerukte oogen, onder het karretje te ster-ven lag.

Toen sprong van Thuijne als onder een spoorslag weder op. Met ijzeren hand rukte hij den hamer uit de hand des woestaards, wipte in 't rijtuig en, met een enkelen slag op den kop, veldde hij 't monster neêr. Maar hij wist zelfs niet, dat hij hem met den eersten slag ter dood getroffen had, hij floeg opnieuw, hij floeg en floeg maar altijd voort, blindelings en nutte-loos, elken slag met een somber gegrol van woestheid begeleidend, zijn aangezicht, ook monstreuus, afzichtelijk geworden, zijn uitgespalkte oogen als door eenen rooden laai beneveld, zijn handen, zijn wangen, zijn oogen, zijn rochelend, hijgendend mond volgespat van het bloed en de hersenen van zijn afschuwelijken vijand.

Eenklaps werd hij heftig door twee handen bij den kraag gegrepen en uit het karretje gerukt.....

Twee mannen hielden hem vast, die hem in een oogwenk ontwapend hadden; een aantal anderen kwamen in de verte toegesnel.

Als een weerlicht werd van Thuijne der werkelijkheid bewuft. Hij staarde, stom, verschrikt, verwilderd de twee mannen aan, die, wilde kreten flakend, hem krachtig op zij duwden; hij staarde naar 't afgrijfselijk schouwspel op den steenweg; hij begreep de daad, die hij begaan had; hij begon te beven en schielijk, door zijn beenen zakkend, barstte hij als een kind in tranen los.

In enkele oogenblikken werden zij door een, als uit den grond gesproten, joelende menigte omringd. Men verdrong hen ten allen kante; men omringde het paardje, dat in de draagboomen van 't karretje was neêrgevallen en den hond, diep as gestorven was; en kreten van afschuw en woede weêrgalmden, gemengd met driftige uitroepingen en verwarde vragen. De beide mannen,

die van Thuijne uit het karretje getrokken hadden, hielden hem steeds uit al hun krachten vast, hijgend, heen en weer geflingerd door het brommend gepeupel als door een zeebaar, hun gevangene beurtelings rechts en links der baan leidend, zonder te weten waarom.

Eindelijk kwamen, met uitgetrokken fabel, drie agenten van politie toegesnel. Zij dreven heftig het janhagel uiteen, twee van hen maakten zich meester van den weerloozen, steeds als een kind schreienden gevangene, deden hem de boeien aan en namen hem onmiddellijk mede; de derde liep naar 't karretje.

Zij stapten vooruit, snel, snel, zoo snel zij konden, door een steeds driftiger, steeds aangroeiende menigte begeleid. En uit die diep ontstelde menigte, die nog maar onduidelijk de oorzaak en de aaneenschakeling van den moord begreep, onstond nochtans een algemeen en overweldigend gevoel, een instinctmatige en almachtige kreet des harten, een kreet van angst en medelijden voor den rampzalige, die den dood gepleegd had. Allen wilden hem aanschouwen, heele benden snelden op de flanken van den stoet vooruit, vrouwen schreiden luidkeels, kinderen slaakten scherpe kreten. En de agenten werden trapswijs overrompeld; met dreigende gebaren van hun bloote fabels, die in de avondzon glinsterden, moesten zij onophoudend de nieuwsgierigen verdrijven, met een stoot der vuist of der knie deden zij steeds spoediger vooruitgaan den gevangene, die, affchuwelijk en machteloos, nu midden zijn tranen zonderlinge smeekingen uitte, afgebroken woorden en zinnen, die niemand begreep.

Reeds naderden zij de voorstad. De laatste stralen van de ondergaande zon, rood als vuur, weerkaatsen zich als een brand in de vensterruiten van de naastgelegen huizen en de hooge wanden der fabrieken kleurden zich als met vlekken van bloed, terwijl, in den dikkenden avondsmook, het reusachtig en verdofd gebrom der groote stad opsteeg.

Zij stapten over een brug die onder het getrappel der voeten dreunde. De joelende toeloop des volks was zoodanig groot geworden, dat men den

ellendigen gevangene tuffchen de twee agenten zelfs niet meer ontwaren kon. Men zag niets meer, in 't opgejaagde stof, boven het deinend gekriek der hoofden, dan de punten hunner helmen, waaruit soms gensters fchoten in den laafden zonnegloed.

Zij kwamen tuffchen de eerfte huizen, hier en daar voor het feeft van den volgenden dag reeds met vlaggen en wimpels verfierd. Op de dorpels der deuren ftonden vrouwen met bleeke, ontdane gezichten, die kleine kinderen op den arm droegen. Jonge knapen liepen fteeds, met fchrille kreten, een stofwolk opjagend, den floet vooraf en uit de meer en meer ontftelde menigte, wier gemeenfchappelijke ziel eindelijk onweerftaanbaar haar medelijden voor den gevangene uitte, fteeg nu één enkele, alom herhaalde, fteeds zwellende en weldra als een donder boven de deining der hoofden rollende kreet :

« Hij heeft wel gedaan! Laat hem los! laat hem los! laat hem los! »

En plots greep er, aan 't hoofd der kolom, een vreefelijke worfteling plaats. Kreten van woede weergalmden, de fabels der agenten werden gezwaaid en aan ftukken geflagen, en eenfklaps, begroet door een koloffaal gejuich, werd een man, die er affchuwelijk uit zag, een man die, het aangezicht bedekt met bloed en de kleeren aan flarden, klagend en fchreiend, zijne geboeide handen fmeevend naar het volk uitftrekte, zegevierend op de fchouders getild en gedragen : het volk, dat eindelijk zijn daad begrepen had, kwam hem uit de klauwen der agenten te rukken en proclameerde hoog zijn vrijfpreking, in een almachtigen kreet des gewetens.

Nevele, Mei 1894.

CYRIEL BUIJSSE.

Van het eerste n^r van dit tijdschrift is een tweede druk verschenen, met eene plaat van JAN TOOROP. Eenige exemplaren zijn nog verkrijgbaar.

Twaalf prachtafdrukken van de plaat van JAMES ENSOR zijn te verkrijgen tegen drie frank of één gulden vijftig elk.

Rond 1 November verschijnt bij L. H. SMEDING, directeur van « *De Nederlandsche Boekhandel* », St-Jacobsmarkt, 50, Antwerpen : **Verzen van Victor de Meyere**, gedrukt op Hollandsch van Gelderpapier, octavo-formaat, omslag en tekst-versieringen van VICTOR HAGEMAN. Prijs : 3,50 frank.

Men mag intekenen Pachecostraat 81, Brussel.

Medewerkers aan « **Van Nu en Straks** » hebben zich verwonderd over het verschijnen van eenige hunner teekeningen in de « *Nouvelle Revue Internationale* » van Parijs. Recht tot reproductie dier teekeningen werd alleen door ons afgestaan *onder voorwaarde dat de toelating van elk artiest zou gevraagd worden*. Onze medewerkers zullen ons dus niet verantwoordelijk maken voor de gebrekkige handelwijze der « *Nouvelle Revue Internationale* ».

